

NÕUKOGUDE KOOL

SUNDEKSEMIJAL

Nr. 1/2

1945

RK PEDAGOOGILINE KIRJANDUS
TALLINN

Sisukord:

1. Ühiskondlik-poliitilisest kasvatuses.

Eesti NSV Rahvakomissaride Nõukogu ja EK(b)P Keskkomitee määrus koolide töö parandamise abinõude kohta	1
Eesti NSV Hariduse Rahvakomissari käskkiri nr. 19 — 5. jaan. 1945	6
Intelligentsi ülesanded majanduslikus ja kultuurilises ehitustöös Eesti Nõukogude Sotsialistlikus Vabariigis — EK(b)P KK sekretär N. Karotammi kõne I eesti intelligentsi kongressil 28. jaan. 1945	9
Eesti ja vene haritlaskonna ajaloolisest koostööst — ENSV Hariduse Rahvakomissar J. Nuudi kõne I eesti intelligentsi kongressil	27
A. Uibo. Punaarmee väärarmatu võimsuse alused	33

2. Kasvatuse ja õpetuse põhimõtteist.

S. N. Belousov. ÜLKNÜ KK XII pleenum ja pedagoogika ülesanded	37
A. Aret Nõukogude kooli kasvatus- ja õppetöö tänapäeva taotlusi	46
B. P. Jessipov. Õpetuse põhimõtted nõukogude koolis	67

3. Metoodika alalt.

Geograafia õpetamisest Suure Isamaasõja tingimustes	83
Litvinov, V. Õppetunni tüübilisi puudusi	94
Toimetusele saabunud kirjandus	96

KÕRGEN ÜLEMJUHATAJA NÕUKOGUDE LIIDU MARSSAL
J. V. STALIN

NÕUKOGUDE KOOL

EESTI NÕUKOGUDE SOTSIALISTLIKU VABARIIGI HARIDUSE RAHVAKOMISSARIAADI

PEDAGOOGILINE AJAKIRI

III AASTAKÄIK

Nr. 1/2

Jaanuar/veebruar

1945

Eesti NSV Rahvakomissaride Nõukogu ja EK(b)P Keskkomitee määrus.

27. detsembrist 1944. a. Tallinn

Koolide töö parandamise abinõude kohta.

Eesti NSV Rahvakomissaride Nõukogu ja Eestimaa Kommunistliku (bolševike) Partei Keskkomitee konstateerivad, et saksa fašistlikud barbarid on oma ohjeldamatu omavooli aastate jooksul Eestis teinud määratu suurt hävitustööd kogu eesti kultuuri, kultuuriasutuste ja eeskätt kooli ning lasteõpetuse alal. Saksa okupatsiooni viimasel aastal koolid Eestis tegelikult ei töötanudki.

Saksa fašistlikud rõõv vallutajad, taotledes hävitada eesti rahva kultuuri ja haridust, sulgesid koole, hävitasid koolihooneid, irvitasid eesti rahva kultuurikollete üle, muutes koolid ning rahvamajad kasarmuteks ja ladudeks, hävitasid raamatukogusid, koolide sisseseadeid, näitlikke õppevahendeid, tegid kõik selleks, et laste õpetamine ja neile hariduse andmine muutuks Eestis võimatuks. Teadlikult ja ettekatsetult purustasid saksa fašistlikud rõõvlid ja muutsid kõlbmatuks üle 275 koolimaja, arvestamata neid, mis korraldati ümber kasarmuteks ja ladudeks; nad põletasid õpperaamatuid ning õppevahendeid. Nad andsid fiktiivseid keskkooli lõputunnistusi isikuile, kes tegelikult polnud keskkooli lõpetanud.

Püüdes koole muuta drilli ja orjade ettevalmistuse kasarmuiks, püüdsid saksa okupandid lastes maha suruda huvi ning armastust teadmiste ja tõelise teaduse vastu ja neile külge pookida jampslikke „rassiteooriaid“, mis kinnitavad, et ainult sakslane kui „kõrgema rassi“ esindaja on täisväärtuslik inimene, kõik teised rahvused aga on alaväärtuslikud ning peavad orjad olema. Nad katsusid Eesti noorsoole lapseast alates külge pookida alandlikkust sakslaste vastu, asetades eestlasi „pärismaalaste“ seisundisse.

Tahtlikult eesti rahva ajalugu moonutades külvasid sakslased rahvuslikku vaenu, püüdes purustada Nõukogude Liidu rahvaste sõprust, mis on kujundatud sajanditepikkuse ühise võitlusega saksa rõõv vallutajate vastu. Eesti rahva tõelise ajaloo helged

leheküljed, mis jutustavad eestlaste sangarlikkusest võitluses saksa orjastajate vastu ja sellest abist, mida neile selles võitluses andis vene rahvas, kustutati sakslaste poolt õpperaamatuid. Kuna aga eesti rahvas neid sündmusi pühalikult meeles peab, käskisid sakslased õpetajail seletada õpilastele eesti rahva minevikuülestõuse saksa parunite rõhumise vastu kui „arusaamatusi“.

Saksa fašistlikud barbarid tahtsid Eesti õpetajaskonda terroriga hirmutada. Palju eesrindlikke, progressiivselt häälestatud õpetajaid kõrvaldati koolitööst. Ainuüksi Virumaal kõrvaldati tööst üle 600 haritlast. Sadasiid õpetajaid vangistati ja neid piinati kontsentratsioonilaagris. Fašistlike timukate käe läbi hukkusid eesti õpetajaskonna paremad esindajad — Võrumaa õpetaja Siilivask, keskkooli direktor Peet, mittetäieliku keskkooli direktor Siirak, inspektor Ruus, inspektor Alop, maakonna haridusosakonna juhataja Saaret jt.

Kuid fašistidel ei õnnestunud Nõukogude Eesti õpetajaskonda enda poole meelitada. Õpetajate suur enamus, ustav oma kutsele ja täies teadvuses kohusest rahva ees, kes oma saatuse oli sidunud nõukogude võimuga, pidas neile katsumistele auga vastu. Õpetajad võitlesid koolide ja sisseseadete alalhoidmiseks, peitsid sakslaste eest ja säilitasid nõukogude kirjandust, ning pärast Nõukogude Eesti vabastamist saksa fašistlikust rämpsusust asusid täie energiaga koolide taastamisele — seavad kooliruumi korda ja koguvad sakslaste ja nende käsilaste poolt riisitud koolivara, organiseerivad laste koolikohustuse täitmist.

Möödunud kuude jooksul pärast Nõukogude Eesti territooriumi vabastamist saksa okupantidest on Hariduse Rahvakomissariaadi, haridusosakondade, maakonna, linna ja valla täitevkomiteede ning parteiorganisatsioonide poolt õpetajate ja elanikkonna aktiivsel kaastööl teostatud suur töö koolivõrgu taastamise ja arendamise alal. 1. detsembriks 1944 oli koolides 115 tuhat õpilast. Õppetöö on juba alanud ka Saaremaa koolides, mis äsja vabastati okupatsioonist.

Selle kõrval Eesti NSV Rahvakomissariide Nõukogude ja Eestimaa Kommunistliku (bolševike) Partei Keskkomitee märgivad ära, et sakslaste poolt koolile löödud haavad ei ole veel täielikult ravitud; fašistlike barbarite poolt kooli alal tehtud hävitustöö tagajärgede likvideerimine ei ole veel lõpetatud, ning mitmel pool teostatakse seda aeglaselt.

Nõukogude pedagoogika põhimõtete taastamine koolis edeneb aeglaselt. Ei ole veel küllaldaselt organiseeritud võitlust kodanlik-natsionalistliku ideoloogiaga, millele tuleb vastu seada nõukogude inimese kasvatamine, kes ei tunne rassilist ega rahvuslikku vihavaenu ja kes ammutab oma jõudu nõukogude rahvaste sõprusest.

Mitte kõikjal ei tegutse nõukogude, partei-, kommunistlike noorte ja ametiühingulised organisatsioonid kooli alal nii, nagu seda nõuavad meie bolševistlik partei ja nõukogude valitsus. Paljud koolid alustasid õppeaastat ning jätkavad tööd äärmiselt kitsastes tingimustes. Paljudes Viru-, Harju-, Tartumaa jt. koolides ei ole koolimajade remont veel lõpetatud. Eriti mitterahuldavalt teostab koolimajade remonti Tallinna täitevkomitee. Täitevkomitee ei anna koolidele vajalikku abi ehitusmaterjalide ja kütteainete veoga, ei kindlusta neid tööjõududega ega organiseeri remonttöid.

Õpperaamatute koostamist ja väljaandmist teostatakse Hariduse Rahvakomissariaadi ja Riikliku Kirjastuskeskuse poolt mitterahuldavalt. Vihikutega on koolid halvasti varustatud. Seni on enamuses koolidest iga õpilase kohta välja antud ainult 2 vihikut, mida on ilmselt vähe. Maakonna, linna ja valla täitevkomiteed ei ole pööranud küllaldast tähelepanu koolide kindlustamisele kütteainega, mille tagajärjel paljudes kooli-

des (Tallinnas, Tartus, Kohtla-Järvel jm.) ei ole vajalikku kütteainete tagavara. Täiesti lubamatu on Hariduse Rahvakomissariaadi ja täitevkomiteede poolt mõningates maakondades korralduste tegemata jätmise tõttu 1944. a. oktoobris ja novembris aset leidnud viivitus õpetajatele palga väljamaksmisel.

Vaatamata sõjaaegsetele raskustele pühendavad NSV Liidu valitsus ja seltsimees Stalin isiklikult koolile ja õpetajaskonnale eriti suurt tähelepanu ja hoolitsust. Viimastel aastatel on Nõukogude valitsuse poolt vastu võetud rida tähtsaid otsuseid, mis on suunatud koolitöö ja õpetajaskonna ainelis-olustikuliste tingimuste parandamisele. 1943. aastal tõsteti õpetajate palku 60% võrra. Õpetajad on varustamise alal võrdsustatud tööstus-, transpordi- ja sidetööstustega. Keskkoolis on õpilase ergutamiseks sisse seatud autasustamine kuld- ja hõbemedalitega kooli väga hea ja hea lõpetamise puhul.

Sellest lähtudes Eesti NSV Rahvakomissaride Nõukogu ja Eestimaa Kommunistliku (bolševike) Partei Keskkomitee määravad:

1. Pidada Hariduse Rahvakomissariaadi, haridusosakondade ja õpetajaskonna tähtsaimaks ja esmajärjekordseks ülesandeks kiiremini saksa fašistlike okupantide poolt koolile loodud haavade ravimist, õppetöö kvaliteedi tõstmist koolis vajalikule kõrgusele, õppe-kasvatustöö ümberkorraldamist koolis nõukogude pedagoogika põhimõtete alusel, nõukogude kooli, õpperaamatute ja õpetamise otsustavat puhastamist fašistlike jampslike teooriate ja kodanlik-natsionalistliku vaimu jäänustest.

Nõukogude eesti koolis tuleb taastada eesti rahva ajaloo õige õpetamine, mis näitab eesti rahva sõprust vene rahvaga ja selle kujunemist paljude sajandite ühises võitluses saksa röövvalutajate vastu.

Õpetaja peab kogu oma töö teostama ja noorsugu kasvatama stalinliku rahvaste sõpruse vaimus, lugupidamises vene ja teiste Nõukogude Liidu rahvaste vastu, tõetruult valgustama nõukogude rahvaste suurimat teenet, kes kannavad oma õlgadel põhimist raskust võitluses inimkonna vabaduse ja õnne eest.

Nõukogude Liidu rahvaste sõprus, truudus kodumaale, nõukogude patriootide sangearlikkus peavad muutuma tähelepanu keskkohaks ja Nõukogude Eesti noorsoo moraalise kasvatamise aluseks koolis.

Nõukogude Eesti õpetaja peab tõstma õppetöö kvaliteeti, seadma koolis sisse korra ja distsipliini, õpetamisest otsustavalt välja juurima formalismi ja skolastika, saavutama mitmekülgsede teadmiste kindla omandamise õpilaste poolt.

Nende eesmärkide saavutamiseks peab nõukogude õpetaja ise olema kõrgesti haritud, peab alatiselt tõstma oma kvalifikatsiooni, süvendama oma teadmisi, täiendama õppemeetodeid, olema väga nõudlik enda ja oma õpilaste suhtes.

2. Pöörata otsustavalt kõigi nõukogude, partei-, kommunistlike noorte ja ametiühinguliste organisatsioonide tähelepanu koolide ja kooli tarvidustele, vajalike tingimuste kindlustamisele kooli õppe- ja kasvatustööks ja kommunistliku noorsooühingu, pioneeride ja muude õpilaste ühiskondlike töövormide ning sõjalise ja kehakultuurilise töö arendamisele.

Eestimaa Leninliku Kommunistliku Noorsooühingu Keskkomitee peab otsustavalt parandama vastavalt Üleliidulise Leninliku Kommunistliku Noorsooühingu Keskkomitee XII pleenumi otsusele koolides kommunistlike noorte ja pioneeride organisatsioonide töö juhtimist. Kooli kommunistlike noorte ja pioneeride organisatsioonide töö peab saama kogu koolis teostatava kasvatustöö lahutamatuks osaks ja peab olema suunatud õpetaja abistamisele õppe- ja kasvatustöös, õpilaste kasvatamises teadlikeks,

igakülgsest arenenud ja oma kodumaale ustavaiks kodanikeks. Erilist tähelepanu tuleb pöörata pioneerijuhtide töö juhtimisele; koolidirektorite ja õpetajate abiga tuleb pioneeride organisatsioonide töö muuta sisukaks ja huvitavaks.

Nõukogude ja parteiorganisatsioonide eriline ja igapäevane hoolitsus peab avalduma õpetaja materiaalsete vajaduste rahuldamises; neil tuleb osutada õpetajale igasugust abi ta töös, tõsta nõukogude õpetaja kõrget autoriteeti, austust tema vastu ja suurendada tähelepanu ta vajadustele ja nõuetele.

Õpilaste distsipliini tugevdamiseks koolis ja väljaspool kooli, samuti õpilaste õige käitumise kasvatamiseks kinnitada õpilasreeglid vastavalt lisale nr. 1.

3. Kohustada Riiklikku Kirjastuskeskust kümne päeva kestel massilises tiraažis välja andma ja kõigile koolidele laiali saatma õpilasreeglid.

5. Kohustada Virumaa, Harjumaa, Järvamaa, Tartumaa, Viljandimaa, Pärnumaa, Läänemaa, Saaremaa, Valgamaa ja Võrumaa maakonna täitevkomiteesid ja Tallinna, Tartu, Pärnu ja Narva linna täitevkomiteesid:

a) lõpetama hiljemalt 20. jaanuariks 1945. a. koolimajade remont, kindlustades selleks otstarbeks vajalike ehitusmaterjalide kohaletoimetamise ja tööjõu eraldamise;

b) koolide jaoks kütteainet varuma ja selle kohaletoimetamise kindlustama vähemalt 60% aastatarvidusest 15. jaanuariks 1945 ja terve aastatarviduse — 1. veebruariks 1945;

c) kindlustama koolidele transpordi materjalide ja toiduainete kohaletoimetamiseks.

6. Kohustada Ehituse ja Ehitusmaterjalide Rahvakomissariaati (sm. Raudsepp) kümne päeva jooksul laiali saatma maakonna ja linna täitevkomiteedele koolide remondiks aknaklaasi lisas nr. 2 tähendatud hulgal.

7. Kohustada Eesti NSV Riiklikku Kirjastuskeskust (sm. Jürna) kindlustama vabariigi koolide jaoks õpperaamatute väljaandmise tähtaegadel ja tiraažis, samuti teostama õpperaamatute laialisaatmist maakondadesse, vastavalt lisadele nr. 3 ja 4.

8. Kohustada Eesti NSV Riikliku Kirjastuskeskust (sm. Jürna) valmistama vabariigi koolide jaoks vihikuid 1945. a. jaanuaris 300 000 tk., 1945. a. veebruaris 300 000 tk., 1945. a. märtsis 200 000 tk. ja 1945. a. aprillis 100 000 tk. ja teostama vihikute laialisaatmist maakondadesse oma kauplustevõrgu kaudu tähtaegadel vastavalt lisale nr. 5.

9. Kohustada Eesti Tarbijate Kooperatiivide Vabariiklikku Liitu (sm. Jaanus) varustama maakooli oma jaotusvõrgu kaudu õpikutega, vihikutega, pliiatsitega, tindiga ja sulgedega maakonna haridusosakondade jaotusplaanide kohaselt.

Keelata vihikute müük muuks kui ainult koolitööks.

10. Kohustada Kohaliku Tööstuse Rahvakomissariaati (sm. Stokberg) taastama näitlike õppevahendite tootmist koolikabinettide ja laboratooriumide sisseseadeteks vastavalt lisale nr. 6.

11. Kohustada Metsamajanduse ja Puidutööstuse Rahvakomissariaati (sm. Voolin) valmistama 1945. a. 1. kvartaalis Hariduse Rahvakomissariaadi koolide jaoks: koolipinke 2000 tk., tahvleid 500 tk., laudu 500 tk. ja kappe 250 tk.

12. Kohustada Eesti NSV Hariduse Rahvakomissariaati (sm. Nuut):

a) kindlustama hiljemalt 10. jaanuariks 1945. a. kõikide koolide varustamine õppekavadega;

b) ühe kuu jooksul täielikult komplekteerima kooliinspektorite koosseis keskpaaradis ja maakonna haridusosakondades, välja valides ja edutades neile ametikohadele kvalifitseeritud, vilunud ja omal alal andumusega töötavaid õpetajaid, kes on suutelised kindlustama koolitöö kvaliteedi kontrolli ja osutama rahva õpetajale igapäevast abi ta töös.

c) organiseerima õpetajaile jaanuarikuus viiepäevased seminarid järgmistes keskustes:

Tallinnas — Tallinna linna ja Harjumaa õpetajaile;

Tartus — Tartu linna ja Tartumaa õpetajaile;

Pärnus — Pärnu linna ja Pärnumaa õpetajaile; teiste maakondade õpetajaile — igas maakonnakeskuses;

d) organiseerima õpetajaile süstemaatilisi loenguid seltsimees Stalini raamatu „NSVL Suur Isamaasõda“ ja „ÜK(b)P ajaloo lühikursuse“ järgi linnades üks kord nädalas ja maal vähemalt üks kord kuus;

e) hiljemalt 15. jaanuariks 1945. a. kinnitama ja kohtade laiali saatma õpetajate täiendusseminaride plaan ja õppekavad ning õpetajate kvalifikatsiooni tõstmise plaan:

g) pöörama kõige tõsisemat tähelepanu vene keele õpetamise korraldamisele, kontrollima, kuidas koolid on kindlustatud selle aine õpetajatega, ja välja töötama konkreetsed abinõud vene keele õpetajatele igakülse abi andmiseks nende kvalifikatsiooni tõstmiseks;

h) koos Eestimaa Leninliku Kommunistliku Noorsooühingu Keskkomiteega ja Riikliku Kirjastuskeskusega 15. jaanuariks ette valmistama laste pioneriajakirja väljandmise organiseerimist.

13. Kohustada Eesti NSV Sõjakomissariaati (sm. Kanger) eraldama kvalifitseeritud kaadrid töötamiseks Hariduse Rahvakomissariaadi sõjalise väljaõppe osakonnas, samuti sõjalise väljaõppe õpetajaid koolidele.

14. Kohustada Kohaliku Tööstuse Rahvakomissariaati (sm. Stokberg) ja Töõnduslike Kooperatiivide Peavalitsust (sm. Erkman) organiseerima maakondades ja linnades kohaliku tööstuse ja töõnduslike kooperatiivide ettevõtetes ja töökodades riituse ja jalanõude valmistamist õpilasile ja õpetajaile koolifondiks eraldatavaist materjalidest, samuti teostama riituse ja jalanõude parandamist.

15. Kohustada Kaubanduse Rahvakomissariaati (sm. Hansen) ja ETKVL (sm. Jaanus) eraldama müügiks teravalt jalatsite puudust kannatavale õpilasile maakondades 5400 paari lastejalatsid, vastavalt lisale nr. 7.

Kindlaks määrata, et nende jalatsite müük teostatakse koolide direktorite poolt väljaantavate orderite järgi.

16. Kohustada Kaubanduse Rahvakomissariaati (sm. Hansen) kindlustama koolide pidevat varustamist toiduainetega õpilastele einete organiseerimiseks vastavalt määratud normidele.

17. Kohustada Põllutöö Rahvakomissariaati (sm. Abels) ja maakondade ning linnade täitevkomiteesid eraldama 1945. a. kevadeks maad koolidele ja õpetajaile.

18. Kohustada Hariduse Rahvakomissariaati ja maakondade täitevkomiteesid kindlustama õpetajaile palga õigeaegset väljasaatmist.

Kohustada ENSV Prokuratuuri rangelt vastutusele võtma süüdlasi õpetajate palga kinnipidamises.

19. Lubada ENSV Hariduse Rahvakomissariaadil Tallinnas juulikuus 1945. a. kokku kutsuda ülemaaline õpetajate kongress.

20. Kohustada maakondade, linnade täitevkomiteesid, Eestimaa Kommunistliku (bolševike) Partei maakondade ja linnade komiteesid läbi arutama käesolevat määrust ja praktilisi abinõusid selle teostamiseks õpetajate nõupidamistel valdade täitevkomiteede, partei- ja kommunistliku noorsoo organisatsioonide juhtivate tegelaste osavõtul.

21. Eestimaa Kommunistliku (bolševike) Partei Keskkomitee propaganda- ja agitatsiooniosakonnal ja ENSV Hariduse Rahvakomissariaadil kindlustada nädalalehe „Nõukogude Õpetaja“ ilmumine 1. jaanuarist 1945. a. tiraažiga 7000 eksemplari.

Eesti NSV Rahvakomissaride Nõukogu ja Eestimaa Kommunistliku (bolševike) Partei Keskkomitee kutsuvad Eesti NSV nõukogude õpetajaskonda üles rakendama kõik oma jõud Nõukogude Eesti haridusala kiiremaks taastamiseks ja selle edasise tõusu tagamiseks, kasvatama noorsugu Nõukogude kodumaale truuduse vaimus, ette valmistama neist uue sotsialistliku ühiskonna teadlikke ehitajaid, tihedamalt koondama oma ridu Lenini-Stalini partei ümber, olema partei ürituste ja poliitika aktiivseks läbi viijaks maal, kultuuri ja haridustöö algatajaks ja organiseerijaks rahva seas.

A. Veimer,

Eesti NSV Rahvakomissaride
Nõukogu esimees.

N. Karotamm,

Eestimaa Kommunistliku
(bolševike) Partei Keskkomitee
sekretär.

Eesti NSV Hariduse Rahvakomissari käskkiri nr. 19.

5. jaanuaril 1945. a.

Eesti NSV Rahvakomissaride Nõukogu ja EK(b)P Keskkomitee määrus 27. detsembrist 1944 koolide töö parandamise abinõude kohta, märkides olulisemad puudused ENSV koolide ja rahvahariduse organite töös, esitab meile järgmised põhiülesanded:

a) otsustavalt puhastada meie nõukogude kool, õpperaamatud ja õpetus jäburaist fašistlikest teooriaist ja kodanlik-natsionalistlikest tendentsidest; kasvatada sirguvat põlvkonda nõukogude patriotismi ja NSVL rahvaste stalinliku sõpruse vaimus, väsimatult kindlustada kasvatustööd, distsipliini ja korda koolis, tõsta õppetegevuse tähtsust ja hoolt kanda igakülgete teadmiste püsiva ja kindla omandamise eest õpilaste poolt:

b) tugevdada õpetajaskonna poliitilist kasvatust, tõsta ta ideelis-poliitilist taset seltsimees Stalini raamatu „NSVL Suurest Isamaasõjast“ ja „ÜK(b)P ajaloo lühikursuse“ sügava ja igakülge tundmaõppimise alusel;

c) tagada koolimajade kiireima remondi ja parandada õpetajate ja õpilaste ainelisellulist seisukorda; kindlustada kooli ainelist baasi, varustada kooli näitlikkude õppevahenditega, nõukogude õpperaamatute ja koolitarvetega.

Seatud ülesannete edukaks lahendamiseks KÄSIN:

1. Linnade ja maakondade haridusosakondade juhatajail:

a) hiljemalt 1. veebruariks s. a. korraldada koolidirektorite nõupidamised, kus iga-külgselft arutella ENSV RKN ja EK(b)P KK määrust 27. 12. 44 ja välja töötada konkreetsete abinõude plaan määruse korralduste täitmiseks;

b) koostada koolide õppe- ja kasvatustöö süstemaatilise inspekteerimise plaan, ette nähes iga kooli kohta vähemalt kaks revideerimiskäiku käesoleva õppeaasta kestel. Koolide revideerimisel osutada erilist tähelepanu sellele, et õppetöös ja töös väljaspool klassi leiaks teostamist õpilaste kasvatamine nõukogude patriotismi ja rahvaste stalinliku sõpruse vaimus, palava armastustunde sisendamine sangarliku Punaarmee vastu, inimvihkava fašistliku propaganda järeloomjude väljarookimine ja otsustav võitlemine kodanlike natsionalistide ideoloogiaga, meeles pidades, et need natsionalistid on saksa fašismi edasiarendajad.

2. Koolidirektoreil hiljemalt 10. veebr. s. a. korraldada õppenõukogude koosolekud, mis pühendatud ENSV RKN ja EK(b)P KK määruse realiseerimisele, asetades tähelepanu keskusesse kasvatustöö ülesanded, „Õpilaste reeglite“ sisendamise ellu ja õppetöö tõhususe igakülgse tõstmise.

3. Kõigil õpetajail põhjalikult tundma õppida seltsimees Stalini raamatut „NSV Liidu Suurest Isamaasõjast“ ja „ÜK(b)P ajaloo lühikursust“, endale õige arusaamise väljakujuendamiseks Suure Isamaasõja käigust ja eesmärkidest ja ühtlasi marksistlik-leninliku teooria aluste omandamiseks.

Linnade ja maakondade haridusosakondade juhatajail kindlustada kõikide koolide, lugemislauade ja rahvamajade varustamist seltsimees Stalini raamatu ja „ÜK(b)P ajaloo lühikursuse“ küllaldase eksemplaride arvuga. Raskuste puhul nende raamatute saamisest teatada sellest kohe Hariduse Rahvakomissariaadile.

4. Linnade ja maakondade haridusosakondade juhatajate isiklikul vastutusel korraldada õpetajaile loenguid raamatute järgi: „Suurest Isamaasõjast“ ja „ÜK(b) Partei ajaloo lühikursust“ — linnades kord nädalas, maakeskustes vähemalt kord kuus. Loengute kõrval organiseerida ka seminaritöid, tagades neist kõigi õpetajate aktiivset osavõttu, ja igati soodustada õpetajate iseseisvat tööd marksistlik-leninliku teooria omandamiseks.

Aruanded läbiviidud tööst ja saavutatud tulemuste hinnang esitada Hariduse Rahvakomissariaadile iga kuu 5. päevaks.

5. Kõigil õpetajail nõuda õpilastelt ranget korda ja distsipliini, anda õpilastele isikliku eeskujuga oma käitumise ja tööga. Õpetaja peab olema oma kasvandikele autoriteetseks juhtijaks; ta korraldusi ja käsked tuleb õpilastel täita meelsasti, täpselt ja vastuvaidlematult. Püsivald valvata „Õpilaste reeglite“ täitmise järgi kasvandikkude poolt niihästi koolis kui ka väljaspool kooli, seejuures arvestades, et need „Reeglid“ peavad olema nõukogude kooli sügava ja mitmekülgse kasvatustöö alused, mis ei piirdu ainult puht välise viisakuse täitmise nõuetega.

Direktoreil võtta tarvitusele kõik abinõud selleks, et viia iga pedagoog, iga kasvandik ja lapsevanem „Õpilaste reeglite“ olemuse ja tähtsuse täielisele mõistmisele.

6. Iga kooli õppenõukogu lähemal koosolekul arutada konkreetseid vahendeid kommunistlike noorte ja pioneeride töö parandamiseks koolis, vastavalt ENSV RKN ja EK(b)P KK 27. 12. 44. määruse p. 2 nõuetele. Panen kooli direktoreile vastutuse nende vahendite tõhususe ja täitmise eest, millede eesmärgiks on jõuda niikaugele, et kommunistlike noorte ja pioneeride organisatsioonide töö tõepoolest kujuneks kogu kooli kasvatusliku töö lahutamatuks osaks.

7. Õpetajail süstemaatiliselt tõsta oma pedagoogilist ja metoodilist kvalifikatsiooni, laiendada oma teaduslikku silmaringi õpetatavate ainete alal, silmas pidades seda, et õpetajal lasub täieline vastutus teostatava õppetöö tõhususe ja selle õppetöö tulemuste eest. Õpetajail läbi mõelda plaanides käsitletav aine, hoolikalt ette valmistada iga õppetund, õpetada metoodiliselt ja sisuliselt õigesti, arvestades vastava klassi arenemisastet, äratades õpilastes huvi ja armastust aine vastu, mitte lubades õpetusel laskuda kuiva formalismi ja surnud skolastika tasemele.

8. Õpetajail õppetöö protsessis osutada suurt tähelepanu teadmiste ja oskuste püsivale ja kindlale omandamisele õpilaste poolt, organiseerides aine sõlmpunktides varem läbivõetud palade süstemaatilist kordamist. Kordamisel tingimata arvestada õpilaste laienevat silmaringi ja selgesti esile tõsta varem käsitletud palade seost läbivõetavate õppekursuse uute osadega.

Selgitada õpilastele, et lõpuksameil, kooli lõpetamisel neil tuleb aru anda kogu õpitud kursuse kindlast omandamisest. Juhtida õpilaste tähelepanu sellele, et täieliku keskkooli lõpetamine on küpsuseksamitega seotud, kusjuures silmapaistvate edukuse hinnetega lõpetajaid autasustatakse kuld- ja hõbeaurahadega, mis annavad soodustusi kõrgemasse õppeasutustesse astumisel.

Õpetajail kindlasti meeles pidada, et eksamite tulemused, näidates õpilaste teadmiste ja oskuste tõhusust, ühtlasi määravad ka õpetaja töö edukuse.

9. Koolide inspektoreil kasvatus- ja õppetöö revideerimisel koolides abistada õpetajaid konkreetsete nõuannetega ja näpunäidetega, astudes vajalikke samme häirete ja puuduste kõrvaldamiseks. Aruanded tehtud tööst ja tegelikust olukorrast kohtadel inspektoreil esitada vastavalt kas linna või maakonna haridusosakonnale või Hariduse Rahvakomissariaadile pärast igakordset inspeksioonisuitu.

10. Linna ja maakonna haridusosakondade juhatajail jaanuari- ja veebruarikuu jooksul uurida vene keele õpetamise tegelikku seisundit eesti koolides ja esitada selles küsimuses 15. märtsiks s. a. eriaruanne Hariduse Rahvakomissariaadile. Aruandes näidata, peale teiste andmete, kui palju kvalifitseeritud vene keele õpetajaid on arvel linnas või maakonnas, kui palju on rakendatud tööle koolides, kui palju õpetajaid puuduliku metoodilise ettevalmistusega või mitteküllaldase vene keele oskusega õpetab vene keelt.

11. Kõigil koolidirektoreil, kes ei oska vene keelt, kohe asuda vene keele õppimisega, samuti kõigil direktoreil, kes ei oska eesti keelt, kohe alata eesti keele õppimist. Linnade ja maakondade haridusosakondade juhatajail tagada direktoreile ses asjas vastavalt kohalikele oludele vajalikku abi, kontrollida töö edukust ja esitada aruanded Hariduse Rahvakomissariaadile 1. juuliks ja 31. detsembriks.

12. Koolidirektoreil välja töötada ja esitada vastavale linna või maakonna haridusosakonnale õppenõukogude töö kalendriplaan käesolevaks õppeaastaks, võttes kavva referaadid metoodilistest küsimustest, eriti ajaloo, maateaduse ja NSV Liidu konsti-

tutsiooni metoodikast, vähemalt üks referaat kuus. Plaanide täitmise kontrolli teen kohuseks linna ja maakonna haridusosakondade juhatajale.

13. Linnade ja maakondade haridusosakondade juhatajail komplekteerida hiljemalt 15. veebruariks koolide inspektorite kohad, edutades sellele tööle kvalifitseeritud ja meie kodumaale ustavaid õpetajaid.

14. Linnade ja maakondade haridusosakondade juhatajail võtta kohtadel tarvitusele kõik vahendid, et töötasu õpetajaile makstaks kindlaksmääratud tähtaegadel ja täieliselt. Ületamatute takistuste tekkimise korral viivitamatult teatada sellest Hariduse Rahvakomissariaadile süüdlaste vastutusele võtmiseks.

15. Linnade ja maakondade haridusosakondade juhatajaid vahetpidamata hoolitseda koolide õpetuslik-ainelise baasi kindlustamise eest ja õpilaste ainelis-elulise seisukorra parandamise eest kooskõlas ENSV RKN ja EK(b)P KK 27. 12. 44. määruse pp. 5, 14, 15, 16 ja 17-ga. Igast juhtumist, kui kohalike organite poolt jääb see Määrus täitmata, kohe teatada Hariduse Rahvakomissariaadile.

16. Linnade ja maakondade haridusosakondade juhatajail tagada ENSV RKN ja EK(b)P KK 27. 12. 44. määruse otsekohene arutamine linna ja maakonna täitevkomiteedes ja konkreetsete abinõude väljatöötamine selle Määruse nõuete täitmiseks.

Partei ja valitsus pühendavad määratu suurt tähelepanu meie kooli tööle, ilmutades seejuures erakordset hoolitsemist õpetajate ainelis-elulise seisukorra parandamise ja õpetaja autoriteedi kindlustamise eest.

Kutsun üles õpetajaskonda ja kõiki Eesti haridusalal töötajaid väsimatu ja veskujüliku tööga pälvima partei ja valitsuse hoolitsust, otsustavalt tõstma kvaliteedilt noorsoo kasvatust ja õpetust nõukogude kodumaale ustavuse vaimus, et võiksime lähimal ajal parandada haavad, mis löödi meie koolile saksa fašistlike okupantide poolt.

J. NUUT,

Hariduse rahvakomissar.

Intelligentsi ülesanded majanduslikus ja kultuurilises ehitustöös Eesti Nõukogude Sotsialistlikus Vabariigis.

*EK(b)P Keskkomitee sekretär sm. Karotamme kõne
I eesti intelligentsi kongressil 28. jaan. 1945.*

I

Elame suurte sündmuste ajastul. Juba kuuendat aastat käib progressiivse inimkonna äge võitlus fašistliku reaktsiooni vastu. Neljandat aastat peab Nõukogude Liit Suurt Isamaasõda saksa fašistlike röövvalutajate vastu. Selles võitluses hitlerismi vastu on ühinenud kõik maailma demokraatlikud riigid ja saavutanud suuri võite. Fašistliku Saksamaa ümber tõmbub üha koomale liitlasvägede raudne rõngas.

Otsustav osa neis suurtes võitlustes ja võitudes on olnud Nõukogude Liidul ja meie sangarlikul Punaarmee seltsimees Stalini juhtimisel. Stalingradi kuulsast võidust alates on Punaarmee saksa fašiste järjest tõrjunud tagasi läände ja viinud lahingutegevuse möödunud aastal vaenlase enda territooriumile, liies ühtlasi reast välja kõik fašistliku Saksamaa satelliidid — Soome, Rumeenia ja teised. Just viimastel päevadel oleme jälle uute, senisest veel ulatuslikumate võitude tunnistajateks Nõukogude — Saksa rindel, kus Punaarmee on Balti merest kuni Karpaatideni läbi murdnud saksa kaitsesüsteemi, tekitanud vaenlasele ränka kahju ning tungib edukalt edasi Lääne-Poolas, Sileesias ja Ida-Preisimaal.

Fašistlik Saksamaa on juba kaotanud sõja. Liitlasmaad, s. t. Nõukogude Liit, Inglismaa ja Ameerika Ühendriigid on juba võitnud käimasoleva suure sõja. Ent ees seisab endastmõistetavalt veel küllaltki tõsiseid ja raskeid võitlusi fašistliku Saksamaa enda territooriumil, kus hitlerlased püüavad meeletult püüa oma elu ning pikendada oma roimarliku võimutsemise päevi.

Liitlasmaade, Nõukogude Liidu, Inglismaa ja Ameerika Ühendriikide koostöö võitluses fašistliku Saksamaa vastu on praegu kindlam kui kunagi varem. Omaaegsed Moskva ja Teherani konverentsi otsused viiakse järjekindlalt ellu. Liitlasmaade koordineeritud sõjategevus fašistliku Saksamaa vastu omandab üha laiemat ja laiemat ulatust, ja käimasolevatele Punaarmee hiiglahoopidele Saksamaa pihta idast saavad järgnema mitte nõrgemad hoobid läänest.

Praeguste suurte võitluste käigus, praeguses suures sõjas otsustub Euroopa ja kogu maailma rahvaste saatus paljudeks aastateks, võib-olla inimpõlveks, vahest kauemaks. Demokraatlikud maad teevad nii sõjarindeil kui ka diplomaatlikul alal kõik selleks, et kindlustada inimkonnale pärast käimasoleva sõja lõppu võimalikult pikemaks ajaks stabiilne rahu. Tekivad uued jõudude vahekorrad, tekib uus jõudude paigutus maailmapoliitikas. Saksa fašistlik militarism hävitatakse. Saksamaalt võetakse võimalus ikka ja jälle iga paari-kolmekümne aasta takka sundida maailmale peale veriseid tapatalguid, sundida peale miljoneid ja miljoneid inimesi nõudvaid sõdu. Euroopa riigid vabanevad reaktsiooniliste jõudude võimu alt ja demokristiseeruvad, nagu me seda näeme Poolas, Soomes, Bulgaarias, Jugoslaavias, Rumeenias ja mujal, kus on riigitüüriit kõrvale tõrjutud seal võimutsenud reaktsioonilised fašistlikud kildkonnad.

Nõukogude Liit on Suure Isamaasõja kestel määratult tugevnenud nii poliitiliselt, sõjaliselt kui majanduslikult. Praegu võime juba täiesti kindlasti öelda, et Nõukogude Liit tuleb käesolevast sõjast välja palju tugevamana, kui ta seda oli enne sõda, 1941. aastal, mil fašistlik Saksamaa oma reeturliku kallaletungiga sundis Nõukogude Liidule peale sõja.

Sel asjaolul aga on ülisuur tähtsus kogu maailma jaoks sõjajärgsel ajastul. Eesti Nõukogude Sotsialistlik Vabariik on Punaarmee suurte võitude tagajärjel vabastatud saksa okupatsioonist. Jällegi kehtib Eestis nõukogude võim, mis loodi siin 1940. a., vastavalt eesti rahva suveräänsele tahtele.

Demokraatlike liitlasmaade jaoks järjest soodsamaks muutuv sõjaline ja poliitiline rahvusvaheline olukord, fašistliku Saksamaa möödapääsmatu lüüasaamise perspektiiv, Nõukogude Liidu vägevuse enneolematu kasv ja liitlasmaade tihe üksmeelne koostöö — need on praegust olukorda määravad faktid.

II

See kõik seab eesti haritlaskonna ette terve rea küsimusi ja ülesandeid.

Iga eesti haritlase ette seavad see olukord ja need väljavaated vajaduse võtta seisukoht, määrata kindlaks oma positsioon, nii nüüd käimasolevate võitluste päevil kui ka tulevikus (kui ta seda seni pole teinud). Paljud meie haritlaskonnast on seda muidugi teinud. Need on kindlalt asunud võitluste oma kodumaa ja rahva huvide eest, nõukogude võimu eest. Ent leidub meil siiski kodanikke, kes ei ole tahtnud või sõandanud tegelikkusele otse näkku vaadata ja teha sellest vajalikke järeldusi iseenda ja oma töö jaoks.

Need sündmused, mis on aset leidnud Suure Isamaasõja päevil alates 1941. aastast kuni tänaseni, panevad nii mõnegi haritlase endalt küsima: kuidas see juhtus, et Saksamaa, kes sõda nii võidukalt alustas, esimestel aastatel Euroopas ühe riigi teise järele alla heites, et see Saksamaa just Nõukogude Liidu poolt on viidud täieliku katastroofi äärele? Kus peituvad Nõukogude Liidu vägevuse ja tema hiigelvõitluse põhjused? Missugused on nende võitude tagajärjed kogu kaasaegse maailma ja kogu tsivilisatsiooni arenemisele?

Ja ei saagi olla teisiti, sest neist suurimatest faktidest ja sündmustest ei saa ükski mõtleja inimene mööda minna, ilma et ta ei püüaks neile leida vastust.

III

Lahenduse leidmiseks neile küsimustele tuleb meil hakata veidi kaugemalt peale.

Kapitalistlikus korras on haritlaskond oma seisundi poolest sunnitud teenima valitsevat klassi, s. o. kodanlust. Ta on ka selle kodanliku klassi ideoloogia kütkes.

Kodanliku ideoloogia määravaks teguriks on kapitalistlikus ühiskonnas valitsev konkurents — kõigi võitlus kõigi vastu, ühtede edasijõudmine teiste allajäämise arvel, ühtede võit, teiste langus. Seda ideoloogiat iseloomustavad ka natsionalism ja šovinism. Kapitalistlik ideoloogia on suunatud sellele, et igati kindlustada väikese kildkonna, kurnajate kildkonna kaitsmist töötava rahva vastu, s. t. rahva määratu suure enamiku vastu. Kodanlus kasutas ja kasutab tema käes oleva majandusliku ja poliitilise võimu vahendeid oma ideoloogia pealesurumiseks töötavale rahvale, kujutades asja selliselt, nagu tähendaks kodanliku klassi huvid rahva huvisid üldse.

Eesti kodanluse ideoloogia ta iseseisvusepäevil oli samuti reaktsiooniline. Ta kujunes üha rohkem välja kitsa kildkonna reaktsiooniliseks ideoloogiaks, mis oli läbi ja läbi natsionalistlik, šovinistlik. See oli rahvavaenuline ideoloogia. Ta taotles rahvavaenulikke sihte. See nähtub ennekõike juba sellest, et ta sõbrutses fašistliku ideoloogiaga, mida veeti sisse nii väljast kui kultiveeriti ka koha peal. Teiselt poolt oli eesti kodanluse ideoloogia vaenulik nõukogude võimu vastu, Nõukogude Venemaa vastu, kuna nõukogude võim võitis Eesti töötava rahva hulgas ikka enam ja enam sümpaatiat.

Mida tõi kodanliku iseseisvuse periood eesti rahvale?

Poliitilisel alal tõi ta täieliku sõltuvuse imperialistlikest riikidest ja eriti viimaseil aastail fašistlikust Saksamaast. Tarvitseb vaid meelde tuletada mõne eesti tolaeagse juhtiva poliitiku tegusid selles suhtes. Näiteks avaldas kindral Laidoner oma kõnes, mille ta pidas 19. III 1935 „Centumi“ klubis, sümpaatiat fašistliku Saksamaa suhtes ning ühtlasi teravat vaenu demokraatliku Prantsusmaa vastu. Seesama

Laidoner avaldas 1935. a. juulis Sveitsi ajakirjas „Journal de Genève“ saksasõbraliku kirjutise. Ta toetas igati saksa kapitali püüdeid kõvendada oma positsiooni Eesti põlevkivitööstuses. Õpetatud Eesti Seltsi juubelikoosolekul rääkis kindral Laidoner, et eestlastel ja sakslastel olevat ühine ajalugu, mida sümboliseerivat keskaegsed kantsid ja nende varemed Eestis, kantsid, mis olevat ühiselt ehitatud eestlaste ja sakslaste poolt. Seda juttu eestlaste ja sakslaste ühisest ajaloost kuulsime meie mõni aasta hiljem ei kellegi muu kui saksa paruni Litzmanni ja tema truu teenri Hjalmar Mäe suust. Omaaegne peaminister Kaarel Eenpalu rääkis 1939. a. septembris õhukaitse-nädala puhul, et olevas olukorras olevat vaja eestlaste mõtlemisviisi teiste rahvaste (loe: sakslaste) suhtes ümber korraldada. Näiteks, rääkis Eenpalu, olevat endistest sõjakäikudest saadik meie maale jäänud teatav arusaamatus saksa rahva suhtes. See ei olevat aga meie rahva omaduseks. Siin näeme jällegi, et Eesti toleaege juhtiva poliitikategelase seisukoht sarnaneb täielikult hiljem saksa fašistliku okupatsiooni peameeste seisukohtadega, mida avaldasid niihästi kindralkomissar Litzmann kui ka landesdirektor Mäe, kes rääkisid „arusaamatustest“ eestlaste ja sakslaste vahel, mis olevat leidnud aset minevikus. Edasi rääkis omaaegne välisminister Ants Piip 13. oktoobril 1935. a. kaitseliidu klubis, et eestlastel tuleb võtta revideerimisele oma suhtumine Saksamaasse ja mitte näha temas 1918. aasta vaenlast. Pole huvituseta märkida ka seda fakti, et 4. novembril 1935 toimus „Centumi“ klubi ja Tallinna saksa klubi vahel sõprusõhtu, millest võttis osa umbes 50 inimest. Eestlastest oli kohal palju juhtivaid tegelasi eesotsas Konstantin Pätsiga. Koosviibimine toimus sakslaste juures. Sakslaste poolt oli piduperemeheks parun von Rosen. Kohal oli ka Saksa saadik Eestis. Sel koosolekul, mis kestis hilja ööni, pidasid nii Eesti kodanlikud riigimehed kui ka sakslased vastastikku sooje tervituskõnesid ning avaldasid teravat vaenu Nõukogude Liidu vastu. Kõik see kinnitab veel kord seda, et juhtivad Eesti poliitikategelased tüürisid fašistliku Saksamaa sõiduvette. Ja Saksamaa poolt ei jäänud sellele poliitikale tunnustus tulemata. Hitler-fašistide leht „Revaler Zeitung“ väljendas oma tunnustust Pätsi-Laidoneri-Eenpalu-Uluotsa klikile, kui ta 1938. aastal kirjutas: „Eesti ja Saksa on omavahel sugulased. Nad peavad vastastikku üksteisest aru saama, ja vastastikuse arusaamise korral on võimalik ka ühine koostöö. Vastastikune arusaamine on olemas, tähendab, on olemas ka koostöö“. See üliselge dokument ei vaja kommentaare.

Eesti sisepoliitikas valitses reaktsioon. Kodanliku iseseisvuse päevil summutati iga rahvahulkade vabaduspüüd. Kes meist ei mäletaks klikivõimu viimaste aastate kurikuulsat „vaikivat olekut“... Kodanliku iseseisvuse perioodil kasvatati ja õhutati valitseva kildekonna poolt süstemaatiliselt šovinismi, kodanlikku natsionalismi.

Majanduslikul alal, eeskätt tööstuses, näeme meie suurt tagurpidiminekut. Paljudes käitistes, kus enne iseseisvust töötas kuni kümme ja rohkem tuhandeid töölisi, oli iseseisvuse ajal töölisi kõigest sadu, heal juhul tuhat või paar.

Kultuuri alal ei ole kodanlikul Eestil ka mingit olulist saavutust ette tuua. Palju oli kära ja rohkesti keerutati tolmu rahvusliku teaduse, rahvusliku kunsti jne. ümber. Ent milline oli olukord tegelikult? Eesti rahvusliku teaduse ja kunsti arendamise alal tegid tööd tõepoolest vähesed entusiastid, kes andsid kogu oma jõu sellele tööle. Nad tegid seda tihti peale koguni riigivõimu kiuste.

Riigivõimu poliitika kitsarinnalisus ja ahtus vajutas oma pitseri ka kogu meie poliitilisele, majanduslikule ja kultuurilisele elule. Kõikjal võimutses mammon, kõike määras kasuahnitsemine. Ega vanameister Anton Hansen-Tammsaare ilmaeagu lau-

sunud oma kuulsaid sõnu: „On midagi mäda Maarjamaal!“ Ja Maarjamaal oli tõepoolest midagi mäda, see oli kodanlik klikivõim.

Kui omal ajal sellised teosed, nagu „Kalevipoeg“, „Tasuja“ ja „Mahtra sõda“ tähistasid terveid perioode meie kirjanduse ja ka ühiskondliku mõtte arenemises, kui nende teoste ilmumised kujunesid suurteks ühiskondlikeks sündmusteks, siis pole kodanlikul Eestil midagi seada ei „Kalevipoja“, „Tasuja“ ega „Mahtra sõja“ kõrvale. Veel enam, meie võime öelda seda, et eesti kodanlik riigivõim nägi oma ülesannet selles, kuidas rakistada tõepoolest tõsise kunstiväärtusliku kirjanduse tekkimist, nägi oma ülesannet peamiselt selles, kuidas soodustada ja toetada ideelageda ja reaktsioonilise kirjanduse tegemist kodanlike võimumeeste soosikute poolt. Nii mõnedki eesti haritlased takerdusid ja uppusid sellesse kodanlikku sohu, andes end reaktsiooniliste jõudude teenistusse. Parim osa eesti haritlasi oli opositsioonis valitseva klikivõimuga ja võitles aktiivselt kodanliku korra reaktsiooni, surve, silmakirjalikkuse ja kõige võltsi vastu. Eriti peab siin mainima eesti progressiivseid kirjanikke, nagu Vilde, Barbarus, Semper, Kärner, Alle jt.

Kui palju suuri talente on lämmatanud kapitalistlik kord ka Eestis! Kas juba üksnes Juhan Liivi traagika ei räägi meile küllaltki palju!

Kogu seda tagurlikku tegevust püüti varjata kõlavate sõnakõlksudega rahvusest, rahva huvidest jne., kusjuures kõik need sõnakõlksud ei olnud midagi muud kui kitsa kodanliku kiidkonna kihihuvide, šovinismi ja kodanliku natsiolismi suitskatet.

Šovinism, kodanlik natsionalism on leppimatus vastuolus rahva huvidega, tõelise rahvalikkusega ja rahvuslikkusega.

Eesti rahvaluule näiteks on rahvalik ja rahvuslik selle sõna parimas mõttes, ent ta pole sugugi natsionalistlik ega šovinistlik. Ja kui kodanlus oma rahvaavanulisele ideoloogiale otsis toetust eesti rahvaluulest, siis oli see paratamata määratud läbi kukkumisele.

Kodanlik natsionalism on surmavalt ohtlik eesti kultuuri arenemisele. Ta on kultuurile ohtlik kui vähktõbi, ja see vähktõbi on tarvis välja arstida.

Kodanlik natsionalism on eriti ohtlik poliitiliselt, sest ta püüab eraldada eesti rahvast teistest Nõukogude Liidu rahvastest, eeskätt vene rahvast, kellega eesti rahvast ühendavad kauaaegsed elulised sidemed ühise võitluse ja töö alal. Ta püüab eesti rahvast isoleerida teistest rahvastest, sulgeda teda oma kitsasse õueaeda. Ta taotleb Eesti poliitilise sõltumatuse likvideerimist, Eesti allutamist reaktsioonilisele imperialismile, tema sõltuvusse seadmist reaktsioonilistest imperialistlikest maadest, fašismist.

Ja seda kõike ajal, mil kogu progressiivne maailm võitleb fašismi vastu, võitleb reaktsiooni vastu, mil kogu progressiivne maailm näeb Nõukogude Liidus tsivilisatsiooni päästjat fašistlikust katkust, näeb temas rahva päästjat Majdaneki ja Klooga mõrvarite käest.

Hitlerism on kõige ohtlikum reaktsioon. Seda on näidanud hitlerlaste teod. Ehkki nad demagoogiliselt nimetavad endid natsionaalsotsialistideks, kuid poliitiliste sihtide ja võitlusvahendite poolest on meil siin tegemist roimarite ja bandiitidega selle sõna kõige otseemas tähenduses. Sõnad „natsionalism“ ja „sotsialism“ on Hitlerile ainult tema rõövsihtide varjamise vahendid. Sakslased peavad endid ise „Herrenvolk'iks“, — härrasrahvaks. Siit arvavad nad tulenevat oma „õiguse“ valitseda kõigi teiste rahvaste üle. Siit arvavad nad endil olevat „õiguse“ vaadata ülbelts ja kõrgilt alla teistele rahvastele ja hävitada teisi rahvaid, et aarialastele soetada nn. eluruumi. Selline ideo-

loogia sakslaste juures ei ole sugugi juhuslik, selle juured peituvad sügaval Saksamaa ajaloo ja ennekõike Preisimaa ajaloo. Tema juured peituvad Preisi militarismis.

On täiesti arusaadav ja loomulik, et demokraatlikud progressiivsed maad ja rahvad ühinesid võitluseks maailma tsivilisatsiooni otseselt ähvardava fašistliku reaktsiooni vastu. Demokraatlike liitlasmaade sõjaline, majanduslik ja poliitiline vägevus ületavad kaugelt fašistliku Saksamaa jõu.

Fašistlik Saksamaa on käesolevas sõjas saanud lüüa demokraatlike liitlasmaade käest nii sõjaliselt, poliitiliselt, ideoloogiliselt, moraalselt, kultuuriliselt kui ka majanduslikult. Ta pidi kaotama, sest tema eesmärgid on reaktsioonilised, on antisotsiaalsed. Need eesmärgid pidid jääma alla progressiivsetele jõududele, progressiivsetele teguritele ja sihtidele.

Nendele saksa röövvalutajate reaktsioonilistele eesmärkidele tahavad eesti kodanlikud natsionalistid tuua ohvriks eesti rahva! Nad tahavad eestlasi muuta sakslaste orirahvaks. Ei, küllalt kaua ja raskesti on eesti rahvas kannatanud saksa ülevõimu, vägivalda ja kurnamise all, alates Albertist ja Meinhardist ning lõpetades Litzmanni ja von Hohenlohega. Saksa okupandid hukkasid palju eesti haritlaskonna paremaid esindajaid. Tuletagem vaid meelde Kliimani, Ruubeli, Johani, Ruveni, Laigo ja teiste nimesid. Suurel hulgal vaevles eesti haritlasi fašistlikes türmides ja koonduslaagrites. Mainime vaid mõningaid nimesid, nagu Sirge, Sütiste, Paulson, Antson, Kangro-Pool, Adams, Nõmmik, Humal, Mürk jt. Sakslased mõnitasid igati eestlasi ja eesti kultuuri. Ja nende hitlerlike ülbete vägivaldsete kätte tahavad kodanlikud natsionalistid jälle anda eesti rahva. Ei, seda ei juhtu kunagi enam! Sakslased on sajandite jooksul olnud eesti rahva needuseks. Eesti rahva verivaenlased on need, kes uuesti püüavad painutada meie maad saksa fašismi ikke alla.

Alates kindral Laidonerist, Kaarel Eenpalust, Ants Piibust ja lõpetades Uluotsaga ning rahvakasvatuse „eriteadlase“ Meretiga, on nad olnud kõik ametis sellega, et eesti rahva sajandite-pikkust võitlust elu ja surma peale saksa röövvalutajate vastu katkuda kujutada „arusaamatusena“, mingi saatusliku veana. Kuid olnud ei saa teha oletamatuks, musta ei saa rääkida valgeks ega fašistlikku inimtüliitade tegijat muuta ingliseks.

Nõukogude Liidu suurte võitude põhjusteks käesolevas sõjas fašistliku Saksamaa vastu on ennekõike järgmised põhitegurid: uus progressiivne kord, sotsialistlik nõukogude kord, mis kujutab endast inimühiskonna uut kõrgemat arenemisastet; plaanikindlalt juhitud nõukogude majandussüsteem arenenud sotsialistliku suurtööstuse ja sotsialistiiku põllumajandusega; õige juhtimise nõukogude valitsuse, bolševike partei ja seltsimees Stalini poolt; Nõukogude Liidu rahvaste kindel sõprus, nende vankumatu poliitiline ja moraalne ühtsus; nõukogude patriotism, mis võimsa jõuna on harranud kõiki nõukogude inimesi, kõiki rahvaid ja rahvakihte; nõukogude uus kõrgem sõjakunst; koostöö meie liitlastega, Ameerika Ühendriikidega ja Suur-Britanniaga.

Kahtlemata saab neil Nõukogude Liidu võitudel fašistliku reaktsiooni üle olema suur positiivne, progressiivne mõju kogu inimkonna edasisesse arengusse.

IV

Lenini ja Stalini poolt loodud nõukogude võim on töötava rahva võim. Nõukogude võimu poliitika ülesandeks on likvideerida ühe inimese kurnamine teise inimese poolt

ja saavutada seda, et kõik inimesed töötaksid sotsialistliku ühiskonna hüvanguks. Tema ülesandeks on ehitada üles sotsialistlik, kommunistlik ühiskond, saavutada poliitilise, majandusliku ja kultuurilise arengu kõrge tase ja õitseng ning töötava rahva hüvangu. Seda kinnitab kogu nõukogude võimu poliitika.

Bolševike partei on juhtiv jõud Nõukogude riigis. Tema teooria, maailmavaade, ideoloogia, organisatsioonilised põhimõtted — need määravad ära Nõukogude riigi elu ja tegevuse. Bolševike partei on Nõukogude Liidu näol loonud maailma vägevaima riigi. Miks ja kuidas see oli võimalik? Kuidas on Nõuk. Liit bolševike partei ja nõukogude võimu juhtimisel saavutanud kõike seda, mida me praegu näeme eriti kujukalt Suure Isamaasõja päevil? Selle kohta leiame meie vastused rahva juhtide Lenini ja Stalini teostes, leiame vastused Üleliidulise Kommunistliku (bolševike) Partei ajaloos. Ja tänapäeval otsivad miljonid inimesed vastust neile küsimustele Lenini ja Stalini teostest ja bolševike partei ajaloost. Mitte ainult ja mitte niivõrd nõukogude inimesed ei tee seda, sest neile on need põhiküsimused ammu selged, vaid just väljaspool Nõukogude Liitu otsitakse vastust neile küsimustele. Seda teevad nii meie sõbrad kui ka vaenlased, kes uurivad hoolega Nõukogude Liidu vägevuse allikaid ja põhjusi. See ülesanne seisab ka Nõukogude Eesti haritlaskonna ees, selle osa ees meie haritlaskonnast, kellele need küsimused pole veel küllalt selged.

Nõukogude haritlaskond on kutsunud etendama juhtivat osa sotsialistliku ühiskonna ülesehitamisel. See nõuab temalt sotsialistliku ühiskonna arenemise seaduste tundmist. Sotsialistliku ühiskonna ehitamisel ei saa olla mingit voluntaristlikku vabavoli, isiku piiramatu tahet teha, mida ta heaks arvab. Sotsialistliku ühiskonna arenemine allub teatavatele kindlatele seaduspärasustele, ja mida selgemini ja paremini tajub isik neid seaduspärasusi, neid arenemisseadusi, seda tõhusamini võib ta tööd teha sotsialistliku ühiskonna ehitamisel. Ühiskonna arenemisseaduste tundmine võimaldab teatavates piirides ette näha sündmuste käiku. Ilma ettenägemise-võimeta pole võimalik juhtida tööd. Marksismi-leninismi teooria on selline tungal, mis valgustab meile teed.

Kui palju on kodanlikud ja väikekodanlikud skeptikud ironiseerinud marksismi-leninismi teooria üle, et see polevat üldse teooria jne. Ka Eestis on nii mõnigi haritlane selliste skeptiliste ironiseerijate kilda sattunud. Kuid mida näitab tegelik elu? Tegelik elu näitab seda, et igasugused kodanlikud teooriad nii ühiskonna- kui ka eksaktteaduste alal on uurija varem või hiljem jätnud hätta, on viinud tema ummikusse. Ainult marksismi-leninismi teooria abil on bolševistlikud teadlased ja juhid suutnud ette näha sündmuste arenemist, avastanud ühiskonna ja loodusnähtuste arenemise seadusi, ja bolševistlik teooria ning praktika on saavutanud võite.

Filosoofiast teame, et praktika on tõe kriteerium. Ainult tegeliku elu praktilise proovitudel läbikäinud ja sellele proovitudel vastupidanud teooria on õige. Ja bolševistlik teooria, marksismi-leninismi teooria on auga läbi käinud kõik tegeliku elu katsumised, eriti praeguse Suure Isamaasõja ajal.

Kõigest sellest järeldub, et eesti haritlaskonnal on tarvis põhjalikult tutvuda marksismi-leninismi teooria ja praktikaga. Tal on tarvis omandada marksismi-leninismi meetodit.

Marksism-leninism on kaasaegse maailma teaduse ja kultuuri kõrgeim saavutus, kõige progressiivsem maailmavaade. Ta on Nõukogude riigi valitsev ideoloogia.

Marksismi-leninismi ideed on päästnud kaasaegse tsivilisatsiooni hukkumisest fašistliku katku läbi.

Dialektiline materialism annab õige meetodi ka kõige keerulisemate probleemide lahendamiseks, olgu see ühiskondlikus elus, kosmograafias või aatomituuma probleemistiku alal.

Haritlaskonna töö saab olla ainult siis edukas, kui ta peale eesrindliku praktika tunneb ka eesrindlikku teooriat, marksismi-leninismi teooriat, kui tal on selged ja kindlad progressiivsed seisukohad poliitika, eetika ja moraali küsimustes. Paljud seltimed teist mäletavad kuulsat vene kirjaniku Nekrassovi sõnu, mis kõlavad vabas tõlkes umbes järgmiselt: Poeet sa võid ka mitte olla, kuid kodanik pead olema! Tarvis on olla poeet ja kodanik, olla nõukogude kodanik, olla nõukogude poeet, tarvis on olla nõukogude teadlane ja nõukogude kodanik, nõukogude insener, nõukogude näitleja jne. See tähendab ühendada oma erialalist suurt meisterlikkust progressiivse kõrge nõukogude ideelikkusega, sotsialistliku ideelikkusega.

Suur Isamaasõda saksa fašismi vastu ja need meie ees seisvad ülesanded, mis sõjapolukorrast järgnevad, — see kõik on selleks suureks katalüsaatoriks, mis määrab praegu kogu elu ja kiirendab ka iga üksiku kodaniku ühiskondlikku seisukohavõtmist oma positsiooni kindlaks äramääramiseks selle või teise ühiskonnanahtuse suhtes, kui ta seda varem pole teinud. Tarvis on, et meie haritlaskonna liikmel oleks rohkem kodanikujulgust, teoreetilist ja poliitilist julgust kriitiliseks suhtumiseks trooniltlangu- nud ja trooniltõugatud kodanlikesse ebajumalaisse. Kodanlikud puuslikud ei päästa kellegi hinge. Varem või hiljem jõuab inimene, kes selliste puuslike ees kummardub, arusaamisele, et see on ilmaaegne tegevus. Elu ja tööhuvid nõuavad aga, et sellele arusaamisele jõutaks võimalikult kiiremini.

Iga inimene jõuab isemoodi nõukogude ideoloogiani, aute sotsialistlike tõdede tunnustamisele. Töölaine käib selle tee ära omamoodi, tulles läbi kapitalistliku vabriku kurnamise ranga kooli. Talupojal on see tee jällegi omalaadne. Insener, füüsik ja keemik jõuavad kommunismini võib-olla loogiliste arutluste tulemusena. Ühe inimese juures on see protsess kiirem, teise juures aeglasem, kuid varem või hiljem peab igaüks, kes tõepoolest tahab ja suudab olla progressiivne ning järjekindel elunähtuste ja faktide analüüsimisel, jõudma välja kommunistlike tõdedeni. Ja üks meie põhilisi ülesandeid seisneb selles, et aidata meie haritlaskonnal jõuda kiiremini kaasaegse teaduse suurima saavutuse, marksismi-leninismi, dialektilise materialismi teooria põhjaliku tundmiseni.

V

Äraarvamata palju laimu on levitatud vaenlaste poolt nõukogude võimu kohta. Ka eesli kodanlike natsionalistide poolt on arutu palju levitatud valet nõukogude võimu aadressil, eriti rahvusküsimuse alal.

Nõukogude Liidu rahvuspoliitikat iseloomustab Nõukogude rahvaste kindel sõprus, koostöö ja liit Nõukogude valitsuse ning bolševike partei poliitika teostamisel, Nõukogude valitsuse ning bolševike partei juhtimisel. Kõik liiduriigid Nõukogude Liidu on üheõiguslikud, ja seda mitte üksnes juriidiliselt, vaid ka tegelikult, kusjuures vanemad ning tugevamad riigid osutavad abi nooremaile ning nõrgemaile, mahajäänumaile, et nad kiiremini jõuaksid järele enamarenenud rahvastele. Vene rahvas on osutanud paljude aastate kestel suurt ja tõhusat abi mahajäänumaile Kesk-Aasia rahvale, kes on selle abi tõttu teinud hiiglasuuri edusamme oma poliitilises, majanduslikus ja kultuurilises arenemises.

Nõukogude võim hävitas omaaegsel tsaari-Venemaal valitsenud rahvusliku surve ja rahvaste mitte-üheõigusluse. Nõukogude võim on see, kes kindlustab igale Nõukogude rahvale kõige soodsamad poliitilised, majanduslikud ja kultuurilised arenemisvõimalused.

Ainult nõukogude korras on ka eesti rahval tõepoolest poliitiline sõltumatus ja vabadus. Ainult nõukogude korras võime kiiresti ravida sõjahaavad, mis saksa okupatsioon lõi meie majandusele ja kultuurile, võime saavutada oma majandusliku olukorra parandamise ja hooga tõusu, mis omakorda kindlustab Nõukogude Eesti rahvuskultuuri kiiret arenemist.

Meie, kommunistid, ei ole nihilistid rahvusküsimuses, meie armastame oma kodumaad ja rahvast. Meile pole miski südamelähedasem kui meie kodumaa ja rahva saatus, tema hüvang. Kõik laim, mis on meie vaenlaste poolt nõukogude võimu aadressil levitatud, kehtib just laimulevitajate endi kohta. Pole järjekindlamat eesti rahva sotsiaalsete ja natsionaalsete huvide eest võitlejat ja nende huvide kaitsjat, kui seda on bolševikud, kui seda on nõukogude võim. Meie oleme Nõukogude Eesti patrioodid. Seda kinnitab eesti bolševike võitlus, kes on toonud suuri ohvreid võitluses eesti töötava rahva vabaduse eest.

Et eesti rahva tulevik on ja võib olla kindel ainult Nõukogude vabariigis, ainult Nõukogude Eestis, siis on meie kõigi ülesanne väsimatult töötada nõukogude võimu kindlustamiseks, eesti rahva ja Nõukogude Liidu rahvaste sõpruse kõvendamiseks ja eriti eesti ja vene rahva sõpruse edasiseks kõvendamiseks. Siin tuleb meie haritlaskonnal nii mõnigi võltside rahvasõprade poolt talle külgepoogitud valevaade, harjumus või lihtsalt aegunud kontseptsioon kõrvale heita.

Oli aeg, kus arvati, et päike käib ümber maakera, kuid hiljem osutus see valeks. Oli aeg, kus usuti flogistoni olemasolu, kuid teaduse arenemine lükkas ka selle ümber. Oli aeg, kus arvati, et antiikaegne orjapidamise-ühiskond on ühiskonna kõrgeim, kõige täiuslikum arenemisaste, ent see arenemisaste kadus minevikku ja selle asemele tuli uus ning kõrgem, tuli feodalism. Sellele järgnes kapitalistlik ühiskonnakord. Ja nüüd arvavad kapitalistliku ühiskonna korra kandjad, selle ühiskonna valitsev klass ja tema poolehoidjad, et kapitalistliku ühiskonnaga lõpebki ühiskonna arenemine, et see on ühiskonna arenemise viimne aste. Ent nii teooria kui ka praktika näitavad, et ühiskonna arenemine ei jää seisma, vaid läheb edasi, areneb madalamalt kõrgemale, et kapitalistlik ühiskond ei ole inimühiskonna viimne arenemisaste. Teooria ja praktika tõendavad, et kapitalistlikule ühiskonnale järgneb sotsialistlik, kommunistlik ühiskond. See ühiskond, sotsialistlik ühiskond, on Nõukogude Liidus juba olemas.

Teadus võidab eelarvamused, kuid meie võimuses on ka teaduse võitu eelarvamuste üle kiirendada.

Inimese teadvus jääb paratamatult maha ühiskondlik-majanduslikust praktikast, arenemise tempost. Kuulus kirjanik Maksim Gorki lausub kusagil, et inimeste emotsioonid on konservatiivsemad kui nende mõistus. Nii mõnigi asi, mida inimene mõistusega tajub kui õiget ja vastuvõetavat, leiab vastuseismist meie konservatiivsete tunnete, emotsioonide poolt.

Eriti rahvusküsimuse alal on selliseid momente vahest rohkem kui mõnel muul alal.

Eesti haritlaskonna ülesanne on nõukogude võimu rahvuspoliitikat põhjalikult uurida, teda ellu rakendada. Tal on tarvis ära võita, ületada kodanlik-natsionalistlike vaadete mõju oma maailmavaates, omandada uus, kaasaegne progressiivne maailma-

vaade, dialektilis-materialistlik maailmavaade, nõukogude maailmavaade. Seda nõuavad eesti rahva põhilised eluhuvid. On eesti haritlaskond seda teinud, alles siis suudab ta ka lõpuni ja täielikult rakendada oma jõu tõhusalt oma rahva teenistusse, sest pole õilsamat ülesannet eesti haritlaskonnal, kui anda kogu oma jõud ja kogu oma oskus kodumaa ja rahva teenistusse, Nõukogude Eesti teenistusse.

VI

Nõukogude võimu kehtimapanek on loonud ja loob kõik vajalikud eeldused eesti kultuuri hoogsamaks arenguks. Ka Isamaasõja raskeis tingimusi on nõukogude võim palju teinud eesti nõukogude kunsti arendamiseks. Meie mäletame, kuidas Suure Isamaasõja kõige raskemal hetkel loodi eesti kunstiansamblid Jaroslavlis enam kui 200 inimese osavõtul. Ka praegu saksa okupatsioonist vabastatud Nõukogude Eestis teeb nõukogude võim kõik, mida sõjaaja olukord lubab ja võimaldab, et meie kultuuriküsimusi edukalt lahendada.

Kuid töötava rahva võimul, Nõukogude võimul, pole mitte ükski, missugust kultuuri meie ehitame, missugust kultuuri meie arendame, kas progressiivset või reaktioonilist.

Meie kultuuril peab olema uus, ajakohane sisu, mis meie rahva määratu suure enami, töötava rahva, tööliste, töötavate talupoegade ja haritlaste põhihuvidele vastab, progressiivne sisu, mis aitab ehitada uut elu, sotsialistlikku ühiskonda. See kultuur on aga oma vormilt rahvuslik, eestiline, eestipärane. See seab eesti haritlaskonnale ette suured ülesanded eesti nõukogude kultuuri loomise ja edasiarendamise alal.

Esimese probleemina kerkib siin küsimus: kuidas suhtuda eesti endisesse kultuuripärandisse?

Kõik, mis seal on progressiivset, edasiviivat, on seal tarvis võtta, läbi töötada, omandada ja sel alusel panna uusi kive meie kultuurihoonesse. Sellised meie kultuuri loo kandvad kujud, nagu Kreutzwald, Koidula, Veske, Carl Robert Jakobson, Vilde, Tammsaare, Johan Liiv ja palju teisi, rääkimata viimase aja ja praegu elavatest ning töötavatest kultuuritegelastest, — kõigi nende kirjanike ja kuluuritegelaste elutöö kuulub eesti kultuuri raudvara hulka.

Möödunud sajandi tegelastest on eriti põhjalikult vaja uurida Carl Robert Jakobsoni elutööd. Carl Robert Jakobson on selgemaid päid eesti rahva ajaloos üldse. Tema poliitiline võitlus ja tema kultuurilised taotlused on progressiivsed oma aja olukorras. Progressiivsed on ka tema filosoofilised vaated, kui ta näiteks ütleb, et inimene pole mitte ainult ümbruse produkt, vaid ta peab ka ümbrust looma, muutma.

Edasi, kuidas suhtuda meie rahvaluulesse? Rahvaluule kogumise alal on varematal aegadel tehtud ära suur töö selliste töömeeste poolt, nagu Jakob Hurt, Eisen jt. Eesti folkloori varasalv on otsatu rikas. Kuid rahvaluule uurimise alal, tema läbitöötamise alal on seni tehtud armetult vähe. Siin peab ütleva, et eesti kodanlikud võimumehed ei teinud rahvaluule alal mitte midagi nimetamisväärset. Nad paljastasid ka siin kogu oma lühinägelikkuse, kogu oma poliitika mitterahvaliku palge. Tarvis on meie rahvaluule uurimisele asuda tõsiselt, süsteemikindlalt. Seal leiame vastuseid paljudele põlevatele küsimustele meie rahva minevikust nii poliitilise, majandusliku kui ka kultuurilise arenemise alalt.

Eesti rahva kultuuripärandist tuleb heita kõrvale see, mis on seal reaktioonilist,

mis on kodanlik-natsionalistlikku. Õnneks ei ole seal seda väga palju, ja tolle reaktioonilise kultuuriline ning kunstiline väärtus on tavaliselt väga väike või tal ei ole seda üldse.

Palju on Eestis omal ajal vaieldud nn. „kultuuriorientatsiooni“ küsimuste üle, kusjuures ikka püüti ida vastu seada läänt, mõeldes sellega vene ja nõukogude kultuuri saavutuste kõrvaleheitmist. Ent meie peame konstateerima vene kultuuri suurt viljelevat mõju ja tähtsust eesti rahvakultuuri arenemises. Venemaa suur ja edasiviiv mõju avaldub nii eesti poliitilises ja majanduslikus elus kui ka kultuurivallas. Eesti riikliku iseseisvuse ning sõltumatused ideed on Vene revolutsiooni, Suure Sotsialistliku Oktoobrirevolutsiooni poolt sünnitatud ja ellu viidud. Eesti rahva sotsiaalne ja natsionaalne vabanemine sai võimalikuks ainult 1917. aasta Sotsialistliku Oktoobrirevolutsiooni tagajärjel. Eesti haritlaskonna enamik ning paremik on üles kasvanud vene kultuurile tugenedes. Ent siiski peab mainima, et vene teaduse progressiivseid saavutusi 18. ja 19. sajandist teatakse Eestis liiga vähe. Vähe tuntake meil Lomonossovi, Tšernõševskit, Herzenit, Belinski, Dobroljubovit, Popovi, Lobatševskit ja teisi vene ühiskonnategelasi ja teadlasi, nende töid ning saavutusi. Näib, et eesti haritlaskond veel vähem teab Nõukogude Liidu kultuuri-, teaduse- ja kunstisaavutusi viimase 20—25 aasta kestel. See tõsine lünk nõuab parandamist.

Sakslased rääkisid ja räägivad, et eesti kultuuri polevat üldse olemas, et kõik, mis on Eestis kultuuri alal olemas, olevat vaid saksa kultuur ja toodud siia saksa „kultuurtreegerite“ poolt. See on algusest lõpuni vale ning võlts. Sakslased töid Eestisse orjuse, nad töid haagrehi ja peksupingi mõisatallidesse, töid kurnamise ning klerikaalse obskurantismi. Sakslaste poliitika Eestis ei olnud midagi muud kui nende kurikuulsa „Drang nach Osten“i realiseerimine kõigil Eesti elualadel. Eestlaste poliitiline, majanduslik ja kultuuriline arenemine on toimunud eeskätt just võitluses sakslaste ülevõimu vastu. Seejuures on Eesti ühiskonna progressiivsed ollused tihtilugu blokeeritud vene rahva progressiivsete ollustega ühises võitluses ühiste vaenlaste, sakslaste, vastu.

Eesti rahvas on sajandeid pidanud lakkamatult võitlust saksa sissetungijate vastu. Selles võitluses on sattunud ühte klassilised ja rahvuslikud momendid, ning nende momentide ühtesattumine on tolele võitlusele andnud erilise teravuse. Tuletagem vaid meelde eesti talupoegade Jüriöö ülestõusu 600 aastat tagasi, mille sangarite üle eesti rahvas tänapäeval õigusega võib uhke olla. Tuletagem meelde 1905. ja 1906. aastat, kus meie kodumaa taevas punas põlevate mõisade tulekahjude kumast, või jälgigem võitlusi Eesti NSV vabastamisel möödunud aastal, kus Punaarmee Eesti Rahvuskorpuse sõjamehed võitluses saksa okupantide vastu näitasid üles ääretut viha ja vaprust, sest nad teadsid, et nad võitlesid nii oma klassivaenlase kui ka oma rahvusliku veri-vaenlase vastu.

Meil on tarvis õppida tundma teiste rahvaste eesrindlikke kultuurisaavutusi, eeskätt vene rahva kultuurisaavutusi, et neid omandada. Tarvis on pidevalt töötada Nõukogude Eesti kultuuri arendamise alal, lähtudes marksismi-leninismi teooria juht-mõtteist.

Meile, bolševikele, on vaenlaste ja „kõigist kõrgemal olla tahtvate“ väikekodanlike haritlaste poolt ette heidetud, et meie olevat oma kultuuriloomingus tendentslikud, olgu see kirjanduse, kunsti või muudel aladel. Jah, meie oleme tendentslikud kogu oma töös. Meie tendentslikkus seisneb võitlemises progressiivsete sihtide ja eesmärkide eest, võitluses rahvaste sõpruse, tõe, õiguse ja õigluse eest, võitlemises töötava

rahva poliitilise vabaduse, majandusliku ja kultuurilise hüvangu eest, tõelise kultuur-õitsengu eest. Meie tendentslikkus seisneb võitlemises reaktsooniliste ideede ja vaa-
dete vastu, fašismi vastu, kodanliku natsionalismi vastu, vale ja silmakirjalikkuse,
poliitilise õigusetuse vastu, majandusliku viletsuse ja kultuuri arenemise takistuste
vastu. Selles seisab meie tendentslikkus ja meie ei mõtlegi temast loobuda. Töötav
rahvas kiidab sellist tendentslikkust heaks. Töötava rahva vaenlased ja käputäis reakt-
sionääre on endastmõistetavalt sellise tendentslikkuse vastu. Nad pooldavad vastu-
pidist tendentslikkust, s. t. võitlust kõige progressiivse vastu, võitlust reaktsooniliste
eesmärkide eest. Ent ajalugu ise on meie, bolševike, poolt ja reaktsooniliste jõudude
vastu. Selles ongi kultuuriloomingu tendentslikkuse probleem. Aga ükski probleem
riikide ja rahvaste elus ei ole lahendatav väljaspool sellist tendentslikkust, milles
väljendub kogu võitlus progressiivsete ja reaktsooniliste jõudude vahel, — lähidalt,
pole lahendatav väljaspool poliitikat. Mõõdamannes olgu märgitud, et nii mõnigi
väikekodanlik haritlane kardab sellist tendentslikku poliitikat (s. t. progressiivset
poliitikat) ega taäna temast kuuldagi, kuna toosama haritlane teinekord end väga mu-
gavalt võib tunda reaktsoonilise poliitika sõiduvees.

Nõukogude Eesti kultuuril seisab ees suur tõus. Millal see tuleb, millal see saabub,
seda on raske öelda. See sõltub ennekõike meie endi tööst, sõltub sellest, kui inten-
siivselt töötavad inimesed kõigil ülesehitustöö aladel, nii poliitilisel, majanduslikul kui
kultuurilisel. Poliitilised takistused on selle tõusu teelt kõrvaldatud. Majanduslikud
tingimused on loodud või loomisel. Organisatsioonilised raskused on tarvis ületada.
Ja kaadrid, ka need on olemas, või nad kasvavad ja nende arv suureneb. Meie oleme
kindlasti veendunud selles, et see eesti kultuurielu hoogne tõus Nõukogude Eestis
kindlasti tuleb ja peab tulema. Nõukogude võim, see on kui Kalev, kes tuli oma rah-
vale õnne tooma, eesti põlve uueks looma. Eesti rahvas on asunud ehitama seda koda,
mida lauluisa Kreutzwald nägi kaugel kasvamas.

Eesti haritlaskonna osa ja tähtsus selles suures ehitustöös on auväärne. Tal on selles
ehitustöös täita juhtiv osa. Ent juhtiv osa nimelt töötava rahva huvide raamides, kelle
hulka, s. t. töötava rahva hulka kuulub ka meie nõukogude haritlaskond ise.

VII

Põhiline kriteerium, mille järgi nõukogude võim otsustab vanade, kodanliku korra
ajal üleskasvanud haritlaskaadrite üle, see on see, kuidas nad töötavad uue ühiskonna
ülesehitamisel. Siiras ja innukas töötahe, anda oma parim oma kodumaa ja rahva
heaks, — seda nõuab nõukogude võim igalt kodanikult, sealhulgas ka meie haritlas-
telt. Ausa tööga on neil inimestel haritlaste hulgast, kes on sel või teisel määral eksi-
nudki oma rahva ja kodumaa vastu, võimalik seda eksimust heaks teha. Eriti käib see
nende kohta, kes ideoloogiliselt ja organisatsiooniliselt on olnud lähedalt seotud tagur-
liku võimudega. Nõukogude võim võimaldab sellise töötamise igale, kes tahab tõepoo-
lest siiralt töötada. Eemal kodumaa pinnast asub käputäis eesti intelligente, kes sat-
tusid sakslaste vale ja hirmutamise õnge. Seal võõrsil, olles toibunud esialgsest hir-
must, nad arvatavasti juba kahetsevad oma viga ja vannuvad hitlerlaste jõuku. Peab
aga ütleva, et ausatele inimestele tagasitee kodumaale ei ole suletud, siin ootab neid
loov töö oma rahva hüvanguks. Mida varem nad selle sammu astuvad, seda parem
neile, vastasel korral nad aga jäävad hüljatuteks. Tuleb jätta eemalseismise ja pealt-

vaatamise meeleolud. Nii mõnigi arvab võib-olla endamisi, et mine tea, kuidas sõda lõpeb — Saksamaa pole veel lõplikult lõõdud jne. Kuid nüüd on ju pimedalgi näha, kuidas sõda lõpeb. Kindel ja igauhele arusaadav on, et fašistlik Saksamaa on sõja kaotanud. Kuid see tähendab seda, et saksa fašist ei tõsta enam iialgi oma jalga Eesti pinnale, igatahes mitte relvastatult või vallutajana.

Mõned reaktsiooniliselt meelestatud inimesed ehitavad oma lootusi või kahtlusi liitlaste-vahelistele võimalikele lahkhelidele. Ent faktid räägivad sellest, et need lootused või kahtlused on täiesti alusetud ning ehitatud lausa liivale. Meil tarvitseb ainult meelde tuletada ei kellegi muu kui Suur-Britannia peaministri härra Churchilli sõnavõtte selle kohta, et Inglismaa peab õiglaseks Nõukogude Liidu taotlusi tema läänepiiride suhtes. Neid kahtlusi võimalike lahkhelide kohta liitlasmaade vahel õhutavad just saksa fašistlike okupantide käsilased, kes selles näevad endile ainukest pääsmise võimalust. Ent kõigest kolm-neli päeva tagasi kinnitas härra Churchill alamkojas peetud kõnes veel kord, et Inglismaa milgi juhul ei sõlmi eraldi rahu Saksamaaga ja ilmingimata nõuab ning taotleb Saksamaa tingimusteta alistumist.

Kõigest sellest tuleb kõhklejail teha üks järeldus — tarvis on asuda tööle, tarvis on kõikidel lüüa käed külge, asuda Nõukogude Eesti majandust ja kultuuri üles ehitama, sõjahaavu ravima, asuda tööle selleks, et anda oma parim oma vabastaja Punaarmee toetuseks ta lahinguis meie põlise verivaenlase saksa röövvalutaja vastu. Nõukogude võim annab selleks kõik võimalused meie haritlaskonnale. Ja kui leiduks neid, kes seda ei taha teha või kes ehk koguni mõtleavad taotella reaktsiooniliste võimude uuesti pukkipääsmist Eestis, need isikud kukuvad selles ilmingimata läbi. Parem on neile inimestele endile ja ka teistele kaaskodanikele, et nad neist taotlustest loobuksid ning asuksid uuele teele, enne kui on hilja. Ei tee nad seda, siis jäävad nad elule jalgu. Elu läheb neist mööda ja üle.

Uus aeg ja uued olud, eriti aga sõja aeg nõuavad vanast koolist tulnud haritlaskaadriit senisest palju pingsamat ja hoogsamat töotempot, initsiatiivirikamat tööviisi, avaramaid perspektiive ja silmaringi. On tarvis töös üle saada kitsarinnalisest nokitsemisest, teatavast konservatismist tööalaste uudisküsimuste suhtes, mida siin seal esineb, ning kiiremini kohaneda uues olustikus. Tarvis on omada rohkem printsiipiaalsust töös.

Meil tuleb asuda tõsise ja kaugeleulatuva tähtsusega ülesande lahendamisele, nimelt uute haritlaskaadrite, eriteadlaste kaadrite kasvatamisele kõigi tööalade jaoks. Nende kaadrite järelkasv on hädatarvilik, sest neid kaadreid on meil vähe. See nõuab meilt, et me parandaksime tööd alg- ja keskkoolides. Selle kohta on ilmunud valitsuse määrus. See nõuab, edasi, parandada tööd meie kõrgemais koolides. Sellekohased sammud on praegu teoksil. Tarvis on võtta meie kõrgemaisse koolidesse vastu ceskätt tööliste, töötavate talupoegade ja haritlaste lapsi, et sellega parandada üliõpilaskonna sotsiaalset koostist. Tarvis on aidata töörahva lastel pääseda ülikoolidesse, neid selleks ette valmistades. Peame saavutama seda, et mõne aasta möödudes hakkab meie kõrge- maist koolidest tulema nõukogude haridusega eriteadlasi.

Mida enam edasi, seda enam kerkib meie ette suur ja tõsine ülesanne — vanade eriteadlaste kaadrite ja noorte eriteadlaste kaadrite viljaka koostöö organiseerimise ülesanne. Vanadel eriteadlaste kaadritel on palju teadmisi ja töövilumusi, mida noortel algajatel ei ole. Õige koostöö vanade ja noorte kaadrite vahel — see on üks meie ees seisvaist tähtsamaist ülesandest.

Seltsimehed!

Neli kuud on möödunud Eesti NSV vabastamisest saksa okupantide ikke alt. Ma pean oma kohuseks teile aru anda selle üle, mis on vabastatud Nõukogude Eestis selle nelja kuu jooksul valitsuse poolt tehtud.

On loodud nõukogude riigiparaat ülalt kuni alla. On asunud tööle kommunistliku noorsooühingu ja ametiühingu organisatsioonid. Praegu kuulub Eesti ametiühinguisse üle 95 000 liikme. Üle maa on läbi viidud rida ulatuslikke poliitilisi selgituskampaaniaid. Nõukogude ajakirjandus leiab rahva poolt elavat vastuvõttu. Praegu ulatuvad meie lehtede tiraažid kokku tunduvalt üle 300 tuhande eksemplari. See arv on 1941. a. sõjaeelsest arvust suurem.

Maareform on üle maa teostatud. Üldse võeti maaseadusega riigimaafondi 765 000 ha maad, sellest 184 000 ha põldu. On loodud 21 690 uut talu ning 19 963 talule antud juurdelõikeid, andes neile kokku 368 000 ha maad.

Riiklik teraviljavarumise plaan on täidetud 105,8-protsendilisel. Talupojad jätkavad vilja andmist Punaarmee fondi. Kartulivarumise plaan on täidetud 100-protsendilisel ja lihavarumise plaan 103-protsendilisel. Piimavarumise plaan aga on täidetud kõigest 7-protsendilisel.

1944. aasta neljanda veerandi metsatööde plaan on raieosas täidetud 105,7-protsendilisel ja veeosas 83,2-protsendilisel. Siinjuures peab märkima, et need puuliigid, mis lähevad otseselt rindevajaduste rahuldamiseks, on rajatud ja välja veetud kahekuni kolmekordse ületamisega.

1944. a. neljanda veerandi rahvamajandusplaan on täidetud 93-protsendilisel, seega jäi plaani täitmisest puudu 7% ja seda Toiduainetetööstuse Rahvakomissariaadi süü läbi, kes oma veerandaasta plaani täitis kõigest 89%.

Möödunud aasta viimase veerandi plaan rahvamajanduse kapitalimahutuste alal on täidetud 96-protsendilisel.

Valitsuse tähtsamad otsused on ilmunud ajakirjanduses ja teie olete kõik neid võinud lugeda, sellepärast ma neid siin mainima ei hakka.

Teoksil on rida tähtsaid otsuseid, nagu näiteks kõrgemate koolide kohta, mitmesuguste kunstialade juhtimise ning arendamise kohta, põlevkivitööstuse arendamise kohta jne.

Suurematest üritustest, mis lähema paari-kolme kuu jooksul ees seisavad, tuleks mainida ülemaalsi noorsoo-, naiste- ja talurahvakongresse ning ametiühingute ja tarbijatühingute kongresse.

Lubage veel tuua mõningad arvud meil alanud suurest ülesehitustööst käesoleval aastal. Elektrienergiatoodang on 95 milj. kilowatt-tundi, põlevkivitoodang — 1,5 milj. tonni; metsa töötatakse üles 2,1 milj. tihumeetrit; tsemenditoodang — 62 tuhat tonni; tellistetoodang — 48,5 milj. tükki; aknaklaasitoodang — 700 tuhat ruutmeetrit; paberitoodang — 8000 tonni; puuvillase riide toodang — 1,2 milj. meetrit; villase riide toodang — 570 tuhat meetrit; nahkjalanõusid — 400 tuhat paari; lihatoodang — 5000 tonni; võitoodang — 2000 tonni; paberossitoodang — 525 milj. tükki jne.

Tänavukevadest külviplaani, mis on juba koostatud, iseloomustavad järgmised põhimised arvud: kevadkülvilvi üldplaan on 450 tuhat hektaari; suvivilja külvipind suureneb 1944. aastaga võrreldes 23%; teraviljade saagiand peab suurenema 7% ja lina saagiand 15%.

Need on mõned olulisemad arvud, mis annavad ligilähedase pildi töö ulatusest.

Pealeselle aga on veel käsil ja seisab ees rida sotsiaalkultuurilisi ehitustöid.

Nagu te näete, on need ülesanded suured ning nõuavad tõsiseid jõupingutusi.

Meie tahame Eesti Nõukogude Sotsialistliku Vabariigi majanduse võimalikult kiiresti üles ehitada ja meie kultuuriasutused võimalikult kiiresti korda seada. Kahekolme aastaga peab eesti rahvas selle tööga toime tulema. Viivitada ei tohi. Rindevajaduste rahuldamise ja meie töötava rahva elujärje parandamise ülesande täitmine nõuab meilt kiiret tempot rahvamajanduse ülesehitamisel.

Sellest järgnevad ka need ülesanded, mis eesti haritlaskonnal ees seisavad kõigil sotsialistliku ehitustöö aladel.

Ülalpool mainisin juba mõningaid põhilisi ülesandeid, mis seisavad meie haritlaskonna ees, nagu näiteks aktiivne osavõtt sotsialistlikust ülesehitustööst, kõigi jõudude rakendamine selleks, et läheneks kiiremini lõplik võit fašistliku Saksamaa üle, marksistliku-leninistliku teooria uurimine, Nõukogude Liidu sotsialistliku ülesehitustöö praktikaga tutvumine, rahvusküsimuse uurimine, initsiatiivi ja avara pilgu omamine töös, kogu haritlaskonna ulatuslik kasvatamine nõukogude vaimus.

Peale nende põhiküsimuste peatun veel mõningail haritlaskonna üksikute rühmade ees seisvail konkreetsemail ülesandeil.

Meie nõukogude õiguste alastele seisab ees suur töö veel peale nende otsuste ülesannete seaduste täitmise järele valvamise alal. On tarvis tunda nõukogude seadusi põhjalikult ja hästi, et osata neid õigesti rakendada. Tarvis on tutvustada ENSV kodanikele nõukogude seadusi, eriti ENSV ja NSVL konstitutsiooni. Suur töö tuleb teha saksa fašistliku okupatsioonija põhjalikuks paljastamiseks Eestis, kõigi hitlerlaste roimade paljastamiseks. Sel alal on tehtud seni veel väga vähe.

Eriti tähtis töö seisab ees meie nõukogude pedagoogidel, nii alg-, kesk- kui ka kõrgemais koolides. Nad peavad andma õpilastele põhjalikke ja kindlasti meeldejäädud teadmisi. Nende ülesandeks on kasvatada töökaid ja tublisid nõukogude kodanikke, kasvatada kaadreid kõigi sotsialistliku ülesehitustöö alade jaoks, kasvatada nõukogude patrioote, kes armastavad oma kodumaad ja rahvast, armastavad meie suur sotsialistlikku isamaad ja vihkavad selle vaenlasi. Tuleb pidevalt töötada nõukogude pedagoogika probleemide uurimise kallal. Samuti on tarvis uurida ka Eesti pedagoogikat ja ta ajalugu.

Ajaloolaste osa ja tähtsust praegusel hetkel meie sotsialistlikus ülesehitustöös on raske üle hinnata. Kogu Eestimaa ajalugu tuleb võtta marksistlik-leninistliku uurimise alla, alates kõige vanemaist aegadest kuni tänapäevani. Tuleb anda Eestimaa ajaloo õige perioodiseerimine. Tarvis on maa ajaloo taustal uurida Eestimaa Kommunistliku (bolševike) Partei ajalugu, alustada selle ajaloo jaoks materjalide kogumist. Tuleb põhjalikult uurida sakslaste ja eestlaste võitlust paljude sajandite kestel ja seda, kuidas see võitlus kajastub meie rahva kõigis kultuuriavaldusis. Tarvis on uurida eesti ja vene rahva vahekorra arengut, nende põlist sõprust. Eriti tähtis on kodanliku iseseisvuse perioodi uurimine, sest just see periood on külavanud meie rahva hulka kõige rohkem vaevaateid ja ebaõigeid kontseptsioone. Tuleb alati meeles pidada seda, et meie maa ja rahva ajalugu on tähtsaimaks vahendiks meie rahva kasvatamisel nõukogude vaimus. Hädavajalik on kirjutada Eestimaa ajaloo õpik koolide jaoks. Tarvis on uurida Eesti progressiivsete tegelaste elulugusid, kirjutades neist monograafiaid. Eriti on tarvis tähelepanu juhtida Eesti folkloori uurimisele ajaloo probleemide lahendamiseks. Filo-

soofid peaksid käsitamisele võtma materialistliku või dialektilis-materialistliku mõtte-arengu Eestis

Kirjanduste adlasil ja kriitikul tuleb asuda tööle Eesti kirjanduse ajaloo põhjalikul uurimisel ja marksistlik-leninistliku kirjandusloo kirjutamisel, alates Kristjan Jaak Petersonist kuni tänapäevani. Endastmõistetavalt on tarvis uurida folkloori, analüüsida üksikute kirjanike loomingut ja nende üksikuid teoseid. Meie koolid vajavad hädasti tublisid ning häid kirjanduse ajaloo õpikuid ja kirjanduskoolisi lugemikke. Meie kirjanduste adlaste kohuseks on anda need õpikud koolidele.

Meie kirjanikelt, nii poetidelt, proosakirjanikelt kui näitekirjanikelt, ootab rahvas uusi teoseid, mis väärivad meie suurt ajastut. Suur Isamaasõda, eesti rahva ja kõigi nõukogude rahvaste võitlus saksa okupatsiooni vastu, seltsimees Stalin suure rahvaste juhina, meie rahva minevik ja ta progressiivne võitlus — kõik need ja paljud, paljud teised teemad annavad teile ainet suurteks ja väikesteks teosteks, olgu siis mitmekõitelisteks romaanideks või mõnesalmilisteks luuletusteks. Meie loovkirjanike ridade suurendamine on üks tõsisem ülesanne, mis meie kirjanike organisatsioonil ees seisab. Kaardrite järelkasvu eest tuleb hoolitseda.

Kunstnikud — maalijad, skulptorid, graafikud jt. — minevikulood ja tänapäeva sündmused, nende sündmuste kangelased ootavad teie pintslit, pliiatsit ja peitlit. Jäädvustage Isamaasõja rinde ja tagalatöö sangareid oma teostes. Täiustage oma meisterlikkust pidevalt ja alatasa, eriti joonistuse ja kompositsiooni alal. Sest siin on meie kunstnike töös eriti tõsiseid puudusi. Viljakas ühine töö Nõukogude Eesti kunsti arendamise alal on kõigi meie kunstnike ülesanne. Eesti kunsti ajalugu vaja põhjalikku läbiuurimist ning kirjapanemist.

Eesti heliloojate tööpõld on praegu avaram kui kunagi varem. Nõukogude Liidu rahvaste sangarlike võitluste ja hiigelvõitude ajastu paneb südame ja suu hõiskama. Rahva tunnete tulv, ta mured ja rõõmud otsivad väljendust helides. Andke neile väljapääs, tehke pais lahti. Las kristalliseeruvad meie suured võidud ja meie rahva vabanemisrõõm teie surematuiks helitöödeks. Rohkem viisi- ja värvirikust ning suurt selgust, rohkem monumentaalsust, — seda nõuab rahvas oma heliloojailt tänapäeval. Heliloojate ja muusikategelaste ees seisab ülesanne, uurida läbi ja panna kirja eesti muusika ajalugu. Erilist uurimist vajavad meie rahvaviisid. Sealt ammutame ainest oma loominguks.

Näitlejailt ootab rahvas nii minevikust kui tänapäevast pärit kujude loomist, mis vaimustab ja õhutab meie rahvast eelseisvate suurte ülesannete täitmisele. Näidake meie nõukogude inimest, kes võitis fašistliku Saksamaa rindel ja tagalas. Näidake Eesti patriootide võitlusi saksa rõõvullutajate vastu. Ei ole tänuväärsemat ülesannet kunstnikele, kui sammuda oma rahvaga käsikäes ta võitlusteel.

Suurimateks probleemideks, mis näitlejaskonnal ees seisavad, on näitlejaskonna juurdekasvu küsimus, näitejuhtide juurdekasvu küsimus ja uue nõukogude repertuaari küsimus. On tarvis, et näitlejaskond ise aktiivselt ründaks meie näitekirjanikke, et nad kiiremini annaksid väarikat uut repertuaari.

Muusika interpreteerijad — lauljad ja instrumentalistid — rikastage oma repertuaari eriti Nõukogude Liidu rahvaste uue heliloomingu ja vene klassikute parimate saavutustega. Teie kunst aitab sõduril võita vaenlast ja töölisel tagalas täita rindetellimist. See aga on kõige tähtsam praegusel ajal.

Hoogsalt peab arenema eesti koorilaul.

Meie arstide esimeseks kohuseks on ravida rindemehi, et nad kiiresti ja täiesti paraneksid ja võiksid jälle minna lahinguisse. Otsustavat võitlust on tarvis alustada selliste Eestis eriti saksa okupatsiooni ajal kohutavalt levinud haiguste vastu nagu tiisikus, difteeria ja teised. Tarvis on vältida nakkushaiguste tekkimist ja seal, kus neid peaks tekkima, tuleb nad lämmatada juba alguses otsustavalt. Suur töö seisab ees igasuguste profülaktiliste abinõude tarvituselevõtu alal, samuti ka ulatusliku sanitaarpropaganda alal. Eesti rahvaarvu kasvu probleem vajab erilist uurimist.

ENSV põllumajanduse eriteadlaste ees seisvad ülesanded on eriti vastutusrikkad ja suured. Nendel lasub suurel määral vastutus rinde ja tagala toiduainetega varustamise eest ning tööstuse varustamise eest toorainetega. Saksa okupatsiooni ajal raskesti kannatanud ENSV põllumajandus on tarvis jälle viia sõjaajale tasemele, ja veelgi kõrgemale. Meie põldude langenud viljakus on tarvis kiiresti tõsta endistele kõrgustele, ja veel palju kõrgemale. See nõuab väetisprobleemi lahendamist. Tuleb rakendada kõik kohalikud võimalused väetisainete hulga suurendamiseks ja nende leidmiseks ning tootmiseks kodumaal. Igasuguste sordiseemnete aretusele ja kasvatusele tuleb pöörda eriti suur tähelepanu. Suhkrupeedi kasvatamist peab arendama sellisel määral, et Eesti võiks oma suhkruvajaduse ise rahuldada. Ka tubakakasvatust ja teiste tehniliste kultuuride kasvatust on tarvis edendada. Hobusekasvatust tuleb taastada, samuti ka loomakasvatust. See tähendab ühtlasi ka meie loomatoidu ressursside rikkendamist. Tuleb taastada aiandus ja suurendada mesilastepidamist. Kodulinnukasvatust tuleb samuti viia kõrgele järjele. Uusmaasaajaid ja juurdeelikesaajaid tuleb abistada nende majapidamiste sisseeadmisel. Maareformiga segiläinud külvikorrad tuleb üle maa jälle uuesti sisse seada. Väga tõsist tähelepanu nõuab põllumajanduse mehaniseerimise küsimus, MTJ töö. Need on põhilised ülesanded, mis seisavad meie põllumajanduse eriteadlaste ees.

Inseneride õlgadel lasub ülesanne ehitada üles ENSV tööstus, transport ja ja kommunaalmajandus, rakendada meie tööstust kiiresti uue jõuga tööle rinde ja rahvamajanduse vajadusi rahuldama. Tööjõu nappus kohustab meid mehaniseerima tööprotsesse ja pöörama erilist tähelepanu tööjõu organiseerimisele. Meie käitistes tuleb rakendada eesrindlik tehnoloogia, ulatuslikult tuleb rakendada tootmise ratsionaliseerimist, õhutada leiutamist. Defitsiitsed toorained ja materjalid tuleb asendada koha peal leiduvatega.

ENSV energeetikaküsimused, meie elektrijaamade ehitamine nõuavad erilist tähelepanu. Meie käitiste tootmisvõime on tarvis täielikult ära kasutada. Eestis tuleb luua oma metallurgiabaas vanametalli töötlemiseks. Kohaliku tööstuse arendamine kodumaise tooraine alusel on üks meie inseneride kõige tähtsamaist ülesandeist. Mitte vähem tähtis ei ole ka ehitusmaterjalide tootmine kohalikust toorainest. Tarvis on välja töötada ehituspae mehaanilise murdmise ning töötlemise hõlpus viis. Tuleb teha tööd ehitamisviiside ratsionaliseerimise ja kiirendamise alal. Peame saavutama seda, et toodame ise kodumaal endile vajalikke värve ning värvmuldi. Tänuväärne ülesanne inseneridele on leiutada paberitööstuses sisseveetava kaoliini muu ainega asendamise võimalus. Autotransport tuleb suures ulatuses üle viia gaasigeneraatoreile. Rannasõidulaevandus tuleb taastada. See tähendab kõigepealt otstarbekate laevatüüpide valikut ja nende laevade ehitamist.

Põlevkivi annab meie teadlastele, inseneridele ja leidureile veel kauaks ajaks peamurdmist. Temas on kindlasti peidus veel palju Immanuel Kanti „asju iseendas“, mis

tuleb muuta „asjadeks meie jaoks“. Parkainete ja määrdeõlide saamine põlevkivist, põlevkivi uttegaaside kasutamine, põlevkivibensiini omaduste parandamine, põlevkivi gaasitamine jne. — need on küsimused, mis nõuavad lahendust. Endastmõistetav, et ennekoike tuleb tööle panna kaevandused ja varustada ENSV tööstus ning transport küttega.

Meie tööstuse juhtidel (see käib ka kõigi teiste tööalade kohta) tuleb rangelt pidada riiklikku distsipliini. See tähendab kõigepealt käitise ja tööstusharu tootmisplaanide täitmist, täpselt ja tähtajaks. Siin ei tohi lubada vähimatki omavoli ei kellelegi, — kas täita tootmisplaan või mitte. Riiklik plaan on seadus. Ja seadust tuleb täita täpselt. Seaduse mittetäitjaid karistatakse.

Töö kvalitatiivsele küljele tuleb omistada eriti suurt tähelepanu. Saaduste oma-hinna küsimused peavad alati olema inseneride tähelepanu objektiks. Tootmisplaan tuleb täita nii hulgalt kui omaduslikult küljelt. Tuleb taotella kokkuhoidu toormaterjalil, küttele, elektri ja instrumentide alal. Uute tööliiskaadrite õpetamise alal on samuti inseneridel täita suur töö. Muide, tuleb kirjutada rida õpikuid massiliste tööliiskaadrite õpetamise jaoks ENSV tööstuses.

Arhitektidel lasub ülesanne planeerida ENSV taastatavad ja ümberehitatavad linnad — elamud, ühiskondlikud hooned, käitiste hooned jne. Eesti linnad peavad varemest kerkima kaunimaina kui nad olid varem. Ja nad peavad olema igati otstarbekalt planeeritud ja mugavalt korraldatud nõukogude töötaja huvide rahuldamiseks. Tuleb teha tõsiselt tööd nõukogude eesti rahvuspärase ehitusstiili ning arhitektuuri loomiseks.

Loodusteadlastel seisab ees suur töö ENSV looduse ja ta rohkete varade uurimisel. Meie kodumaa floora ja fauna, manner ja meri, meteoroloogia — kõik see nõuab uurimist, sest tehtud on siin alles vähe. Kõigi alade teadlastel, eriti aga loodusteadlastel, seisab ees ülesanne teha pidevat ja tõsiselt ning kõrgekvaliteedilist populaarteaduslikku selgitustööd rahva hulgas.

Teaduslik uurimistöö peab olema väga intensiivne ja ta olgu lähedalt seotud tegeliku eluga ning selle vajadustega. Kahjuks esineb meil ses küsimuses veel väga palju puudusi. Need puudused annavad tunnistust sellest, et meil seni veel puudub teadusliku uurimistöö plaanikindel juhtimine. Kui tahame teha edukat teaduslikku uurimistööd, siis peame alatasa olema kursis teaduse uuemate saavutustega. Ei tohi teaduse arengust maha jääda. Viljakas uurimistöö nõuab teadlastelt küllaldaselt määralt kriitilist meelt, seda, mida meie, bolševikud, nimetame kriitikaks ja eneskriitikaks. Ei tohi karta teaduslikku riisikot, kui tööhuvid seda nõuavad.

Need on mõningad mõtted meie haritlaskonna üksikute rühmade mõnedest kõige pakilisematest päevaülesannetest.

IX

Seltsimehed!

Suured ülesanded seisavad eesti rahva ees. Suured ülesanded seisavad ka eesti haritlaskonna ees. Need ülesanded on dikteeritud meile kõigepealt rinde ja meie nõukogude tagala vajaduste poolt. Ent meie ei tööta mitte ainult tänapäeva jaoks. Meie rajame uut elu ja paremat põlve oma lastele ja lastelastele, järeltulivatele põlvedele. Ja kõiges selles õilsas ning suures töös on meie nõukogude haritlastel eriti lähtis koht. Bolševistlik partei ja nõukogude võim teevad kõik selleks, et meie haritlaskond võiks neid üles-

andeid edukalt täita, et ta võiks võita töös ette tulevad raskused, et ta nende raskuste ees tagasi ei pötkaks. Nõukogude võim loob kõik eeldused haritlaste viljakaks tööks. Kõik muu sõltub nüüd meie haritlastest endast, sellest, kuivõrd agarasti nad lõövad käed külge ja asuvad tööle.

Loodan, et käesolev esimene eesti haritlaste kongress arutab põhjalikult läbi meie kodumaa ja meie haritlaskonna ees seisvad küsimused ning ülesanded, arutab läbi selle, kuidas neid ülesandeid lahendada, leiab nende ülesannete lahenduse ja saab tähtsaks verstapostiks meie haritlaskonna elus.

Olen kindel, et eesti haritlaskonna otsus on ainult üks, ja see on — koos kogu eesti töötava rahvaga, käsikäes teiste Nõukogude Liidu rahvastega bolševistliku partei ja seltsimees Stalini juhtimisel ehitada üles vaba ning õnnelik Nõukogude Eesti.

Eesti ja vene haritlaskonna ajaloolisest koostööst.

*ENSV Hariduse Rahvakomissar sm. J. Nuudi kõne
I eesti intelligentsi kongressil.*

Ajaloo peaks õieti kõnelema ajaloolane. Mina pole seda mitte. Kuid ometi julgen esineda siin Eesti haritlaskonna esindajate ees mõningate mõtete ning faktidega, mis puudutavad eesti ja vene intelligentsi ajaloolist sõprust. Jutt on aktuaalsetest, põlevatest päevaküsimustest, mis nõuavad selgitamist, sest nii fašistlik kui kodanlik-natsionalistlik propaganda püüab kogu aeg pahupidi pöörda ja moonutada tõsiasi, mis puudutavad suhteid vene ja eesti rahva vahel.

Eesti haritlaskonnast kui niisugusest võib rääkida alles XIX sajandi teisest poolest alates. Kuni selle ajani Eestis kinnitunud „kultuurikandjad“ polnud eestlased. Veel enam — nad olid eesti rahva põlised vaenlased, balti sakslased, kes vihkasid eestlasi. Eestlased aga tasusid neile samaga. Balti sakslaste kõrki suhtumist eestlastesse tõendab nüüdunud sajandi algul ilmunud informatsioon Eesti kohta, mis kuulub neile „kultuurikandjaile“. Meyeri saksa entsüklopeedia vanemais trükkides võite lugeda eesti rahva kohta igasuguseid insinuatsioone. Seal on must valgel kirjutatud, et Tartu on puhtakujuuline saksa linn — Dorpat, kus, tõsi küll, elavad ka mõned eestlased, kuid ainult sakslaste teenijaina. Seda kõike olen ma lugenud Meyerist oma silmaga mõnikümme aastat tagasi.

Tõeline, eesti haritlaskond tekib alles rahvuslikul ärkamisajal, ja esmajoones eesti rahvakooliõpetajate näol. See ajastu on seotud tähtsate majanduslike sündmustega — XIX sajandi algul olid saksa mõisnikud vene vabameelsete ringide mõjul sunnitud tegema mõningaid järeleandmisi eesti talupoegadele, leppima agraaruuendustega ja teoorjuse kaotamisega.

Eesti talupoeg mõistis olukorda õigesti, oli teadlik sellest, et vene rahvas teda toetab võitluses saksa parunite ekspluateerimise vastu. Eesti rahvas nägi venelastes oma liitlasi saksa isandate vastu, Omapäraseks tõenduseks sellest rahva sümpaatia jõust

venelaste suhtes oli massiline usuvahetus eestlaste seas a. 1845—1848. Et see liikumine oli suunatud sakslaste vastu ja nõrgendas nende positsioone Eestis, tõendab sakslaste äge võitlus sellega.

Eesti rahvale aga tähendas saksa mõisnike ohjeldamine oma elutingimuste kergendamist. Alles sellest ajast võis saksa parunite pikaajalise surve all rõhutada ja põlatud eesti kultuur hakata arenema.

Ärkamisae tähendab eestlaste rahvusliku iseteadvuse tõusu ja teede otsimist rahva elu ümberkorraldamiseks. Sellele eelnenud saksa vägivallaperioodi Eestis oma kultuuri arengut pidurdava ja takistava mõjuga võib võrrelda vaid tatarite ikke perioodiga Vene ajaloos.

2

Meie ärkamisaja esimesed poliitilised tegelased eesotsas J. V. Jannseniga mõistsid väga hästi, et eesti rahvas saab endale vabaduse kätte võita ainult vene rahva toetusel tuginedes. Vene riigi kultuurilise ja majandusliku keskuse — Peterburi lähedus avaldas määratu suurt mõju eesti haritlaskonna arenemisele.

Sellal kui Tartu ülikoolis, mis täielikult oli sakslaste mõju all, vähesed noored eestlased, kel õnnestus sinna pääseda, tundsid endid paariatena, valitses Peterburis hoopis teine õhkkond. Puškin, Turgenev, Dostojevski, Belinski, Herzen, Leo Tolstoi määrasid Peterburi haritlaskonna mõtete suunda. See mõte oli hoopis midagi muud, kui saksa parunite kitsarinnaline, kõrk ning piiratud ideoloogia. Siin pääsesid otsustavalt mõjule humanismi õilsad ning progressiivsed ideed.

Vene haritlaskond reageeris elavalt sotsiaalsele ebaõiglusele, võttis südamesse rahvahulkade igapäevased mured. Oma rõhuvus enamikus ta vihkas tsaristlikku isevalitsust ja unistas vabadusest. Paljud vene noorsoo hulgast läksid juba siis üle unistustest tegudele, rakendades oma jõu rahva, revolutsioonilise proletariaadi, tööliskonna teenistusse.

See vene haritlaskonna tuline temperament ja revolutsiooniline meeoleolu haaras eestlasigi, kes tollal elasid ja õppisid Peterburis, ja neid polnud vähe. Kui J. Hurt oli Peterburi Jaani kiriku õpetajaks, tõusis Peterburis elunevate eestlaste arv 50 tuhandeni. Paljud neist õppisid kõrgemais õppeasutuses. Peterburis tekkisid üliõpilasingid, haridusseltsid, mis ühendasid eesti haritlaskonda. Kõik see kajastus endastmõistetavalt ka Eestis.

Suurtes tööstuskeskustes ärkas proletariaat ja tõusis üles klassivõitlusele. Lenini töö kandis esimest vilja. Säärases olukorras omandatud vene teaduste, kirjanduse ja kunsti progressiivne suund jättis paljude eestlaste hingesse sügavad jäljed. Vene haritlastelt omandatud oskus kainelt ning ausalt ühiskondlikke nähtusi analüüsida aitas neid hiljem kriitiliselt suhtuda kodanliku Eesti vabariigi eestvedajaisse, aitas leida õige tee ja viis paljud eesti haritlased lõppude lõpuks nõukogude võimu eest võitlejate ridadesse.

3

Vene eesrindliku haritlaskonna iseloomustavaks jooneks, mis teda kohe temaga esimesel kokkupuutel teravalt eraldas balti sakslastest, — oli rahvuslik sallivus. Hinnati inimest ennast, tema võimeid. See aitas palju kaasa meie rahvaste haritlaskonna sõbruse tugevnemisele.

Alati tuleb eraldada vene rahvast ja ta haritlaskonnast tsaarivalitsuse bürokraate, kes esinesid reaktsioonilise režiimi kandjate osas. Rüüstajaist, keda tunti Venemaal

„mustasajaliste“ nimetuse all, püüdis iga tõsine vene haritlane kõrvale hoida. Mustasajaliste programm oli läbi imbunud vihavaenust kõigi muulaste — juutide, poolakate, eestlaste jt. vastu. Hitleri programm on selle programmi — koopia. Selles pole midagi imestamisväärset, kui võtta arvesse, et mustasajaliste ridades olid tooniandjajaks Friedrichid, Osten-Sackenid ja selletaolised balti sakslased.

On vastuvaidlematu tõsiasi, et balti sakslaste „kultuuriline“ ülesanne idas väljendus peamiselt inimvihkavate ideede ja tagurluse levitamisega.

Kordan, vene haritlaskonna suhtumist teistesse Venemaa rahvastesse ei saa segada tsaarivalitsuse riikliku rahvuspoliitikaga ääremaades; Eesti aga oli tsaarivalitsuse silmis sääraseks „ääremaaks“.

Tsaristlik Venemaa kujutas endast Lenini sõnade järgi rahvaste vanglat. Viimased tsaarid ja nende ministrid surusid kõige karmimalt maha mitmesuguste Venemaal elunevate rahvaste püüu vabadusele, endamääramisele, võideldes nende rahvaste püüete vastu evida omaenda rahvuskultuuri. Pobedonostsev ja Katkov — reaktionääride peamehed — olid selle võitluse eestvedajad ja õhutajad. Ka Eesti tunneb „venestamise“ ajajärku XIX sajandi lõpposas, mida juhtisid tagurlased. Sakslased ei kõhelnud seda kasutamast endi huvides, õhutasid eestlaste keskel vihavaenu kõige vene vastu. Sel teel nad lootsid tõmmata noort eesti haritlaskonda enda poole. Ehkki see neil ei õnnestunud, olid nad ikkagi külvanud vaenu seemet. Eesti noor ja veel võrdlemisi nõrk haritlaskond lõhestus, neid, kes seisisid koostöö eest vene rahvaga sakslaste vastu, nagu A. Grenzstein, süüdistati eesti rahva huvide unustamises. See lõhe eesti haritlaskond ridades, mis oli väija kutsutud tsaari-Venemaa valitsejate reaktioonilise poliitikaga, oli veeks saksa parunite veskile Eestis.

Vene haritlaskonna teiseks iseloomustavaks jooneks, mis avaldas suurt mõju kasvavale eesti haritlaskonnale, oli ta sügav demokratism. Eesti üliõpilasel Peterburis, kes sageli oli vaene nagu kirikurott, oli pääs igasse intelligentsesse perekonda, kus teda vastu võeti soojalt ning külalislahkelt.

Eesrindlik vene haritlaskond ei tunnustanud mingeid seisuslikke vaheseinu. Seda võttis omaks ka eesti haritlaskond, kes oma rõhuvas enamuses alati on jäänud truuks nooruses omandatud demokraatlikele printsiipidele. Veel enam — eesti haritlaskond luges oma pühaks kohuseks teenida rahvast.

1905. a. revolutsiooni ajajärgul mängisid Eestis suurt osa meie rahvakooliõpetajad. Mitte asjatult ei valanud karistussalgad, kelle seas oli palju sakslasi, oma viha sellise raevuga just eesti haritlastele.

1905. a. sündmused liitsid vene ja eesti haritlaskonna veel tihedamini. Kõik teadsid, et otsustav võitlus pole enam mägede taga. Kõik teadsid ka, millist alatut osa mängisid saksa mõisnikud — balti parunid — revolutsioonilise liikumise mahasurumisel maal.

Viha eestlaste seas sakslaste vastu oli nii suur, et isegi imperialistlik sõda oli nende hulgas populaarne sellepärast, et vaenlaseks oli sakslane. Eestis sõdurid ja ohvitserid võitlesid Saksamaa vastu julgelt ja andunult Vene armee ridades. Võitlustes sakslaste vastu kasvas ja tugevnes ka eesti ja vene haritlaste sõprus.

Sõda küirendas revolutsioonilist plahvatust.

1917. a. läks eesti töörahvas käsikäs vene seltsimeestega. Nii Eestis kui kogu Venemaal läks võim töörahva kätte. Saksa röövlite — eesti rahva põliste vaenlaste abiga surus kodanlus Eestis maha nõukogude võimu.

Kodanlik Eesti vabariik oli lüli nõukogude-vastaste puhverriikide süsteemis. Eesti mängis tähtsat osa imperialistide plaanides — organiseerida uut sõda Nõukogude Liidu vastu. Puhverriigid, sealhulgas ka Eesti, pidid etendama selles sõjas hüppelaua osa.

Eesti vägivaldne lahtikiskumine Nõukogude riigist mõjus kahjulikult kogu ta majanduselule. Majanduslikud kriisid ja tööpuudus suurendasid revolutsioonilisi meeleolusid tööraha hulgas, kes üha suurema lootusega vaatas itta. Seda nähes, kandis kodanluse kogu oma propaganda põhiliselt rahvuslikule alusele, organiseeris vene rahva ja vene kultuuri tagakiusamist. Sakslased rõõmutsesid selle üle muidugi väga ja hakkasid eesti kodanliku vabariigi ninamehi abistama.

Eesti kodanlikud natsionalistid näitasid juba oma esimesil võimuaastail ilmekalt kogu oma käitumisega, et nad sugugi ei mõtle eesti rahvale, vaid ainult sellele, kuidas leida endale liitlasi Nõukogude riigi vastu. Nende silmis võis sobivaks liitlaseks olla isegi Saksamaa.

Samal platvormil seisavad eesti kodanlikud natsionalistid ka tänapäeval, kus nad teesklevad eesti rahva huvide kaitsjaid, tegelikult aga on valmis müüma eesti rahvast ükskõik kellele, kas või sakslastele, kui see aitab neid uuesti oma positsioonidele eesti tööraha turjal.

Võitlus nõukogude kultuuri mõju vastu käis kodanlikus Eestis kõige ohjeldamatul kujul. Ennekõike lülitati koolidest välja vene keele õpetamine, mis aga leidis eesti haritlaste ja laiade tööraha hulkade hulgas ägedat arvustust.

4

Eesti kultuuri keskuseks muutus Tartu ülikool, mis asutati a. 1632.

Juba 19. saj. lõpul kohtusid ülikooli auditoriumes vene ja eesti üliõpilased. Muu seas õppis Tartu ülikoolis nõukogude akadeemik Burdenko, Tartu ülikoolis töötas professor Puusepp, kes on kogu maailmas tuntud oma peaaajuoperatsioonidega.

Eesti teadlaste uurimusi põlevkivi ümbertöötamise alal avaldati nõukogude teaduslikes ajakirjades ja neile omistati nõukogude teadlaste hulgas väärilist tähelepanu. Üldse püüdsid kõik silmapaistvamad eesti teadlased juba kodanlikul ajal nõukogude teadlastega tihedat kontakti pidada, kuigi sellele võimude poolt viltu vaadati. Eesti haritlaskond jälgis suure huviga nõukogude teaduse ja tehnika hüügsaavutusi stalinlike viisaastakute jooksul. Ja paljud eesti teadlased kadestasid oma vene kolleegi, kellele riik kindlustas piiramatuid võimalusi.

Väga sõbralikult suhtusid Venemaasse paljud silmapaistvad eesti pedagoogid. Meie õpetajaskonna kõik progressiivsed püüdlused kehastusid Julius Grüntali unustamatus kujus. J. Grüntal tõi Moskva ülikoolist kaasa selle väsimatu otsimise ja ennastsalgava pedagoogilise töövaimu, mis on nii iseloomustav vene õpetajale. Olles „punaseks koolinõunikuks“, pidas ta kõige tihedamat sidet nõukogude kooli töötajatega ja oli üks neist, kes kõigest südamest võitles eesti ja vene rahva sõpruse eest.

Vanad eesti kunstnikud-meistrid J. Köler, K. L. Maibach, kujurid A. J. Weizenberg ja A. A. Adamson õppisid Peterburi kunstiakadeemias. K. Raud on laenanud vene kunstist samuti palju väärtuslikku. Eesti ja vene kunsti arengu ajalugu ning nende ühised jooned nõuavad põhjalikku uurimist.

Suurt mõju eesti kultuurile on avaldand vene muusika ja näitekunst. Tšaikovski on eesti rahvale üks armastatumaid heliloojaid. Peterburi konservatooriumis on saanud

hariduse palju silmapaistvaid eesti heliloojaid, nagu R. Tobias, A. Kapp, M. Lüdig, M. Saar, P. Süda, J. Aavik, A. Lemba, H. Eller, A. Vedro. Peterburi konservatooriumi õpetajaiks olid sel ajal Rimski-Korsakov, Ljadov, Glazunov. Siit ilmneb, kui võrd tihedalt on eesti muusikalooming seotud vene muusikaga.

Kodanliku Eesti tingimustes oli suur tähtsus N. Goldschmidti juhatusel tegutsenud Töölismuusika Ühingul, mis laialt propageeris vene muusikat.

Eesti näitekunst on samuti tundnud endal vene teatri soodsat mõju. Eesti teatrite repertuaaris figureeris alaliselt vene näitekirjanduse klassikute teoseid. Meie vanad näitlejad A. Lauter, P. Pinna ja teised on teinud suure töö eesti ja vene rahva vahelise sõpruse tugevdamisel.

Mitte ükski eesti kirjanik ei saanud mööda minna vene kirjanduse rikkalikust varasalvest. L. Tolstoi, A. Tšehhov, M. Gorki ja paljud teised suured vene kirjanikud olid kujuneva eesti haritlaskonna kaasaegsed.

Nendega ühendas eesti kirjanikke võitlus helgemate ideaalide eest, võitlus elu ümberkorralduse eest.

Vene kirjandus on avaldanud sügavat mõju kõigile rahvaile, niisama ka eesti rahvale. Vene kirjanduse mõju on juba ammu väljendust leidnud eesti kirjanike — Kitzbergi, Vilde, Tammsaare, Jakobsoni ja paljude teiste loomingu.

Üheks innukamaks eesti ja vene rahva sõpruse pooldajaks on alati olnud meie tuntud luuletaja Vares-Barbarus.

Rõhuv enamik vanema põlve inseneridest sai hariduse Peterburi kõrgemais tehnilistes õppeasutustes. Keskseks kujukaks on siin O. Maddisson.

Lühike ülevaade ei võimalda mul peatuda kõigil kultuurialadel, kus on ilmekalt avaldunud eesti ja vene rahva sõprus.

5

Meie haritlaskond jälgis rahutusega kodanliku reaktsioonilise kliki reeturlikke mahinatsioone, kes tahtis müüa eesti rahvast saksa fašistidele. Seda ei või lubada! — selles olid üksmeelele kõik eesti haritlaskonna esindajad.

Sõpruspakti sõlmimine Nõukogude Liiduga võeti vastu suure rahuldus- ja kergendustundega mitte ainult meie tööliste, vaid ka haritlaskonna poolt. Eesti-Nõukogude sõprusühingu liikmeks astuda soovijate arv kasvas iga päevaga. Huvi nõukogude rahva majanduslike ning kultuuriliste saavutuste vastu kasvas erakordselt.

Peagi selgus, et Eesti kodanlik valitsus ei mõtlegi ausasti täita pakti NSV Liiduga, vaid jätkab eesti rahva müümist sakslastele.

1940. a. juunipöörde tegi reaktsioonile lõpu ja ajas fašismimeelsed võimumehed minema. Kodanlik režiim Eestis varises kokku. Eestist sai nõukogude sotsialistlik vabariik ja ta astus Nõukogude Liitu.

Eesti haritlaskond oma progressiivses osas tervitas uut võimu ja hakkas ausalt teenima töörahva huve.

Nõukogude võimu ajal algas Eesti tõeline kultuuriline tõus. Eesti haritlaskond liitus sotsialistlikku ülesehitustöösse.

Kõrvaldati kõik vana võimu poolt loodud kunstlikud takistused, mis olid ees meie rahvaste lähenemisei. Nõukogude Liidu kultuurilised, majanduslikud ja tehnilised saavutused muutusid eestlasile kättesaadavaks.

Fašistliku Saksamaa reeturlik kallaletung Nõukogude Liidule 1941. a. suvel tabas Nõukogude Eestit lopsakalt arenevas sotsialistlikus üleschitustöös.

Võitlusele fašistlike röövvalutajate vastu tõusid monoliitse tervikuna kõik Nõukogude Liidu rahvad. Eesti sõdurid ja ohvitserid asusid koos vene sõdurite ja ohvitseridega kaitsma suurt nõukogude isamaad.

1941. a. nõukogude tagalasse evakueerunud eesti haritlased leidsid vene haritlaste poolt sooja vastuvõttu, töötades nendega koos loosungi all „kõik rinde heaks“. Siin tuleb eriti rõhutada sõbralikku suhtumist ja vastutulelikkust, mida venelased osutasid noorte ja vanade eesti teaduslike töötajate suhtes: hoolimata sõjaaja raskustest ja ruumipuudusest, loodi neile tööks kõik tingimused. Kõrgemais õppeasutuses, nagu Tšeljabinskis ja Moskvast, kus ma töötasin kolme evakuatsioonista jooksul, hoolitseti minu eest nii, nagu ma oleksin ammu olnud nende perekonnaliige.

Meie noortele teaduslikele töötajale osutati sügavat tähelepanu, nende ees olid avatud kõigi teaduslike ja uurimisasutuste ukSED. Füüsikamagister G. Mets — Tallinna Polütehnilise Instituudi assistent — võeti vastu kogu maailmas tuntud Füüsiliste Probleemide Instituuti Moskvast, mida juhatab akadeemik Kapitsa. Tallinna Polütehnilise Instituudi lõpetanud insener Alumäe võeti vastu Ukraina NSV Teaduste Akadeemias kandidaadiks astme väitekirja kaitsmiseks.

Meie teadlaste grupp Sverdlovskis — prof. A. Altma, dotsent H. Oengo, dr. Kiiwet, mag. Kõll, ins. Öpik, ins. Soonvald ja paljud teised — hakkas töötama NSVL Teaduste Akadeemia Uurali filiaalis ja Sverdlovski kõrgemais õppeasutuses.

Kõikjal, kus me evakuatsioonistaail töötasime, osutati eesti kultuurile ja eestlaste saavutustele vene seltsimeeste poolt kõige soojemat tähelepanu. Kui me esinesime teaduslike ja poliitiliste aruannetega istungil, koosolekul tehaseis või väeüksusis, tundisime alati vene rahva sügavat poolehoidu eestlaste vastu ja — meile kinnitati, et meid ei jäeta hätta.

Meie kunstnikud, näitlejad ja meie kunstiansamblite liikmed võivad jutustada, kui soojalt neid kõikjal vastu võeti nende võõrusetendustel Vene NFSV-s. Eesti kirjanike ja poetide sõbralik side vene kirjandusega muutus kolme aasta vältel veel tugevamaks.

Paljud eesti haritlased jäid okupatsiooniajal Eesti pinnale ja nägid, kuidas sakslane võmutses, kuidas ta mõrvas ja röövis eesti inimesi. Viha, kuum viha, viha, mis ei kustu kunagi ja kutsus kätte maksma neetud saksa okupantidele kõigi eesti rahva kannatuste eest, põleb eesti haritlaskonna südames.

Nüüd on Eesti jälle vaba. Ölg öla kõrval Nõukogude Liidu vennasrahvastega, tuginedes vene rahva abile ja toetusle, asusime üleschitustööle.

On alanud uus ajastu — eesti rahvale on avanenud avarad väljavaated majanduslikuks ning kultuuriliseks õitsenguks. Täites neid uusi ülesandeid, läheme koos suure vene rahvaga, tugevdame rahvaste stalinlikku sõprust, töötame sotsialistliku ühiskonna hüvanguks Lenini-Stalini lipu all.

Punaarmee vääramata võimsuse alused.

A. UIBO.

Nõukogude Liidu rahvaste Suures Isamaasõjas hitlerliku Saksamaa vastu on ilmnenu Punaarmee imesteldav võimsus. Meile ootamatult kallale tunginud vaenlane on välja aetud Nõukogude Liidu territooriumilt, lahingtegevus on kandunud vaenlase enese maale. Läheneb jõudsate sammudega lõpliku võidu päev.

27. aastat tagasi — 23. veebruaril 1918. a. andis vastloodud Punaarmee purustava hoobi Pihkva ja Narva alla tunginud saksa imperialistlikele okupatsioonivägedele, pani seisma nende tookordsed katsed noore Nõukogude Vabariigi lämmatamiseks.

Nõukogude Liidus on saanud traditsiooniks tähistada seda päeva Punaarmee aastapäevana.

Punaarmee on olnud lakkamatult valvel, et kaitsta Nõukogude Liitu agressorite vastu, sundida neid loobuma oma kavatsusist ja katseist haarata meie maad ja selle rikkusi või orjastada meie rahvaid.

Tänapäeval — oma 28. olemasoluaasta alguses — on Punaarmee võitluses elu ja surma peale sellesama vaenlasega, kelle „ittatungi“ ta läbi lõi 27. aastat tagasi. Kuid tookord jäi terveks saksa imperialistide eneste metsloomakoobas. Selle tõttu suutis see maailma kõige kiskjalikum imperialistlik maa uuesti relvastuda ja sütitada uue ülemaailmalise tulikahju, tegi uue verise katse haarata enese kätte võimu Euroopa ja kogu maailma vabadustarmastavate rahvaste üle. See katse on ebaõnnestunud — hitlerliku Saksamaa kokkuvarisemispäev ei ole enam kaugel. Lõpparve peab seekord tehtama õigem ja põhjalikum kui seda tehti pärast eelmist maailmasõda. Seekord ei tohi enam anda kiskjale võimalust toibumiseks. Röövlikoobas tuleb põhjalikult puhastada ja tuulutada, Rahuarmastavate rahvaste loomingulist tööd ei pea tulevikus ähvardama barbarite surmasõit.

Punaarmee on peamiseks jõuks, kes suudab tuua ja toobki sellise lahenduse. Tema kannab oma õlgadel õilsat missiooni — vabastada inimkond jäädavalt fašistliku marutaudi ohust.

Millised on Punaarmee võimsuse ja võidukuse alused?

Nõukogude Liit on sotsialistlik riik. Ta on ühiskondlikus arengustmestikus ühe astme võrra kõrgem kõigist kapitalistlikest riikidest, ta on võrratult kõrgem reaktsioonilisest hitlerlikust Saksamaast. Nõukogude Liit on oma loodusvarade poolest maailma rikkaimaid maid. armee on progressiivse sotsialistliku ühiskonna armee — selles seisnebki tema võidukuse kõige olulisem põhjus.

Käesolev Nõukogude Liidu rahvaste Suur Isamaasõda on õiglane sõda Nõukogude Liidu poolel, kes kaitseb oma territooriumi puutumatumust, oma rahvaste elu ja vabadust, oma ainelisi kultuurilisi rikkusi

kallaletungija vastu ja vabastab hitlerliku ikke alt rea Euroopa vabastarmastavaid rahvaid.

Kogu Nõukogude Liidu elanikkond, iga Punaarmee sõdur on kindlasti veendunud meie võitluse õigluses. See on Punaarmee kõrge lahingulise moraali aluseks, aga kõrge moraalne vaim on sm. Stalini õpetuse järgi üheks püsivaks võiduteguriks.

Sm. Stalin õpetab, et üheks püsivaks võiduteguriks on ka tagala kindlus ja võimsus.

Ühelgi maal ei ole nii tugevat tagalat kui Nõukogude Liidul. Nõukogude Liit on oma loodusvarade poolest maailma rikkaimaid maid. Meie määratusuured loodusrikkused on rakendatud töötava rahva huvide teenistusse kindla riikliku plaani alusel. See kindel plaan võimaldab koondada kõiki meie maa ainelisi jõude praegusel hetkel kõige olulisema ülesande lahendamiseks — fašistliku Saksamaa purustamiseks.

Kogu meie sotsialistlik tööstus ja põllumajandus on rakendatud võidu saavutamiseks. Ja tulemused avalduvad selles, et Punaarmee on varustatud vajaliku hulga kõrgekvaliteediliste relvadega, vormiriietuse ja toiduainetega. Kogu sõja vältel ei ole vähendatud Punaarmee võitleja toidunormi mitte ühegi grammi võrra. Meie tööstus on varustatud toorainega. Kogu meie tsiviilelanikkonna toitlustamine on kindlustatud. Võimsalt ning kiirelt toimub rahvamajanduse taastamine vaenlasest puhastatud rajoonides. Kõik see on püsivaks jõuallikaks Punaarmeele.

Punaarmee üheks olulisemaks võimsuse allikaks on samuti see, et see armee on kogu meie töötava rahva —töölisklassi, talupoegade klassi ja neist võrsunud töötava intelligentsi sügava huvideühitsuse väljendaja. Punaarmee koosneb meie rahvaste parimaist poegadeist ja tütreist. Igale võitlejale ja ohvitserile on ülimal määral südamelähedased kogu meie ühiskonna elulised huvid. Nende huvide teostamiseks rakendasid meie töötajad oma parimad võimed rahuliku ülesehitustöö perioodis, nende huvide kaitseks võitlevad nad praegu relvade abil. Kogu Nõukogude Liidu töötav rahvas suhtub Punaarmeesse sügava lugupidamisega ja armastusega, väljendades seda igal sammul, igal võimalusel. Sellele lugupidamisele ja armastusele vastavad Punaarmee võitlejad kangelastegudega lahinguis.

Punaarmee jõuallikate hulgas on tähtsal kohal samuti Nõukogude Liidu õige ja õiglane rahvuspoliitika, stalinlik Nõukogude Liidu rahvaste sõpruse- ja koostööpoliitika. Meie hiiglasliku Kodumaa pinnal kõneldakse enam kui 140 keeles. Kõigile rahvaile on nõukogude võim andnud laialdased arenguvõimalused. Realiseerides neid võimalusi on Nõukogude Liidu rahvad saavutanud üllatavalt suuri tulemusi kõigil elualadel. Need saavutused on aluseks kõrgele Nõukogude patriotismile, mis avaldub kõigi meie kodumaa erinevate rahvaste juures, kelle pojad on ühise Nõukogude Liidu Tööliste ja Talupoegade Punaarmee sõdurid.

Kõik meie rahvad on teadlikud, et hitlerliku Saksamaa kallaletung ähvardas tuua hävingut neile kõigile. Ainult kõigi meie rahvaste kangelaslik ühispingutus võis panna piiri fašistlike barbarite vallutusretkele. Selles teadmises võitlevadki kõrvuti venelased, ukrainlased, valgevenelased, eestlased, grusiinlased, lätlased, leedulased, kazahhid, uzbekid, tatarlased ja teised Nõukogude Liidu rahvad. Punaarmee jõud on ühinenud rahvaste sõpruse ja relvavendluse murdumatu jõud.

Punaarmee isikuline koosseis on kasvatatud inimliku kultuuri suurte saavutuste hindamise, austamise ja kaitsmise vaimus. Punaarmee võitlejad ja ohvitserid on kasvatatud lugu pidama kõigi rahvaste vabast enesemääramisõigusest ka väljaspool Nõukogude Liidu piire. Punaarmee ei käitu teiste riikide territooriumil mitte nende maade vallutajana ja rahvaste orjastajana, vaid tõelise vabastajana.

Kogu maailmale on teada Nõukogude Liidu mõõdukus ja suuremeelsus vahekorra-kokkulepete sõlmimisel Punaarmee võitude tagajärjel fašistliku bloki hulgast välja langenud riikide — Soome, Rumeenia, Ungari ja Bulgaaria suhtes.

Kõik see on saanud aluseks kogu progressiivse maailma lugupidamise kasvule Punaarmee suhtes. See on ühtlasi üheks Punaarmee võidukuse aluseist.

Punaarmee võidud baseeruvad tema juhtivate kaadrite silmapaistvalt tugevail võimeil. Punaarmee juhtkond on võrsunud meie töötava rahva hulgast ja saavutanud oma õlakud tõsise ning pingelise tööga, heade võimete ja kangelasliku võitlusega töötava rahva huvide eest. Punaarmee juhtkonnale on tuntud ja südamelähedased kõigi meie töötava rahva kihtide vajadused, soovid ja mured. Talle on samuti tuntud reavõitlejate masside iga hingetõmbus. Punaarmee juhtkonnal on ühised põhihuvid Nõukogude Liidu rahvaste ja armee laialdaste masside huvidega. Sellest kasvab välja sügav kokkukuuluvustunne armee juhtkonna, reakoosseisu ja kogu meie rahva vahel. Punaarmee ohvitser ei ole oma alluvate suhtes mingi kärkiv hirmuvalitseja, keda kardetakse, vaid ta on üheaegselt kindla nõudlikkusega ühtlasi oma väeosale nagu pidevalt hoolitsevaks isaks, keda huvitavad väeosa kogu isikulise koosseisu suured ja väikesed huvid, raskused, mured ja rõõmud. Nõukogude ohvitser on tihedalt kokku kasvanud oma väeosaga, tal on suur lugupidamine ning autoriteet oma alluvate hulgas, Komandöri käske täidetakse mitte karistuse kartusel, vaid teadliku distsipliini alusel.

Punaarmee juhkonna strateegilised plaanid ei ole avantüristlikud, nagu seda on hitlerliku kindralstaabi omad. Punaarmee juhtkond ei tegutse kunagi mingi tühise isikliku kuulsuseiha või edevuse motiividel ega ole mingite surnud kirjatähtede kammitas.

Punaarmee strateegia ja taktika põhjeneb kindlal teaduslikul alusel rajaneval olukordade põhjalikul ning selgepäisel analüüsil, sellele vastavalt õigete ülesannete püstitamisel, neile ülesandele õigete lahendus-

teede leidmisel ja lahenduste julgel, järjekindlal ning täpsel elluviimisel.

Hitlerliku Saksamaa sõjaväelised juhivad eesotsas Hitleriga on käesoleva sõja vältel korduvalt paljastanud oma üldplaanide avantüristlikkust, oma võimete piiratust ning pedantset rippumist oma eeskirjade ning määrustike küljes ka siis, kui tegelikkus ei arene määrustike paragrahvide kohaselt. Selles kõiges on Punaarmee võidukuse ja Saksa fašistliku armee lüüasaamise olulisemaid põhjusi.

Punaarmee võitudele on suurel määral kaasa aidanud Nõukogude partisanid. Vastavalt sm. Stalini juhistele 3. juulist 1941. a. tekkisid partisanisalgad kõigis sakslaste poolt ajutiselt okupeeritud Nõukogude Liidu territooriumi osades. Nõukogude inimesed olid kindlasti veendunud, et okupatsioon on ajutine ning mööduv, et meie võitlus on õiglane ja lõpeb kindlasti meie võiduga. See veendumus sai partisanide kangelasliku võitlusvaimu aluseks. Nõukogude partisanidel õnnestus luua paljudes kohtades saksa okupantidele võimatuid tingimusi. Sakslaste tagalas oli piirkondi, kus oli faktiliselt maksev Nõukogude võim. Partisanide kuulide läbi langes sadu tuhandeid okupante ja nende abilisi. Partisanid hävitasid tuhandeid vaenlase raudtee-ešelone ja ladusid, purustasid sildu, lõhkusid raudteid jne.

Suuremad partisanisalgad teostasid julgeid rünnakuid vaenlaste väeosadele ja nende staapidele ning saavutasid palju olulisi võite. Kõik see on Punaarmeele üheks võidu aluseks.

Punaarmee võidukat lahingtegevust on soodustanud ka meie liitlased — Ameerika Ühendriigid ja Inglismaa. Nad on andnud meile abi relvade, varustuse ja toiduainete näol, nad on nõrgestanud hitlerlikku Saksamaad pidevate ning süstemaatiliste õhurünnakutega, nad on teostanud rea edukaid sõjalisi operatsioone Põhja-Aafrikas, Itaalias ja Prantsusmaal. Ning eriti just praegu — pärast ülitähtsaid ajaloolisi otsuseid, mis tehti Krimmi konverentsil, on vabadustarmastavate rahvaste fašismivastane koalitsioon tugevam kui kunagi enne. On kokku lepitud liitlaste sõjaliste operatsioonide ulatuse, aja ja koha suhtes. On selge, et selline lahingtegevuse koordineerimine on tulevikus veel suuremate tulemustega kui seni ja et see viib hitlerliku Saksamaa lõpliku purustamisele ning sõja võidukale lõpetamisele.

Punaarmee võidud on saavutatud selle tõttu, et meie armeed, nagu kogu meie ühiskonda üldse, juhib pidevalt bolševike partei. Parteilised organisatsioonid moodustavad Punaarmeele ülivõimsa selgroo. Ei ole ühtki tähtsamat sammu ühegi väeosa elus ja tegevuses, mida poleks põhjalikult läbi arutanud parteiorganisatsioonid ja mille kohta poleks tehtud konkreetseid otsuseid. Partei teostab kogu meie armee isikulise koosseisu poliitilist kasvatamist. Ta annab Punaarmee võitlejate ja ohvitseride kätte võimsa ideoloogilise relva marksistlik-leninistliku ühiskonnateaduse näol. ta kasvatab pidevalt sügavat nõukogude patrio-

tismi, süvendab ja kindlustab meie rahvaste sõprust ja relvavendlust, õhutab viha vaenlase vastu ja tugevdab lakkamatult meie tahet vaenlase kiiremaks hävitamiseks.

Kõgu meie võitluse juhtimine on sm. Stalini kindlais ning eksimatuis kätes.

Sm. Stalin on kõrvuti Leniniga Punaarmee looja, ta on ühtlasi Punaarmee kõige suurem väejuht. Juba need võidud, mida Punaarmee saavutas kodusõja ja interventsioonivastase võitluse päevil, on sm. Stalini geniaalse juhtimise vili.

Sm. Stalin oli Punaarmee toleaegsete strateegiliste plaanide looja ning teostaja. Tema kavade kohaselt purustati Denikin, Koltšak, Jude-nitš, Wrangell ja teised valgekaartlaste jõud ning tõrjuti meie maalt välja igat liiki intervendid.

Rahuliku ülesehitustöö perioodis hoolitses sm. Stalin lakkamatult Punaarmee võimsuse kasvu eest.

Nõukogude Liidu rahvaste Suures Isamaasõjas on sm. Stalin kogu meie riigi ja rahva eesotsas ja juhib Punaarmeed kindlale võidule. Kogu maailmale üllatuseks olnud, kõigi välismaiste rahvaste imetlust äratanud suurvõidud Moskva ja Stalingradi all, meie maa puhastamisel saksa okupantidest ja rea Euroopa maade vabastamisel hitlerliku režiimi alt on sm. Stalini juhtimise tulemus.

Fašistliku Saksamaa elupäevad on loetud. Krimmi konverentsi otsuste elluviimine loob olukorra, kus barbaarsed agressorid ei saa iial enam häirida vabadustarmastavate rahvaste loomingulist tööd. Selle konverentsi otsuste elluviijate hulgas on Punaarmee üheks kõige võimsamaist tegureist. Ei ole kahtlust, et Punaarmee uued võidud toovad vaenlase lõpliku purustamise. Punaarmee võimsus ja kõigi Nõukogude Liidu rahvaste lakkamatu valmisolek igal ajal ja igas olukorras kaitsta meie rahulikku sotsialismi ülesehitustööd kujuneb kahtlemata üheks kindlaimaks alussambaks, millel tulevikus tugineb maailma rañu ja julgeolek.

ULKNU Keskkomitee XII pleenum ja pedagoogika ülesanded.

Prof. S. N. BELOUSSOV.

Suur Isamaasõjanda osutus nõukogude kooli töö järelekatsujaks.

„Sõja tules prooviti järele selle kasvatustöö ideed ja printsiibid, mida teostas ja teostab partei, kommunistlikud noorsooühingud ja kool. Need ideed ja printsiibid võitsid. Ega sakslased asjata põleta ja lase õhku meie koole, pioneeride paleesid, kommunistlike noorte klubisid üht-

aegu kaitiste ja elektrijaamadega. Sakslased loevad neid võrdseiks tähtsate sõjaliste objektidega. Olgu nii, meie koolid ja klubid võivad uhked olla sellele, et vaenlane neid kardab ja vihkab. Kool, millest tulid Punase Doni kangelased, võtab osa Isamaasõjast. Au ja kuulsus sellele koolile! Kiievi pioneerirühma, millesse kuulub Kostja Kravtšuk, kes päästis kaks võitluslippu, tuleb lugeda võitlusüksuseks. Au ja kuulsus pioneerirühmale!”

Meie kool, järgides Lenini ja Stalini eeskirju, relvastas kasvavat inimpõlve teadmistega, kujundas tema kõlbelist tahet, kasvatas temas parimaid inimlikke tundeid, esijoones — armastustunnet kodumaa vastu.

Selliste heade tulemusteni jõudis nõukogude kool ainult tänu partei ja nõukogude valitsuse väsimatule hoolitsusele tema eest. See hoolitsus ja juhtimine kindlustasid koolitööle pideva tõusu ja täienemise. Koolitöö ümberkorraldamine ja parandamine ei lakanud ka sõja-aja raskeis oludes. On läbi viidud poiste ja tütarlaste lahusõpetamine, sunduslik sõjaväeline õppus, on teostatud laste vastuvõtt kooli seitsmendast eluaastast, kehtestatud viienumbiline hindesüsteem õpilaste edasijõudmise ja käitumise hindamiseks, on ilmunud trükis NSVL RKN poolt kinnitatud „Õpilaste käitumise reeglid“ ning instruktiivsed ja direktiivsed materjalid nende reeglite rakendamise kohta ja karistuste kohta nende rikkumise puhul. Märkatavalt on suurendatud rahvahariduse jaoks määratud summasid, ligi kaks korda on suurenenud õpetajate kaadrite ettevalmistamiseks antud summad, on tõstetud õpetajate töötasusid. Erilist tähelepanu pühendatakse koolivõrgu taastamisele sakslastest vabastatud rajoonides.

Nende abinõude süsteemis, mis taotlevad kooli kasvatus- ja õppetöö edasist parandamist, tuleb vaadelda ka ÜLKNÜ KK XII pleenumi määrust „Kommunistliku Noorsooühingu töö parandamise abinõudest koolis“ (vt. „Nõukogude Õpetaja“, nr. 2).

XII pleenumi määrus näitab, et õpilaste edaspidise õpetamise ja kasvatamise parandamisel on suur tähtsus kommunistlike noorte töö tõhustamiseks koolis ja tõsiste puuduste kõrvaldamiseks, mis ilmnevad kooli kommunistlike noorte pioneeride organisatsioonide töös.

KK pleenum peab paljude kooli organisatsioonide põhiliseks puuduseks seda, et nad lahutavad oma tööd direktori ja õpetajate poolt tehtavast kasvatustööst, et nad töötavad eraldi õpilaste laiadest massidest ega ilmuta vajalist nõudlikkust noorkommunistide suhtes, kes „õpivad hooletult, rikuvad distsipliini“.

Pleenum näitas tõsiseid puudusi ka pioneerorganisatsioonide töös. „Töö rühmades, salkades toimub huvita, šablooniliselt, arvestamata laste iseärasusi. Tavaliselt piirdub kogu pioneeritöö kokkutulekute korraldamisega koosolekute näol.“ Selliseid massitöö kirkaid vorme, mis oma värvikuse ja romantikaga alaealisi kaasa kisuvad, nagu ekskursioo-

nid, rännakud, sõjalised massimängud, spordivõistlused, isetegevuse näitused, meeldivad lõkkeõhtud, ei harrastata peaaegu kusagil.

Pioneerorganisatsiooni atribuudid — sarv, trumm, lipp ja lipukesed seisavad tarvitamata. On ununenud nende organiseeriv ja kasvatav mõju ja sellepärast neid üsna sageli sugugi ei tarvitata.

Mitmed kooli kommunistlike noorte ja pioneeride organisatsioonide töös esinevad puudused on seletatavad kommunistlike noorte organisatsioonide — ÜLKNÜ kohalike komiteede ja liiduvabariikide Keskkomiteede halva juhtimisega. Mitte küllalt hinnates koolinoorsoo keskel tehtava töö tähtsust, ei ole nad süvenenud koolitöö olemusse, ei ole omandanud teadmisi, mis on vajalikud kasvatus tööks koolinoorsoo keskel; nad asendasid sügava tegevuse koolitöö pealiskaudse revideerimisega ja episoodiliselt korraldatavate õpilaskoosolekutega. Üle minnes kommunistlike noorte organisatsioonide poolt koolis läbiviidud positiivseile abinõudele, KK XII pleenum näitas, et kommunistlike noorte ühingute tööl koolinoorsoo keskel on esmajärguline riiklik tähtsus.

Sellepärast peavad kõik noorkommunistid otsustavalt pöörduma kooli poole, ilmutama tema suhtes alalist hoolitsust, aktiivselt aitama rahvaharidusorganeid, abistama koolide direktoreid ja pedagooge laste õpetamises ja kasvatamises.

Et seda ülesannet edukalt teostada, peavad kommunistlike noorte juhtivad organid oma tegevuse ümber korraldama, asetades tähelepanu keskusse kooli kommunistlike noorte ja pioneeride organisatsioonide töö. Nende tööga peavad tegelema mitte üksi kooli sekretärid, vaid ka oblastite (kraide) komiteede ja liiduvabariikide KK esimesed sekretärid.

Koolid ja rahvahariduse organid kannavad riigi ees täit vastutust noorsoo õpetamise ja kasvatamise eest, neile kuulub peaosa selles asjas. Kooli kommunistlike noorte ja pioneeride organisatsioonide töö osutub kooli direktori ja õpetajate poolt teostatava kooli kasvatus töö lahutamatuks osaks.

„Pleenum leiab, et kooli kommunistlike noorte organisatsioonide peamiseks ülesandeks on abistada õpetajaid nende õppe-kasvatuslikus töös, õpilaste kasvatamisel teadlikeks, distsiplineeritud, igakülgsest arenenud kodanikeks, kes valmis on kandma igasuguseid raskusi ja katsumisi ning tegema iga tööd, mida vajab Kodumaa“.

Tähtsamaks vahendiks, mille abil kommunistlike noorte organisatsioonid oma mõju õpilastele avaldavad, on massipoliitiline ja massikultuuriline töö koolis. Sel alal tuleb neil ilmutada initsiatiivi ja loominguaktiivsust.

Kommunistlike noorte KK XII pleenumi määrus on suunatud õpetaja autoriteedi suurendamisele. Selle eesmärgiga ta määrab, et õpetajad võivad osa võtta igast kommunistlike noorte koosolekust koolis ja nende tööst, et õpilaste vastuvõtmisel kommunistlike noorte hulka tuleb arvestada õpetaja või klassijuhataja arvamist, et kooli direktoril on

õigus seisma panna kooli kommunistlike noorte organisatsiooni poolt tehtud ebaõige otsuse teostamine ja tõsta üles ÜLKNÜ rajoonikomitee ees küsimus otsuse tühistamiseks.

Õpetaja autoriteedi tõstmiseks ja kooli distsipliini tugevdamiseks pleenum peab vajalikuks:

a) kohustada kommunistlike noorte organisatsioone osutama kooli direktoritele ja õpetajatele täielikku toetust kooli distsipliini tugevdamisel ja korra loomisel;

b) keelata kooli kommunistlike noorte organisatsioonidel ja kommunistlikel noortel-õpilastel õpetajate töösse segamine ja nende kritiseerimine kommunistlike noorte koosolekuil, õpilaste koosolekuil ja seinalehtedes;

c) keelata kommunistlike noorte organisatsioonidel rakendada õpilasi ühiskondlikule tööle tundide ajal;

d) keelata rajooni-, linna-, oblasti- ja kraikomiteedel ning liiduvabariikide LKNÜ Keskkomiteedel iseseisvalt, ilma haridusosakondadeta, kooli õppe- ja pedagoogilise töö revideerimisi ette võtta.

Kooli kommunistlike noorte organisatsioonid peavad taotlema kommunistlike noorte ja pioneeride eesrindlikku osa õppetöös ja distsipliinis, nad peavad andma eeskuju „Õpilaste käitumise reeglite“ laitmatust täitmisest, teadlikkusest, korrektsusest ja kultuursusest. Selle sihi saavutamiseks peavad kommunistlikud noored ja pioneerid mitte üksi hästi õppima, vaid ka püsivalt töötama enesearendamise alal, aktiivselt osa võtma ringide tööst ja kooli ühissetevõtete teostamisest.

Kooli kommunistlike noorte organisatsioonid saavad avaldada oma mõju nooremate ja keskklasside õpilaste laiadele hulkadele peamiselt pioneerirühma töö tõhustamisega. Loomulik, et XII pleenumi määrused pühendavad sellele küsimusele suurt tähelepanu.

Pleenum nõuab kommunistlike noorte organisatsioonidelt pioneerorganisatsioonide juhtimise otsustavat parandamist. Kooli direktori ja pedagoogide abil peavad nad muutma pioneeritöö sisukaks, huvitavaks ja vastavaks õpilaste vanusele ja soole.

Et pioneeritöö muutuks kooli kasvatustöö orgaaniliseks osaks, selleks peab vanem pioneerijuht vastutama ja aru andma, peale ÜLKNÜ rajoonikomitee, ka kooli direktorile.

„Pioneerijuhtide kaadrite tugevdamise otstarbel peab pleenum vajalikuks:

a) vanemate juhtide kinnitamist kommunistlike noorte oblastikomitee büroo poolt;

b) vanemate pioneerijuhtide kaadrite ettevalmistamiseks ja nende kvalifikatsiooni tõstmiseks taastada vabariiklikud ja oblastitevahelised koolid, linnades aga asutada alalised koolid õppimiseks tööst vabal ajal.“

Edasi ÜLKNÜ KK XII pleenumi määrus annab rea konkreetseid

näpunäiteid kommunistlike noorte organisatsioonide töö parandamiseks koolides.

Peetakse tarvilikuks anda aktiivset abi koolile õpilaste raamatulise töö parandamiseks ja näidatakse abinõud raamatukogude loomiseks koolides koolides, samuti nende varustamiseks raamatutega.

Osutatakse vajadusele laiemas ulatuses arendada õigete tööviiside kätteõpetamist õpilastele; kommunistlike noorte organisatsioonidele tehakse kohuseks koolijuhatajatele abiks olla kooli töökodade sisseadmisel, õpilaste väljasõitude korraldamisel põllumajanduslikele töödele, rindevõitlejate perekondade, kooli enese ja rinde abistamiseks korraldavate pühapäevikute organiseerimisel.

Kommunistlike noorte organisatsioonid peavad kooli aktiivselt abistama õpilaste sõjalis-kehalise kasvatuses; kommunistlikel noortel tuleb algatajaks olla massiliste spordivõistluste, rännakute, sõjaliste mängude ja ekskursioonide teostamisel ja isikliku sportliku meelikkusega eeskujuga anda.

XII pleenum omistas erilist tähelepanu vajadusele abistada rahvaharidusorganeid noorte õpetajate ideelis-poliitilise taseme tõstmisel, uute pedagoogiliste kaadrite ettevalmistamisel kui ka olukorra parandamisel pedagoogilistes õppeasutustes ja õpetajate kvalifikatsiooni tõstmise kursustel.

Kommunistlike noorte organisatsioonid on suurt abi andnud rindevõitlejate lastele, lastekodudele, koolidele ja teistele hariduslikele asutustele vabastatud rajoonides. Kiites heaks selle patriootilise tegevuse, soovib pleenum tulevikus seda igati arendada ja laiendada.

Lõpuks soovitatakse parandada kooli kommunistlike noorte ja pioneeride organisatsioonide töö selgitamist ajalehes „Pionerskaja Pravda“, ajakirjades ja alustada selle töö küsimusi käsitlevate raamatute väljaandmist.

VNFSV Hariduse Rahvakomissar B. P. Potemkin, pärast ÜLKNÜ KK XII pleenumi määruse läbiarutamist Kolleegiumi koosolekul, andis käskkirja kommunistlike noorte töö kohta koolis.

Ära märkides, et kooli kommunistlike noorte organisatsioonid ikka veel ei avalda vajalikku kasvatuslikku mõju õpilastele, Hariduse Rahvakomissar seletab seda kahe peamise põhjusega: esiteks, koolide direktorid ja õpetajad ei ole pühendanud küllaldast tähelepanu kommunistlike noorte tööle koolis, ei ole võtnud sellest tegelikult osa ega ole osutanud kommunistlike noorte organisatsioonidele vajalikku abi nende ees seisvate kasvatuslike ülesannete lahendamisel.

Teiseks töötasid kommunistlike noorte organisatsioonid õpilaste massist lahus, jäid kõrvale direktorite ja õpetajate poolt tehtavast pedagoogilisest tööst või jälle vastupidi, tegelesid küsimustega, mis nende tegevusringi ei kuulunud, organiseerides, näiteks, õppetegevuse revideerimist ja kritiseerides koolide õpetajaid ja direktoreid.

Tunnustades, et ÜLKNÜ KK XII pleenumi määrus soodustab õpetaja autoriteedi tõstmist ja peaks avaldama positiivset mõju kooli õppekasvatustliku töö kvaliteedi tõstmisele ja õpilaste distsipliini kõvendamisele, Hariduse Rahvakomissari käskkiri paneb ette võtta pleenumi otsused alusteks kommunistlike noorte ja pioneeride organisatsioonide tööle, teostada õpetajaskonnas laiaulatuslikku selgitustööd pleenumi otsuste ja nende teostamise meetodite kohta, läbi viia õpetajaskonna tutvustamine kommunistlike noorte juhtivate dokumentidega ja teda kaasa tõmmata aktiivseks tööks kommunistlike noorte organisatsioonis ja eesrindlike õpilaste kommunistlike noorte ridadesse värbamiseks.

Oma käskkirjaga tegi Hariduse Rahvakomissar Pedagoogiliste Teaduste Akadeemiale, teadusliku uurimise instituudile, ülikoolide ja pedagoogiliste instituutide pedagoogilistele õppetoolidele ülesandeks võtta teadusliku uurimistöö plaani kooli kommunistlike noorte ja pioneeride organisatsioonide töö uurimine uutes tingimustes ja pedagoogilisele ajakirjandusele — selgitada XII pleenumi poolt vastuvõetud otsuste tähtsust ja süstemaatiliselt kirjeldada õpetaja kogemusi kommunistlikest noortest õpilastega.

Milliseid ülesandeid esitavad pedagoogikale ja tema esindajaile, teaduslikele töötajatele pedagoogika alal ÜLKNÜ KK XII pleenumi otsused kommunistlike noorte töö parandamise kohta koolis?

Küsimus kommunistlike noorte ja pioneeride organisatsioonide kasvatustööst koolis on pedagoogika osa. See töö on meile südamelähedane ja me peame vastutama nende tõsiste puuduste eest, mis selles töös ilmnevad. Ükski meist ei ole tegelnud enam-vähem tõsiselt nende pedagoogiliste küsimuste teadusliku läbitöötamisega, mis on seotud pioneeride ja kommunistlike noorte organisatsioonide tööga koolis. Ei ole liialdus, kui ütleme, et viimase 10 aasta vältel ei ole ilmunud trükis mitte ainustki tõsist uurimust nende erandlikult tähtsate küsimuste üle. Oli kaunis laialt levinud ebaõige arvamus, et nende küsimuste uurimise ja läbitöötamisega, mis puutuvad kommunistlike noorte ja pioneeride organisatsioonide töösse koolis, peavad tegelema kommunistlike noorte juhtivad organid ise, mitte aga pedagoogid ja pedagoogilise teaduse esindajad.

Kommunistlike noorte KK XII pleenumi otsuses näidatakse, et üheks põhiliseks puuduseks pioneeride organisatsioonide töös, tema šabloonisuse, kuivuse ja formalismi põhjuseks on pioneeride ea iseärasuste ignoreerimine. Kahtlemata seletuvad analoogilise põhjusega — kommunistlike noorte, vanema kooliea iseärasuste ignoreerimisega — ka paljud kommunistlike noorte organisatsioonide töö puudused.

Kus siis peitub nende tähtsate puuduste allikas? Teda tuleb otsida pedagoogika selle osa nõrgas läbitöötamises, mis on ühenduses kõigi pedagoogiliste küsimustega, eriti lähedalt aga pioneeride ja kommunistlike noorte organisatsioonide tööga koolis.

Pioneeride ja kommunistlike noorte poolt koolis tehtava töö probleemide sügav teaduslik läbitöötamine — see on esimene ja põhjapanev edasilükkamatu ülesanne, mis kerkib pedagoogika ja tema teadusliku uurimise asutuste ja teaduslike töötajate ette ühenduses ÜLKNÜ Keskkomitee XII pleenumi otsustega. Nende küsimuste tõelist teaduslikku läbitöötamist saab teostada ainult arvestades ja analüüsides vanema kooliea ja noorusea iseärasusi. Suurt kasu võib tuua ka nende organisatsioonide arengu ajalugu. Näiteks, oli aeg, mil pioneeride organisatsioon mõjutas alaealiste kujutlusvõimet töö kirkaste, värvikate vormidega, revolutsiooni romantika elementidega, erutas nende südameid ja veetles nende huvi ja tähelepanu. Paljudes pioneerirühmades pulbitses elu tol ajal elavalt; pedagoogid ja lastevanemad imetlesid pioneeride sirgeid ridu, mis reipalt marssisid trummipõrina saatel või andusid tööle ringides.

Pioneerorganisatsiooni selle perioodi puuduseks oli see, et ta, harastades töö värvirikast külge, ei omistanud vajalist tähelepanu oma liikmete suuremale jõudlusele ja distsipliinile. Võideldes selle puuduse vastu satuti vastupidisesse äärmusse — heideti kõrvale pioneeritöö meeldivad, maalilised vormid; see viis formaalsusele, kuivusele, igavusele ja tervel real juhtudel — selle töö täieliku kustumiseni.

Tuleb pioneeride organisatsiooni töö asetada meie heroilise aja tase-mele. Kangelasteod rindel, ennatsalgav töö tagalas, sangarlikkus, mida ilmutavad täiskasvanud, noored ja isegi lapsed, annavad toreda materjali vestlusteks, pioneeride kokkutulekuteks ja lõkkeõhtuteks. Töö perekonna, kooli, haigla, kolhoosi ja rinde abistamiseks teevad pioneeride tegevuse autoriteetseks ja ühiskondlikult tähtsaks; sportlikud mängud, laagrid, rännakud, kaitseringid karastavad organismi, arendavad osavust ja vastupidavust.

Ainelistest ja kunstilistest ringidest ning massilistest ettevõtetest osavõtt liidab kollektiivi, laiendab vaimset silmaringi, soodustab õppetöö edukust, kasvatab kõlblist tahet, teadlikku distsipliini, äratav ja tugevdab parimaid inimlikke tundeid, nende hulgas kõige ülevamat tunnet — armastust kodumaale ja viha tema vaenlaste vastu.

Pioneeride organisatsioonide töö sisu ja metoodika küsimuste läbiarutamine uutes tingimustes, vastavalt poeglase ja tütarlaste koolidele, — see on äärmiselt tähtis ja edasilükkamatu ülesanne. See tuleb lahendada pedagoogilisel teadusel.

Kommunistlike noorte organisatsioonide töö sisu ja metoodika sügavalt teaduslik läbitöötamine on võimalik ainult siis, kui arvestatakse vanema kooliea, noorusea psühholoogilisi iseärasusi.

NSV Liidus on nooruse tulevik lahutamatute sidemetega ühendatud Nõukogude riigi tulevikuga, tema õnn sõltub kodumaa õnnest. Sotsialistliku kodumaa armastus ja viha tema vaenlaste vastu on aluseks nõukogude nooruse kangelastegudele rindel ja ennatsalgavale tööle

tagalas. Nende omaduste kasvatamine peab olema nurgakiviks ka kommunistlike noorte organisatsioonide tööle koolis.

Noorsoo tung kollektivismile ja sõprusele, soov välja paista kollektiivis, pälvida ühiskonna heakskiitu; noorsoo osa kooli ja õpilaste ühiskondliku töö organiseerimisel; tema püüd iseseisvusele, initsiatiivile ja isetegevusele, tema vaenulikus väiklase hoolduse, umbusalduse, kahtluse, manitsuste, kõige selle suhtes, mis solvab inimese au ja väärikust, ja rida teisi iseloomulikke jooni — seda ei võeta sageli arvesse kooli kommunistlike noorte organisatsioonide töö sisu ja meetodite küsimuse otsustamisel. See aga toob kaasa arusaamatusi, mitteamatust ja mõnikord ka pinevaid vahekordi. Peasi aga — noorsoo psüühika, tema tungide ja püüdluste mittetundmine vähendab ja sageli koguni desorganiseerib kasvatusöö plaane või toob sellesse töösse formaalsuse vaimu ja tapab õpilastes igasuguse huvi tema vastu. Seal aga, kus mõistetakse noorsoo psüühikat, muutub võimatu reaalseks, raske kergeks, vajalik soovitavaks. Paljudes koolides on veel halvasti seatud ainerinngide töö, aga Moskva koolis nr. 110, mille direktor I. K. Novikov hästi tunneb oma kommunistlike noorte psühholoogiat, on toredasti välja arendatud teaduslike õpilasingide töö. Sageli on koolides sportlik töö halvasti organiseeritud, aga selle kooli spordisektsiooni liikmeks astus vabatahtlikult 160 inimest ja tal avanes võimalus arendada laialdast ja viljakat tegevust. Sageli hilinevad oma ilmumisega koolide igakuulised seinalehed, aga 110-ndas koolis sai kombeks igapäevaste lehtede ilmumine.

Pioneeride ja kommunistlike noorte organisatsioonid on tähtsaimaks, otsustavaks hoovaks klassikollektiivide organiseerimisel ja liitmisel üle terve kooli. Need kollektiivid võivad muutuda kasvatus- ja õppetöös määravaks jõuks, mis võimeline korda saatma imesid. Sellepärast organiseerimisküsimused meie kollektiivide oludes ja kollektivismi kasvatamise juures, samuti ka kommunistlike noorte ja pioneeride ning nende organisatsioonide osatähtsus selles asjas on ja peavad olema tähtsaimaid küsimusi pedagoogika teaduslikus uurimistöös.

Kooli kommunistlike noorte ja pioneeride töö mitmesuguste küsimuste kohta tuleb organiseerida rida teaduslikke uurimisi, mis toovad suurt kasu massikoolile ning kommunistlike noorte ja pioneeride organisatsioonidele. Teadusliku uurimise asutused ja pedagoogika õppetoolid leiavad sel alal laialdase tegevusvälja. ÜLKNÜ KK XII pleenumi otsused annavad tõeke selle tegevuse väljaarendamiseks. Teadusliku läbitöötamise keskusse tuleb asetada aktuaalsed teemad, millel on sidet koolide pioneeride ja kommunistlike noorte organisatsioonidega, näiteks:

1. Pioneeride organisatsioonide ajalugu.
2. Kogemused üleliidulisest pioneerilaagrist „Artek“.

3. Kommunistlike noorte organisatsioonide töö arengu põhilised staadiumid rüükoogude koolides.
4. Kommunistlike noorte ja pioneeride organisatsioonide osa klassi- ja klassivaheliste õpilaskollektiivide loomisel.
5. Vanema kooliea psühholoogia ja pioneeride organisatsiooni töö korraldamine poeglase, tütarlaste ja ühiskoolides.
6. Pioneeride töö plaani koostamise printsiibid ja meetodid mitmealaste gruppidele poeglase, tütarlaste ja ühiskoolides.
7. Kommunistlikud noored ja pioneerid Suure Isamaasõja päevil.
8. Isamaasõja materjalide kasutamine pioneeride ja õpilaste poliitiliseks kasvatuseks.
9. Kehaline ja sõjaline kasvatus pioneeride ja kommunistlike noorte töö süsteemis.
10. Mängu osa pioneertöö süsteemis.
11. Looduse uurimine ja jälgede uurimine pioneeride organisatsioonide töös.
12. Vene rahva kangelasliku mineviku ja tema suurte poegade elulugude kasutamine pioneeride ja kommunistlike noorte organisatsioonide ringide kasvatuslikus töös.
13. Keskmise ja vanema kooliea õpilasingide töö sisu ja metoodika poeglase, tütarlaste ja ühiskoolides.
14. Kooli massipoliitiline ja kultuuriline töö ja kommunistlike noorte osa selle organiseerimises.
15. Klassiväline lugemine ja kooli pioneeride ja kommunistlike noorte organisatsioonide ülesanded.
16. Tootlik töö poeglase, tütarlaste ja ühiskoolides ja pioneeride ning kommunistlike noorte organisatsioonide osatähtsus selle läbiviimisel.
17. Õpilaste ühiskondlikult kasulik töö ja pioneeride ning kommunistlike noorte organisatsioonide osa selle teostamisel.
18. Esteetilise kasvatuselise elemendid pioneeride ja kommunistlike noorte organisatsioonide töös.

Iga üksiku teema läbitöötamine põhilausele sügava argumenteerimisega ja parimate praktiliste kogemuste kaasatõmbamisega toob suurt kasu pedagoogidele, pioneeride ja kommunistlike noorte organisatsioonidele, samuti ka kogu kasvatuslikule tööle koolis.

Pedagoogiliste ja õpetajate instituutide õppetoolide teaduslikele töötajatele on ÜLKNÜ KK XII pleenumi määrusega esitatud terve rida ülesandeid, mis puudutavad üliõpilasi, tulevase keskkooli pedagooge. Paljud neist üliõpilastest on ise kommunistlikud noored. Nad tutvuvad pleenumi otsusega kommunistlike noorte organisatsiooni liinis. Seda on aga väga vähe. Määrust tuleb loengutel sügavamalt käsitleda. Tulevast aastast alates teemad pioneeride ja kommunistlike noorte

organisatsioonide tööst võetakse käsitlusele pedinstituutide II kursuse üliõpilastega praktilistel töodel (seminarides) pedagoogikas.

Pedagoogika õppetoolid loogu pioneeri juhtide seminarid instituudi hoolealustes koolides ja neis koolides, kus üliõpilased praktiseerivad. Lõpuks tuleb igati ergutada üliõpilaste kommunistlike noorte tööd koolide pioneeri juhtidena ning juhtidena ja kasvatajatena pioneeride ja õpiühiskondliku töö üht parimat vormi. Ta toob neile hindamatut kasu.

Pedagoogiliste ülikoolide üliõpilastes huvi äratamine pioneeritöö vastu, nende varustamine teadmiste ja harjumustega, mis sel alal vajalikud, see on pedagoogika õpetajate tähtsaim ülesanne. Selle ülesande lahendamine aitab äratada üliõpilastes armastust pedagoogilise töö vastu ja annab väärtuslikku praktilist ettevalmistust.

Viimaks, kolmas ülesanne, mille esitab ÜLKNÜ KK XII pleenumi otsus, on selle otsuse populariseerimine pedagoogide ja kommunistlike noorte organisatsioonide töötajate keskel ettekannete teel ja artiklite kaudu pedagoogilistes ajakirjades, ka pioneeride ja kommunistlike noorte ajakirjades.

Korraldades kooli pioneeride ja kommunistlike noorte organisatsioonide töö põhiliste küsimuste teaduslikku uurimist, propageerides pedagoogiliste ülikoolide üliõpilaste ja keskkoolide pedagoogide ja vanemate klasside õpilaste keskel ÜLKNÜ KK XII pleenumi määrust „Kommunistlike noorte töö parandamisest koolis“, me soodustame selle tähtsa otsuse elluviimist, aitame kooli pioneeride ja kommunistlike noorte organisatsioonidel arendada oma liikmete ja kogu õpilasmassi keskel laialdast ja viljakat tööd, osutame kaasabi pedagoogide autoriteedi tõstmisel ja aitame kooli tema põhiliste kasvatuslike ülesannete lahendamisel.

Nõukogude kooli kasvatus- ja õppetöö tänapäeva taotlusi.

A. ARET.

Sissejuhatus.

Nõukogude kooli kasvatus- ja õppetöö Suure Isamaasõja aastail on läbi teinud suuri muudatusi. Nendega tutvumine on endastmõistetavaks vajaduseks igale õpetajale ning koolitegelasele. Käesolev põgus ülevaade nõukogude üldharidusliku alg- ja keskkooli töö probleemidest tahab olla sissejuhatuseks sel laialdasel enesetäiendamise alal, mis seisab ees meie kooli-inimestel, kes peavad viima eesti kooli kiiresti nõukogude kooli radadele.

A. KASVATUSLIKUD TAOTLUSED.

I. Taotlused meelsuse arendamise alal.

1. Nõukogude patriotismi ja internatsionalismi arendamine.

Suure Isamaasõja kuulsusriikastel päevadel nõukogude kool elab kaasa nõukogude rahvaste patriotismi ja internatsionalismi suurele tõusule.

Suur Isamaasõda on võimaldanud erilise selgusega tajuda nõukogude patriotismi ja internatsionalismi arendamise suurt poliitilist tähtsust.

Nõukogude õpilased armastavad kuumalt niihästi oma rahvust, selle kultuuri ning pürgimusi, kui ka sügavasti austavad ning armastavad teisi nõukogude rahvaid ja on suure sotsialistliku Liidu tulised patrioodid, olles veendunud ta paremuses ning võimsuses, mida on tõestanud ka Suure Isamaasõja võidurikas käik.

2. Valmisoleku kasvatamine sotsialistliku kodumaa kaitsmiseks.

Nõukogude patriotismi ja internatsionalismi kui meelsuse üheks väliks avaldusvormiks on valmisolek sotsialistliku kodumaa kaitsmiseks.

Nõukogude kooli kasvandikud avaldavad sõjaväljal imestusväärset sangarlust. Marssal Stalin märgib, et „sangarlus on nõukogude maal saanud massiliseks nähtuseks“.

Ka eesti rahva parimad pojad, koondunud Punaarmee Eesti Rahvuskorpuse, hoiavad kõrgel eesti rahva muistset sõjalist au ja on saanud väga palju (üle 10.000) sõjalisi aumärke ning autasusid.

Nõukogude kool õpetab noori austama ning armastama Punaarmeed ja teda toetama kõigi oma jõududega.

Nende tunde-elamuste arendamise kõrval nõukogude kool sõja-aastail üha enam on kõigis õppeainetes esile tõstnud neid teadmisi ning oskusi, mis on otseselt rakendatavad sõjalistel aladel, samuti jõudsasti edendanud noorte sõjalist ettevalmistust.

Noortes kodumaakaitsmise-meelsuse kasvatamise meetodika on väga vormi- ning võtterohe: alates episoodide jutustamisest ajalooliste sangarite elust (Aleksander Nevski, Suvorov, Kutuzov, Vorošilov, Tšapajev jt.) kuni kirjavahetuseni frondiga.

3. Kommunistliku töösse-suhtumise kasvatamine.

Nõukogude kool kasvatab oma õpilasist inimesi, kes tahavad, oskavad ja on harjunud tarmukalt töötama. Seepärast nõukogude koolis räägitakse tööst kui au, sangarluse ja kuulsuse asjast ja harjutatakse õpilasi maast-madalast kaasa aitama kodus, koolimajas, kooliümbruse

kaunistamisel ning korrashoius, kuid ka vabal ajal osa võtma täisealiste tööprotsessist.

Sõja-aastail nõukogude noored on väga suurel määral oma tööga abistanud fronti ja tagalat. Suvel kuu aja vältel iga linnaõpilane viib maal põllutöödel. Maaleminekut võib asendada ka tööga käitises. Seda kasutatakse vähe, sest töö maal on suureks kosutuseks ning eelistatavaks vahelduseks.

On konstateeritud õpilaste suvise töö pedagoogilist väärtust ja seepärast avaldatakse arvamust, et õpilaste ühiskondlikult-kasulik töö peaks olema kasvatussüsteemi püsivaks osaks. Seejuures tuleb silmas pidada, et töö ei võtaks ära õppimiseks ja puhkuseks vajalikku aega. Töö enda iseloom ning korraldus peab vastama kooli kasvatustasemele ülesandele.

Nõukogude lapsed, kes on õppinud kõiki ettetulevaid töid tegema endastmõistetavusega, on sõja-aastail liigutavat hoolt avaldanud ka oma kooli vastu, ta hooneid ning ruume remontides, mööblit ning õppevahendeid valmistades, kooliaeda harides, koolile kütet varudes jne., seda rõõmsas meeleolus, laulu ning nalja saatel, nooruse kõikevõitva optimismiga.

4. Sotsialistliku omandi kaitse.

5. Sotsialistliku humanismi ja kollektivismi arendamine*).

6. Sotsiaalse kooselu kommete järgimine.

Nõukogude korra juures etendab sotsialistliku üldrahvaliku (s. t. riikliku ning kooperatiivse) omandi kaitse suurt osa. Kool peab kasvatama õpilasi absoluutsele aususele. Ilma selleta ei saa sotsialismi ehitada.

Ka inimese suhtumisele teistesse seab nõukogude kord kõrged eetilised nõuded. Meie peame kohtlema teisi sotsialistliku humanismi põhimõtte alusel. Noortes seepärast tuleb arendada viisakat käitumist ning osavõtlikku, peenetundelist kohtlemist.

Need omadused kuuluvad ühtlasi kollektivistliku meelsuse juurde. Nõukogude kool kasvatab kollektivistide — inimesi, kes soovivad, on harjunud, oskavad koos teotseda ja üksteisega rõõme ning muresid jagada.

Humanistlik ja kollektivistlik meelsus on aluseks sotsiaalse kooselu väliste kommete omandamisele ning hingestatud täitmisele. Väliste kommete omandamise küsimusele praegu pühendatakse palju tähelepanu, millest allpool.

Kirjeldatud põhimõtete omakstegemisel õpilastele etendab tunduvat osa kasvatustöö kooli-internaatides, mis nõukogude koolis üha enam tekivad. Kooli internaadis töötavad pedagoogilise ettevalmistusega kasvatajad.

Riiklike Tööjõudude Reservi koolid on erandita internaadiga.

*) Vt. lähemalt: Joh. Käis. „Nõukogude pedagoogika põhimõtteid“ („Nõukogude Õpetaja“, 1945 — nr. 2.).

7. Usuvastasest tööst.

Varematel aegadel, nagu teada, nõukogude ühiskonnas ja koolis, ajalooliselt kujunenud põhjustest tingituna, etendas oma teatavat osa aktiivne usuvastane agitatsioon ja propaganda.

Käimasoleva sõja kestel kirik N. Liidus on liitunud üldrahvusliku võitlusega fašismi vastu, mis teda teotavalt kohtleb. Nii kirjutab „Moskva patriarhaadi ajakiri“ 1944. a. Nr. 3, lk. 46: „Orjoli linnas püha Vassili Suure kirik muudeti sakslaste poolt talliks. Kloostri kirikus sakslased seadsid sisse tapamaja ja lehmalauda. Putivli külas sakslased ehitasid pühapiltidest väljakäigukoha.“

Pole ime, et Nõukogude Liidu usklikud tõusid võitlema fašistide vastu. Leningradi vaimulikud kaitsesid linna ja neid autasustati Liidu valitsuse poolt ordenite ja medalitega. Ainuüksi Moskva õigeusu kirikutes möödunud jõulude ajal korjati üle 300.000 rubla. Mitropoliit Nikolai avaldas „Moskva patriarhaadi ajakirja“ 1944. a. jaanuarikuu numbris sooja kirjutise sm. Stalinist, milles nimetab teda „jumala poolt valitud juhiks“ (lk. 14).

Neid ja paljusid teisi asjaolusid arvestades ei peeta koolides ega mujal usuvastase töö aktiivseid vorme ajakohasteks. Teoreetiline seisukoht religiooni ja kiriku suhtes on küll endine. Seepärast kooli õppematerjal on endiselt vaba usundlikest elementidest ning ateistlikult häälestatud, seega passiivne usuvastane töö koolis kestab; loobunud on vaid aktiivsetest, sõjakatest vormidest.

Nõukogude kooli materialistlik õppesisu juba iseenesest tõrjub välja igasuguse müstika ning ebaus, tunnetusteoreetilise idealismi ja metafüüsika, pannes aluse materialistlikule maailmavaatele, milles pole religioonil kohta.

II. Taotlused käitumise arendamise alal.

1. „Õpilaste käitumise reeglid.“

2. Õpilaspilet.

Õpilaste käitumise küsimus on praegu elavalt päevakorras. Täiesti on ületatud väikekodanliku vabadus-pedagoogika seisukoht, et laps tehku, mis tahab. Lapse omavoli tuleb suruda kindlatesse vormidesse, neid talle omaseks tehes.

1943. aasta sügisel Vene NFSV Rahvakomissaride Nõukogu kehtestas kõigile koolidele ühtsed „Õpilaste käitumise reeglid“. Lisaks neile töötas hariduse rahvakomissariaat välja näpunäited õpetajatele nende juhiste rakendamisel.

Kogu 1943/44. õ.-a. koolide pedagoogiline elu möödus „Õpilaste käitumise reeglite“ tähe all. Pedagoogilised kollektiivid arutlesid elavalt

„Reeglite“ nõudeid ja töötasid hea käitumise kultiveerimise metoodika alal (vt. V. F. Šiškin: „Käitumise kultuuri arendamisest“, Sovetskaja Pedagogika, 1944. Nr. 4/5). Palju töötatakse juhiste üksikasjastamise alal. Väliskommete küsimusele omistatakse suurt tähelepanu. Korraldatakse vestlusi, selgitusi, referaate, demonstreeritakse õige käitumise elemente ja püütakse neid harjutamise teel õpilasile omaseks teha. Pidevalt kontrollitakse õpilaste käitumist, silmas pidades nõuete ühtlust. „Reeglid“ on koolile tõeliselt suureks kasvatusprogrammiks. Nende nõuded on, kui niisugused, ju tavalised, kuid me teame, kui raske on neid sisendada lastesse.

Koolidistsipliini põhinõudena tuleb välja tõsta reeglite seast 3-dat: vastuvaidlematu alistumise nõuet direktori ja õpetajate korraldustele.

Samal ajal, kui pandi kehtima käitumisreeglid, seati sisse (Vene NFSV hariduse rahvakomissari käskkirjaga 1943. a. 5. augustist Nr. 58-a.) õpilaspilet, mis peab olema igal üldharidusliku kooli õpilasel, alates V klassist. Õpilaspiletisse on trükitud „Õpilaste käitumise reeglid“.

Õpilaspiletit peab õpilane alati endaga kaasas kandma ja nõudmise korral ette näitama.

Õpilaspileti sisseseadmisel on suur tähtsus õpilaste käitumise kontrollimisel avalikes kohtades.

3. Kinode, teatrite jt. lõbustuskohtade külastamine õpilaste poolt.

Peale „Reeglite“ on õpilaste käitumine reguleeritud veel mitmesuguste korraldustega.

Kunstiasjade komitee NSVL Rahvakomissaride Nõukogu juures 1943. a. 12. juulil andis käskkirja nr. 313 „Õpilaste poolt õhtuste teatrietenduste külastamise korrast“.

Vastavalt sellele on teatrites (välja arvatud noorsooteatrid), kontsertlikes organisatsioonides ja tsirkustes keelatud õhtustele etendustele müüa pileteid lastele alla 16-nda eluaasta. IX ja X klassi õpilastele takistusi ei tehta. Noorteteatris õhtused etendused peavad lõppema kella 9-ks.

Kinode, teatrite ja teiste vaatamängude külastamise kohta õpilaste poolt VNSFV hariduse rahvakomissar andis 2. veebruaril 1944. a. käskkirja Nr. 82. Selle alusel õpilastele alla 16-nda eluaasta kinode ja teatrite külastamine tööpäevadel koolijuhatusel on keelatud. Koolijuhatus võib luba anda ainult õppetööst vabaks ajaks, rangelt arvestades iga õpilase käitumist ja ta kooli ning koduse töö koormust. Kinos ja teatris käivad õpilased alla 16-nda eluaasta ainult organiseeritud korras — täisealiste, õpetajate ja pioneeri-juhtide saatel. Ettekande repertuaar peab vastama kasvatuslikele nõudeile.

5. Õpilaste käitumise hindamine.

Õpilaste käitumine tundides, koolis ja väljaspool kooli kuulub hindamisele sellesamase viiepallilise numbrilise süsteemi abil, nagu see on tarvilusel edasijõudmise hindamisel.

Laitmatu käitumine koolis ja väljaspool kooli hinnatakse palliga „5“.

Kui õpilane tunduvalt rikub korda, paneb õppenõukogu talle „4“. Selle palliga tohib hinnata ainult ühes veerandis. Kui õpilase käitumine pole paranenud, pannakse talle „3“, mis on ühtlasi hoiatuseks koolist väljaheitmise kohta. Kui käitumise eest „3“ saanud õpilane talle antud katseaja jooksul pole paranenud, peab õppenõukogu aru, kas anda õpilasele uus katseaeg või eemaldada ta koolist.

Viimasel juhul pannakse õpilasele käitumise hindeks „2“ ja ta kõrvaldatakse koolist. Koolist eemaldamise otsuse kinnitab vastav haridusosakond.

Koolilõputunnistused ja küpsustunnistused antakse ainult väga hea käitumisega õpilasele. Igast käitumishinde alandamisest teatatakse õpilase vanemaile.

6. Koolidistsipliini kõvendamise probleem.

Teame pedagoogika ajaloost, et laste käitumisele on eri ajajärgudes ja erivoolude poolt esitatud kas enamvähem karne või enamvähem pehmeid nõudmisi, lapsi koheldud karmilt või pehmet.

Nõukogude koolis ja pedagoogikas vanematel aegadel valitses laste pehme kohtlemise vool. Distsipliini koolis püüti rajada ainuüksi lapse vabale mõistlikule arusaamisele ja püüti vältida igasugu karistusi. Lastele anti väga vaba voli. Reaktsioonina tsariaegse ülikarmi kasvatusstiili vastu, kus ohtralt peksti lapsi, oli niisugune seisukoht arusaadav. Revolutsioon, minema pühkides kõik ahelad, likvideeris ka vanemate ja kooli füüsilise türannia laste üle. Pandi kehtima range laste kehalise karistamise keeld, mis kehtib praegugi. Samuti antakse kohtu alla õpetajad, kes õpilasi löövad.

Distsipliini säilitamise ainsa abinõuna mõned õpetajad tarvitasid ja tarvitavad nüüdki õpilaste veenamist ning palumist.

Üldiselt muidugi, olenevalt õpetaja isiksuse mõjust, rõhuva enamiku nõukogude õpilaste juures veenamisest tõepoolest piisabki. Nõukogude lapsed, kuigi kasvavad väga suures vabaduses, oma rõhuvas enamikus on hästi kuulekad ning suhtuvad vanematesse inimestesse aupaklikult. Nende eksimused käitumisnõuete vastu on korrigeeritavad väikeste märkustega.

Ometi distsipliin kui eriline probleem koolis kerkib just teatavate üksikute halva käitumisega õpilaste puhul, kellele ei mõju sõbralik seletamine, veenamine ega palumine.

Koolitöö kogemused teatavale osale õpetajaist tegid selgeks, et palja

veenamise ning palumisega pole võimalik tavalises koolis korda jalule seada ega arendada.

Kord-korralt õpetajate kui ka õpilaste distsiplineerimise saatusest huvitatud kodanike ringkonnas hakkas liikuma mõte koolidistsipliini kõvendamise suunas.

Pehmest kohtlemisest loobumisele ja karmima kohtlemise alusele hakkasid nõukogude kooli kiskuma mitmesugused asjaolud.

Kahtlemata suurt osa koolidistsipliini kõvendamise julgema teostamise nõude ülesseadmisel on etendanud tuntud nõukogude pedagoogi Anton Semjonovitš Makarenko pedagoogilise pärandi suur populaarsus nõukogude õpetajaskonnas, samuti laiemas kasvatusalast huvitatud ringkondades.

Nagu teame, Makarenko juhatas Ukrainas alaealiste seaduserikkujate töökolooniat, kus seadis sisse pool-sõjaväelise korra ning distsipliini, pannes suurt rõhku sõjaväeliste kommete täitmisele.

Teame ka, et Makarenko kasvatussüsteem kandis hiilgavat vilja: pea erandita õnnestus sügavasti rikutud lastest kasvatada tublid nõukogude kodanikud.

Pole ime, et tekkis mõte, kas ei tuleks Makarenko kasvatussüsteemi rakendada ka tavalistes koolides, või vähemalt laenata talt mõned kasvatusmeetodid ning -võtted.

Kuna Makarenko pedagoogikat läbib punase niidina nõudlikkus, on loomulik, et siit nõudlikkuse toonitajad koolis endale tuge said.

Peale Makarenko pedagoogika on karmima distsipliini nõudjad endale alati tuge leidnud sõjaväelaste ringkonnas. Sõjaväelasele, kes kasarmus näeb ranget korda, loomulikult paistab kord koolis olevat liiga pehme.

Suur Isamaasõda tõestas eriti näitlikult, kui tähtis on, et noored isamaakaitsjad on koolist kaasa toonud harjumuse vaidlematult alistuda ülematele, austada nende autoriteeti ja täita kohust.

Samuti asutuste, ettevõtete, käitiste juhid esinesid siin ja seal seisukohaga, et kool peaks õpilaste suhtes esinema nõudlikumalt, neid harjutama alistuma töö-distsipliinile.

Niihästi mitmesuguste käitis- ja haldusalade tegelaste kui ka sõjaväelaste poolt seati koolile nõue enam tegelda distsiplineerimisega.

Hoogu saades neist nõudeist, mõned agarad pedagoogid tahtsid tuua kooli sõjaväelise distsipliini, korra ning karistused. Moskva haridusosakonna juhataja sm. Orlov pooldas Suvorovi-nimeliste ohvitseride koolide korra ülekandmist tavalisse kooli ja ta nõusolekul mõnes Moskva koolis võeti tarvitusele raporteerimine, kartser jne.¹⁾ Uzbekistani koolides hakati asendama „klassi“ nimetus „rõuduga“, „kooli“

¹⁾ Selle vastu tõstsid ägedat protesti kommunistlikud noored.

nimetus „polguga“, seati sisse sõjaväelised auastmed, õmmeldi varrukale vastavad eraldusmärgid jne.¹⁾

21. märtsil 1944. a Vene NFSV hariduse rahvakomissar andis käskkirja „Distsipliini kõrvendamise koolis“, millega lõpetati koolides mõnda aega kestnud selgusetus.

Käskkiri nendib, et mõned direktorid rikuvad nõukogude kasvatuses põhimõtteid koolis.

Need rikkumised lähevad kahes suunas: ühelt poolt — õpetajad ja direktorid pole õpilaste vastu vajaliselt nõudlikud, ei võta tarvitusele korra ning distsipliini rikkumise puhul vastavaid karistusabinõusid, vaid piirduvad viljatute selgitamisega ja korrarikkujate ning laisklejate veenamisega.

Teiselt poolt — süstemaatilise kasvatustöö asemel sageli tarvitatakse paljast administreerimist, sõjaväe praktika mehaanilist ülekandmist kooli ja samuti karistusi, mis solvavad õpilase väärikust.

Nii üks kui ka teine praktika ei anna iaatavaid tulemusi, ei kasvata õpilastes kohuse- ning vastutustunnet, alandab õpetaja ning direktori autoriteeti ja räägib vastu partei kasvatuspoliitikale ja vene pedagoogika progressiivsetele traditsioonidele.

Partei ja valitsus, öeldakse edasi käskkirjas, on korduvalt andnud purgivad näpunäiteid korra ning distsipliini kõrvendamise teedest ning meetodeist koolis.

Õpilaste distsipliini kasvatatakse kooli kogu töö sisuga ja kogu kooli ilmega: õppeainete oskusliku õpetamisega, kogu koolielu range režiimiga. Õpilaste reeglite täitmise, laste kollektiivi ühtse organisatsiooniga ja tasu- ning karistusvahendite mõistliku tarvitamisega.

Ainult nende näpunäidete pidev täitmine, kasvatusraskuste oskuslik ületamine, aga mitte printsipiivne visklemine ühest äärmusest teise kindlustab vaialise distsipliini õpilaste seas.

Rõhutatakse kasvatustöö metoodika mitmekesisust; sõnaliste seletuste kõrval, millel on hädaoht manduda abstraktseks moraliseerimiseks, nõutakse enam kasvatamist õpetaja ning parimate õpilaste isikliku eesküü ja kindlate harjumuste tekitamise abil.

Palju on juttu olnud ka õpetaja autoriteedi probleemist. Nüüdses nõukogude koolis õpetaja pole õpilaste „onuke“, keda võib kuulata, kuid võib ka mitte kuulata, vaid on õpilaste töö ning kasvatuses juhataja, kellele õpilased vaidlematult on kohustatud alistuma. Õpetaja peab hoidma distantsi, peab olema vali, kuid seejuures õiglane; peab lapsi armastama, kuid ühtlasi vajaduse korral näitama kõva kätt. Seda on vaja eesjoones poeglase koolides. Sinna katsutakse koondada kindla iseloomuga energilisi meesõpetajaid. Eriti nõutakse, et poeglase kooli direktoriks oleks mees.

¹⁾ Eriti kaugele kooli muutmises kasarmutaoliseks asutuseks läksid näit. Buhaara oblastis tegelased.

7. Tasud ja karistused koolis.

Kuni eelmainitud käskkirjani „Distsipliini kõvendamisest koolis“ oli koolides tekkinud õige mitmesugune olukord ka tasude, eriti aga karistuste tarvitamise alal.

Ühelt poolt, nagu juba märgitud, oli pedagooge, kes üldse ei julgenud karistada või pidasid seda asjatuks. Teiselt poolt range distsipliini pooldajad, tuues kooli sõjaväelise korra, töid ka niisugused karistused nagu kartser, karistustoimkond jms.

Mõned pedagoogid karistuse määramisel pidasid kinni kunagi valitsenud nõudest, et karistus ei tohi õpilast solvata, ta au riivata.

Elavalt vaieldi lubatud ja lubamatute karistuste üle.

Õpetajaskonnale tõi suure kindluse asjaolu, et eelkirjeldatud käskkirjas avaldati koolis tarvitavate tasude ning karistuste nimekiri.

Tasudest on lubatud: õpetaja kiitus, autasu ja kiituskiri direktorilt.

Karistustest on lubatud: õpetaja märkus, noomitus klassi ees, seismapanemine koolipingi, tahvli, õpetajalaua või ukse juures, klassist eemaldamine, väljakutse manitsuseks õppenõukogu ette, eemaldamine koolist (ajutine — kuni kaks nädalat, tähtajaline kuni kolme aastani), lähetaamine erirežiimiga kooli.

Hariduse rahvakomissariaadi instruktiivses brošüüris „Reegleist õpilasele“ (Moskva, 1944. a.) on tasusid ning karistusi üksikasjastatud, samuti täiendatud. Nii figureerib ühe tasuliigina varem määratud distsiplinaarse karistuse kustutamine. Karistuste all on juurde tulnud ettepanek õpilasel istuda teisele kohale, õpilase üleviimine paralleelklassi, üleviimine teise kooli.

Väärrib instruksioonis erilist tähelepanu põhimõtteline seisukoht, et karistus koolis peab tekitama häbitunnet, ebameeldivat elamust (lk. 15). Järelikult on lubatud karistused, mis tekitavad häbi, seega solvavad au (nagu näiteks seismapanemine, eriti ukse juures jt.).

Instruktsioonis märgitakse, et õpilaste eksimustest, mis kannavad seaduserikkumise iseloomu ja on kohtulikult karistatavad, teatatakse võimudele, kui kordasaatja on üle 12 aasta vana.

Möödunud (1943/44) õppeaastal nõukogude koolis õpilasi karistati märksa sagedamini kui eelmistel aastatel, eriti poeglaste koolides, kus energilised direktorid juba esimese poolaasta lõpuks poisid kõvasti pihku olid saanud. Mõnel pool praktiseeriti suuremate korrarikkujate saatmist tööjõu reservide peavalitsuse koolidesse, mis viimaste pahameelt tekitas ja mille vastulöögina nad mõnel-pool nõudsid endale oiivikuid, mis omakorda muidugi tõi meeolehärma üldhariduslikule koolile.

Hoolimata sõja-ajast, mis soodustab distsipliini langust, võime nõukogude koolis nentida õpilaste head käitumist, samuti õpilaste korralikku käitumist väljaspool kooli. Seda üldiselt. Üksikud õpilased ja üksikud koolidki laskusid, valdav üldsus aga pidas raskustele vastu.

8. Õpetajaskonna ja kommunistlike noorte ja pioneeride organisatsioonide koostöö.

Võimsaks teguriks hea distsipliini loomisel on õpetajaskonna tihe koostöö kommunistlike noorte ja pioneeride organisatsiooniga, millele 1944. aasta märtsikuus peetud ÜLKNÜ Keskkomitee XII pleenumi otsused panid sinisest märksa kõvema aluse. (Vt. lk. 39 jj.)

III. Vaba-aja sisustamise probleem.

Kui silmas peame asjaolu, et nõudmised õpilaste vastu õppetöö alal nõukogude koolis on suured (vt. allpool) üha kõvenevad, siis vastavalt sellele õpilastel tuleb kahtlemata senisest enamal määral kodus aega pühendada tundide ettevalmistamisele.

Seetõttu tunni- ja kooliväline vabategevus paratamatult kahaneb ning ratsionaliseerub. Ta kahaneb veelgi selle tõttu, et õpilane enam aega vajab ka puhkuseks. Ainult see aeg, mis üle jääb tundide ettevalmistamisest ning küllaldasest puhkusest, võib täitmist leida klassi- ja kooliväliste harrastustega. Koolil on täieline õigus õpilaste osavõttu vaba-aja harrastustest reguleerida. Direktoril ja õppenõukogul on samuti õigus osa võtta kooli kommunistlike noorte ja pioneeride organisatsiooni tegevuskava koostamisest.

Koolinoorsoo vaba-aja sisustamise alal on tulnud teha pingutusi nendes suuremates linnades, kus klassi- ja koolivälise töö asutused on töötanud nõrgemini, nii et osa noori kippus kalduma tänava mõjude alla. Noorte vaba-aja sisustamise organid tugevdasid tööd ja suutsid säästa noori logelemise ohtudest. Pioneeride salgad, pioneeride ning õpilaste majad, lastepargid, lastetoad suurtes majades, lasteraamatukogud, -teatrid ja -kinod, laste tehnilised ja spordijaamad, noorte naturalistide jaamad, noorte töökojad, pioneerilaagrid jne. — on sõja aastail väga kaaluvat osa etendanud laste vaba-aja mõistlikul sisutamisel. Nende asutuste kõrval on noorte osavõtt tööprotsessist samuti otsustavalt pidurdanud noorte järelevalveta ja hoolduseta jäämise ning huli-
gaanistumise ohtu, milliseid ohtusid N. Liidus on suudetud vältida.

IV. Kokkuvõtte.

Tehkem k o k k u v õ t e: mis on tänapäeva nõukogude kooli kasvatus-
töö peapüüdeks?

Esiteks: isamaaline kasvatus nõukogude patriotismi ja internatsionalismi süvendamise kujul, mis sõja-olukorras on eriti intensiivseks muutunud.

Teiseks: õpilaste eeskujuliku käitumise arendamine ja siin nõudlikkuse järsk tõus, õpilasilt tingimusteta sõna-

kuulmise ja aupaklikkuse nõudmine vanemate inimeste vastu ja suurenev rõhupanek välistele käitumismaneeridele.

Kolmandaks: õpetajaskonna ja kommunistlike noorte ning pioneeride töö kooskõlastamine. See, nagu märkisime, on ÜLKNÜ KK XII pleenumi suureks saavutuseks. Pleenumi otsusega märksa tõsteti õpetaja autoriteeti koolis.

Nende kolme probleemiala ümber on keerelnud viimaste aastate mõõduandvamad korraldused ning arutlused.

B. ÕPPEALALISED TAOTLUSED.

I. Esiletõstetavad didaktilised printsiibid ja nende läbiviimine õppetöös.

Iga ajalooline ajajärk tõstab esile õppetöös teatavaid põhimõtteid, põhinõudeid, nii ka nõukogude kool oma praeguses arengujärgus. Didaktilised printsiibid, mis valitsevad koolis, muutuvad elavas dünaamikas — ühed tõusevad eesrinda, teised taanduvad.

Püüame esitada mõningaid märkmeid selle kohta, millised tendentsid valitsevad tänapäeval nõukogude kooli õppetööl seatavates nõudmistes.

1. Kasvatav õpetus.

Kasvatava õpetuse nõue nõukogude koolis sõja-aastail on loomulikult kõvenenud ühenduses nõukogude rahva kõigi jõudude mobiliseerimisega purustava vastulöögi andmiseks saksa fašistlikele kallaletungijatele.

Kasvatuslikud momendid õppetöös avalduvad eesjoones selles, et osa õppematerjali (lugemispalad, ülesanded jne.) ammutatakse käimasolevast sõjast, samuti ajaloost. Vastav materjal näidatakse osalt kätte uutes õppekavades. Nõukogude kooli õppetund pole ajatu, elu- ning tege- likkusekauge „puhas“, „erapooletu“ (s. o. ükskõikne) õpetamine ja õppimine, vaid tihedate sidemete kudumine teaduse, oskuste, nõukogude poliitika ülesannete, õpilase enese mõtte-, tunde- ja tahtemaailma vahel, noortele silla ehitamine ellu. Nõukogude kooli õpetus on seega ülimalt ideoloogiline, kasvatav tegevus.

2. Õpilaste teadlikkus.

Nõukogude kool rõhutab õpilastes teadlikkust selle üle, misjaoks nad õpivad üldse, samuti misjaoks omandavad antud teadmiste-annuse või oskusi, kuhu see neid välja viib, millised perspektiivid avab, kus kohal õpilane parajasti asub ja kuidas ta ise saab kaasa töötada oma teadmiste ning oskuste rakendamisel. Kõige selle üle teadlik olles õpilane töötab palju suurema innuga.

3. Aktiivsus.

Nõukogude kooli õppetöö taotleb õpilaste võimalikku aktiivsust vastandina passiivsele õpikoolile. Peab aga tähendama, et aktiivsust ei tule tõlgendada kitsalt nn. manuaalse töökooli meetodite mõttes. Nõukogude didaktika seisab mõlema äärmuse vahepeal — harrastades niihästi teatava õppematerjali omandamist töökooliliste meetodite abil kui ka õpetaja sõnade või õpiku kaudu. Hoiatatakse vaatlikustusega liialdamise eest, millega võib sattuda kahjulikku katsetamise ning omapäratsemisse, leiduri mängimisse (s. o. nn. „prožektöörlusse“).

Vähesel määral eksperimenteerimine üksikuis kooles põle keelatud.

4. Huvi.

Õpilaste huvi kui õppimise eeldust, eesmärki ja tagajärge hinnatakse nõukogude koolis kõrgelt. Sellega ühenduses varemajal ajal sageli arvati, et õpetus tuleb iga hinna eest teha meeldivaks. See viis mõnigi kord loobumisele ebahuvitavast, kuigi tarvilikust.

Viimasel ajal üha enam toonitatakse, et õppimise stiimuliks peab olema mitte meeldivus, vaid k o h u s. Teadlikkus õppimise vajalikkusest ja sellest võrsuv enesetundus tekitab tagantjärele ka huvi („süües kasvab isu“). Pealiskaudsest meeldivuse-taotlemisest keeldumine ei tähenda aga loobumist huvi printsiibist, vaid selle kõrval ainult sunduse ja enesetunduse suuremat rõhutamist. Õpilaste nende õpingud peavad olema tõsiseks ja ühtlasi ka huvitavaks tööks.

5. Vaatlikkus.

Vaatlikkuse nõue on nõukogude kooli õppetöös alati seisnud toonitatavana. Nõukogude võimu 27 tegevusaasta vältel on välja töötatud kõigis õppeainetes rikkalikul määral õppevahendeid. Selleks on rakendatud spetsiaalsed vabrikud (näiteks suurvabrik Kirovis) kui ka vastavad vähemad töökojad.

Selle kõrval on kogu aeg rõhutatud õppeabinõude valmistamise vajalikkust õpetajate ning õpilaste omal jõul, sest peale selle, et iga väikest asja pole majanduslikult tasuv vabrikuliselt valmistada, on õppeabinõude omavalmistamisel suur pedagoogiline väärtus. (Tehes õpime.) — Mõeldud aasta septembris avati Moskva linna õpetajate täiendusinstituudis alatine näitus omavalmistatud õppevahenditest, kus külalastajad võivad saada palju häid äratusi. Näpunäiteid õppe- ning mänguvahendite isevalmistajaile jagab ka «Учительская Газета» ja kuukiri «Начальная школа». Nõukogude juhtiv pedagoogiline mõte propageerib vaatlikkustust agarasti ja piitsutab laisku õpetajaid, kes piirduvad paljasõnalise õpetusega, vaatevahendeid tarvitamata. Õpetajate suvikursustel õpitakse valmistama õppevahendeid, käsitama epidiaskoopit, aloskoopit,

kitsasfilmi aparati ja teisi projektsiooniaparaate, korraldama keemilisi, füüsikalisi ja bioloogilisi katseid ning laboratoorseid töid. Koolides üha enam rajatakse kabinette, sooritatakse katseid, tehakse laboratoorseid töid, koostatakse kollekttsioone ja herbaariume.

Siin tuleks peatuda ka nn. kohaliku, koduloolise materjali kasutamisel õppetöös, milline küsimus on aktuaalne. Kuna nõukogude koolis kehtivad nn. stabiilsed õpikud (standardõpikud), siis pole neis võimalik küllaldaselt valgustada riigi eri osade iseärasusi kliimas, maastikus, maapõuevarades, faunas, flooras, elanikes, ajaloo jne., mis NSVL hiigelterritoriumil on väga erinevad. Seetõttu osutub vajalikuks täiendada stabiilsete õpikute materjali kohaliku, koduloolise materjaliga. Seda nõuab ka ÜK(b)P KK määrus 1932. a. 25. augustist, milles öeldakse, et õppekavasse sellistes õppeainetes, nagu keel, maateadus, ajalugu, oleks sisse võetud „tähtsamaid andmeid, mis käivad NSVL rahvaste rahvusliku kultuuri, nende kirjanduse, kunsti, ajaloolise arengu kohta, aga samuti koduloolist („krajevédčeski“) materjali. Selleks koostatakse saateraamatuid ja brošüüre.

6. Õppematerjali kindel omandamine.

Õppematerjali kindla omandamise nõue kui niisugune on muidugi pedagoogiline endastmõistetavus, ta tegelik teostamine aga seotud mitmesuguste raskustega. Nende kõrvaldamiseks on nõukogude kool pidanud energilist võitlust mitmesuguste väärseisukohtadega, mis on pärit kas omal ajal nõukogude pedagoogikas üsna tugevasti esinenud väikekodanliku vabakasvatuse teooriast, ameerika pedotsentrilisest pedagoogikast või lihtsalt mitmesuguste pahempoolsete kooli likvidaatrite või parempoolse tsaariaegse kooli taastajate ringkondadest.

Tänapäeva nõukogude kool edukalt ületab eelmainitud mõjude kahjustused ja pidurdab ka sõja-olukorrast johtuvaid tagasilööke rea energiliste abinõudega.

Nende abinõude seas, mis tagavad õppematerjali kindlat omandamist õpilaste poolt, kõigepealt tuleb märkida õppekava ja õpikute ümberõttamist materjali hulga vähendamise suunas.

Teiseks abinõuks õppematerjali parema omandamise stimuleerimisel on laiaulatusliku eksami teostamine, millel peatume eraldi.

Kolmandaks abinõuks selles suunas on sotsialistliku võistluse lõpetamine õppetöös Vene NFSV Hariduse Rahvakomissari käskkirjaga Nr. 52, 25. jaanuarist 1944. a. Selles käskkirjas märgitakse, et sotsialistlik võistlus, mis mehaaniliselt käitistöö alalt oli üle kantud kooli, kajastus kooli õppetöö edukusel ja distsipliinil kahjulikult. Õpetajate, õpilaste ja koolide lepingud anda 100% edasijõudmine ja teatav arv väga häid ja häid hindedeid, viis hinnete kunstlikule kõrgendamisele

nõudlikkuse vähendamisega, sest mõnigi õpetaja loobus objektiivselt õpilaste teadmisi hindamast, kuna rahvahariduse organid õpetajaid hindasid selle järgi, kui palju kellelgi häid hindeid välja pandud. Seepärast paljudes koolides, öeldakse käskkirjas edasi, kasvasid edasijõudmise andmed, kuid õpilaste kirjaoskus ja haridus ei tõusnud.

Koos sotsialistliku võistluse lõpetamisega koolides keelati ära rahvahariduse organeil õpetajaid hinnata nende õpilaste edasijõudmise keskmise protsendi alusel.

Neljandaks õppematerjali parema omandamise teguriks on suure tähelepanu omistamine materjali aktiivsele läbitöötamisele rohkete ülesannete, harjutuste ja sagedase kordamise teel. Siia kuulub hoolikas koduülesannete valmistamine ja olulisima materjali päheõppimine.

7. Teooria praktikaga sidumine.

Nõukogude poliitika üheks põhinõudeks on teatavasti kultuur-teadusliku ala, teooria tihe sidumine praktika vajadustega. Teadus ja teooria peavad teenima elu, olema elulähedased, andma rohkesti rakendatavat.

Seda seisukohta täie selgusega väljendavad V. I. Lenini ja sm. Stalini sõnavõttud.

Lenin ütleb: „Üheks suurimaks hädaks ning õnnetuseks, mis jäi meile vanast kapitalistlikust ühiskonnast, see on — raamatu täielik eraldus elupraktikast“. (Teosed, XXX, lk. 404.)

Teooria ja praktika sidumise nõuet rõhutab oma sõnavõttudes sageli ka sm. Stalin.

Kuigi nõukogude koolis põhimõtteliselt räägiti polütehnilisest (s. o. tehnikale, oskusele, rakendamisele orienteeritud) üldharidusest, tegelikult siiski oma ülesannet nähti noorte varustamises teadmistega. Teadmiste kõrval jäid varju oskused ja osalt kasvatuslik külg.

Kooli sellele ühekülgsusele juhtis viimasel (18.) parteikongressil 1939. a. tähelepanu sm. Molotov, kui ta avaldas soovi, et kool peaks lõpetajaile kaasa andma ka teatavad praktilised oskused.

Sm. Molotovi vihjele vastavalt pedagoogide seas elavalt tõusis küsimus: milliseid praktilisi oskusi tuleb koolis senisest enamal määral taotleda?

Kõigepealt tõsteti õpilaste kirjaoskuse küsimus ja näidati grammatika-õpi suurema sidumise vajadusele tegeliku keeleraviga.

Teiseks nõuti suuremat tähelepanu peastarvutamise oskusele ja üldse matemaatiliste teadmiste enamale rakendamisele.

Tegeliku kirja- ja arvutusoskuse süvendamiseks on keskkooli lõpuklassi sisse toodud kordamiseks ja süvendamiseks keeleõpetus (mis lõpeb juba 7. klassis) ja aritmeetika

Rõhutatakse ka võõrkeele oskuse parandamist. Suuremates linnades hakatakse võõrkeelt õpetama juba 3-dast klassist senise 5-nda klassi asemel. Iga keskkooli lõpetanu peab oskama üht võõrkeelt, öeldakse ÜK(b)P Keskkomitee määruses 25. aug. 1932. a.

Loodusloos, füüsikas ja keemias nõuti enam praktiliste tööde korraldamist ja ühenduses sellega vastavate laboratooriumide ja kabinetide rajamist, kus neid veel polnud. Loodusloos hakati maakoolides enam sisse tooma taime- ja loomakasvatuse ja maaviljeluse küsimusi, linna-koolides — aianduse küsimusi.

Uute õppeainetena tuuakse kooli tööõpetus, psühholoogia ja loogika, tütarlastele majapidamine, lastehoid ja kasvatusõpetus.

Sõja-aastad tõstsid esile eriti rakenduslikud teadmised ning oskused, mis kõvendavad noorsoo ettevalmistust riigikaitseks. Kõigis õppeainetes hakati rõhutama sõjalise rakenduse elemente.

Sõjaline väljaõpe ise kui eriline õppeaine on arenenud väga jõudsasti.

Fašistlik vale, nagu oleks Nõukogude Liit valmistunud agressiooniks, on ümber lükatud väga paljude faktide kõrval ka sellega, et nõukogude koolis sõjalist õpetust enne sõda oli väga vähe — ainult 1 (!) nädalal-tund IX ja X klassis.

Praegu sõjaline õpetus koolis on tugeval alusel. Igas koolis on sõjaline kabinet sõjaliste harjutuste vahenditega. Sõjalised elemendid esi-nevad tugevasti ka klassi- ja koolivälises töös.

8. Individualiseerimine.

Individualiseerimise nõude täitmise alal on toimunud hiljuti sügav muudatus. Nimelt möödunud õppeaastast peale hakati seniseid sega-kooli linnades muutma poeg- ja tütarlaste lahuskoolideks (NSVL RKN 16. juuli 1943. a. otsuse Nr. 789 alusel).

Lahusõpetuse sisseseadmine toimus kolmel kaalutlusel: 1) et parandada distsipliini koolides, 2) et võimaldada paremini korraldada sõjalist õppust, ja 3) et oleks võimalik enam tähelepanu pühendada poeg- ja tütarlaste erihuvidele ning erikalduvustele. Vastavalt sellele, nagu märgitud, tütarlaste koolides on hakatud õpetama lastehoidu, pedagoogikat ja majapidamist. Õpetajad õppematerjali läbivõtmisel arvestavad poiste ja tütarlaste erinevusi, diferentseerides neile vastavalt osalt materjali kui ka õppemeetodeid (näit. tütarlaste koolides matemaatikas on enam rakendatud graafilisi meetodeid). Mõned koolitegelased (näiteks Dages-tanis ja Üdmurtias) on nõudnud poistele ja tüdrukutele erinevaid õppe-kavu ning õpikuid. Iževski linna õpetajate konverentsil räägiti, et Tolstoi romaanist „Sõda ja rahu“ tuleks tütarlastega lugeda lehekülgi rahust ja poistega — lehekülgi sõjast. Samuti on kuulnud häält, nagu tuleks tütarlapsi valmistada koduste mõnude ning mugavuste tarvis.

Möödunud aasta augustis peetud ülevenemaalisel nõupidamisel rahva-
hariduse üle hariduse rahvakomissar V. P. P o t e m k i n lükkas sellised
tendentsid tagasi. Igatahes poiste ja tütarlaste õppe- ning kasvatustöö
aluste täpsustamine alles kestab; diferentseerumine süveneb.

1942. a. tõsteti üles ka harude moodustamise küsimus keskkoolis
(J. B. Ketkovitš, „Keskkooli X klassi spetsialiseerimine“. Sovetskaja
Pedagogika 1942, Nr. 11—12, lk. 30—36), millele juba varemgi on vihja-
tud (näit. E. N. Medõnski poolt, teoses „Istoriija pedagogiki“, lk. 347).

9. Jõukohasus.

Lapse vanuse arvestamine nõukogude koolis üha kasvab, õppeprotsess
üha enam psühholoogiseerub, süvenevad harrastused pedagoogilise psüh-
hologia alal, mis hakkab tõusma 1936. a. purustatud fašistliku väär-
teaduse pedoloogia varemeil.

Psühholoogiliste vaatepunktide arvestamiseks loogiliste kõrval õppe-
töö jõukohasuse nõude paremaks täitmiseks kahtlemata aitas kaasa
olukord, mis tekkis koolisunduse alama piiri viimisest 7-le eluaastale
senise 8 eluaasta asemel.

Õpetajad, kes 1944. a. sügisel asusid tööle seitsmeaastastega, laenasid
rohkesti võtteid lasteaija-metoodikast, eesjoones mängude ja manuaal-
sete tegevuste alalt.

Jõukohasuse põhimõtte süvendamine paistab välja ka sellest, et
ajaloo, maateaduse ja loodusloo kui eriliste õppeainete algus viidi
3. klassist üle 4-dasse. Kolmandas klassis nende asemele toodi reaal-
palade seletav lugemine, mis võetud vene suurelt pedagoogilt Ušinskilt.
Seletav lugemine leiab aset ka 1. ja 2. klassis. Ta meenutab meie kodu-
loolist ainekäsitlust. Aritmeetika alal soovitatakse murdude käsitlemise
algus kanda 5-sse klassi senise 4-nda asemel.

Jõukohastamise suunas liigub ulatuselt ning käsituselt liiga raskeks
tunnustatud õppekavade ning õpikute ümbertöötamine.

Keskkooli kursus, mis peab olema küllaldaseks ettevalmistuseks kõr-
gema kooli tarvis, siiski ei saa kergendamises minna liiga kaugele.
Ta muutub jõukohaseks eriti sellega, et avatakse 11-nes klass, nagu
ongi kavatsusel.

II. Tundide ettevalmistus ja läbivõtmine.

Nõukogude koolis pannakse suurt rõhku tundide ettevalmistamisele
ja läbiviimisele õpetajate poolt. Õppetund ei tohi olla improvisatsioon,
vaid peenusteni läbi mõeldud loogilis-psühholoogiline struktuur.

Õppetund on ka sõja-aastail olnud üheks tähelepanu peaesemeks. Koolitöö järelvalve-organid (inspektor) ja õpetajate edasiharimistöö organid (õpetajate täiendusinstituudid, pedagoogilised kabinetid ja õppeainekomisjonid ning kohalikud meetodilised ringid) kontsentreerivad õpetajaid tundide hoolikale ettevalmistusele.

Õpetaja peab end lakkamatult edasi arendama, oma teadmisi ja oskusi süvendama, andmeid, materjali, võtteid koguma, õppeabinõusid, kollektioone jne. koostama — see on ta üldisim ettevalmistus.

Tunnitabeli ja õppekava põhjal õpetaja koostab poolaasta jaoks kalendriplaan. Õppekava materjal jaotatakse kolmele õppeveerandile, kuna neljas õppeveerand tervelt varutakse kursuse kordamisele.

Kalendriplaan koostatakse teatava vormi järgi. Näiteks, on tarvilusel niisugune skeem:

- 1) järjekorra nr.,
- 2) õppematerjali osade ning teemade nimetus,
- 3) läbivõtmiseks tarvisminev aeg tundides,
- 4) läbivõtmise tähtpäev,
- 5) märkused teostamise kohta.

Kalendriplaani kinnitab direktor. Muudatusi kalendriplaanis tohib teha direktori või õppeala juhataja teadmisel.

Kalendriplaani alusel tuleb õpetajal koostada igaks tunniks tööplaan. Tööplaani kirjalik koostamine on kohustuslik. Tööplaani peab õpetajal olema tunnis kaasas.

Tööplaanis on üles märgitud: 1) tunni teema, 2) tunni eesmärk, 3) tunni käik ta kronoloogilises järjekorras (näiteks kombineeritud tunni tavaline käik — a) koduülesande kontroll, b) küsitlus — soovitatakse, et plaanis märgitud, keda küsida, c) uue materjali seletamine, d) selle kinnistamine ja e) ülesandmine).

Tööplaani ei pruugi olla pikk, piisab poolest leheküljest, millel kümme-kond rida. Kuna õpetaja niikuinii igaks tunniks peab korralikult valmistuma, ei nõua tööplaani ülesmärkimine kuigi palju aega juurde.

Algajad õpetajad tunni tööplaani kõrval või selle asemel koostavad tunni konspekti. Konspekti (s.o. tunni käigu üksikasjalise üleskirjutuse) koostamine on noortele tubliks kooliks. Konspekti koostamine on algajale õpetajale direktori äranägemise järgi kohustuslik.

Tunni tööplaani (konspekti) ei tule tunnis võtta kui seadust, mida tähtselt tuleb teostada, arvestamata olukorda. Tööplaani võib tunni käigus operatiivselt muuta, ümber ehitada, olukorrale vastavalt.

Tänu põhjalikule ettevalmistusele ja hoolikale planeerimisele paistab tubli nõukogude õpetaja tund silma hea ülesehituse ja produktiivse ajakasutamise poolest.

III. Õpilaste edasijõudmise hindamine.

Õpilaste tööd jälgib pidevalt ja hindab õpetaja.

Õpilaste hindamisel 1944. a. jaanuarist peale seniste sõnaliste hinnete „väga hea“, „hea“ jne. asemel on tarvitusel viiepalliline numbriline süsteem (5, 4, 3, 2, 1) (VNFSV hariduse rahvakomissari käskkiri Nr. 24 — 1944. a. 10. jaanuarist), mis, nagu öeldakse käskkirjas, on täpsemaks ning piiritletud hinnete süsteemiks ja on paljude aastakümnete vältel ära proovitud vene koolis.

Viiepallilise numbrilise hindamissüsteemi rakendamiseks on avaldatud eriline instruksioon. Selles on kindlaks määratud, millise jõudluse eest tuleb panna milline hinne.

Nii hinne „5“ pannakse sel juhul, kui „õpilane põhjalikult teab kogu õppekavalist materjali, hästi saab sellest aru ja on ta kindlalt omandanud; õppekava piirides seatud küsimustele annab õiged, teadlikud ning kindlad vastused; mitmesugustes praktilistes ülesannetes oskab iseseisvalt kasutada saadud teadmisi; suulistes vastustes ja kirjalikes töödes tarvitab kirjanduslikult õiget keelt ega tee vigu.“

„4“ pannakse vähemate eksimuste puhul. „3“ pannakse siis, kui õpilane põhilist materjali teab. „2“ aga sel puhul, kui suuremat osa materjalist ei tea, „1“ aga pannakse materjali täieliku mitteteadmise korral.

Hindamise instruksioonis kätte näidatud kriteeriumid aga ei suuda tagada hindamise ühtsust kõigi õpetajate juures.

Juba 1935. a. Liidu Rahvakomissaride Nõukogu ja ÜK(b)P KK määrasid: „Välja töötada kõigile NSVL koolidele kohuslikud õpilaste edasijõudmise hindamise normid selleks, et üks ja seesama teadmiste tase hinnataks ühesuguselt kõigis koolides.“

Muidugi hindamise normide väljatöötamine on väga raske ülesanne ja kaugeltki mitte lahendatud, kuid igatahes esimesed sammud on astunud.

Õpilasi hinnata tuleb pidevalt. Igas tunnis, kus ette nähtud küsitlus, tuleb hinne panna vähemalt 2-le õpilasele.

Peale jooksva hindamise toimub hindamine õppeveerandi ja õppeaasta eest. Need hinded ei tohi olla aritmeetilised keskmised, vaid peavad vastama õpilaste teadmiste tasemele atestatsiooni momendil.

Õpilased, kel on enam kui kahes põhilises aines (seni kolmes) aasta-hinne alla „3“, jäetakse õppenõukogu otsusel klassikursust kordama. Siin näeme taas tendentsi nõudlikkuse suurenemisele.

Ülejäänud õpilased pääsevad eksameile. Õpilaste hindamisel on keelatud igasugune surveavaldus õpetajale. Õpetaja kannab personaalset vastutust õpilaste edasijõudmise õige hindamise eest. Vastavalt neile seisukohtadele, mis avaldati 1944. a. 25. jaanuari käskkirjas sotsialistliku võistluse lõpetamise kohta, on õpetajad hindamises muutunud märksa karmimaks.

IV. Eksamid.

Nõukogude koolis praegu toimuvad õppeaasta lõpul kolmesugused eksamid:

1) kontroll-eksamid ehk ülemineku-eksamid seks määratud õppeainetes klassikursuse ulatuses korraldatakse V, VI, VIII ja IX klassis;

2) lõppeksamid algkooli ja seitsmeklassilise kooli lõpetajaile, s. t. IV ja VII klassi õpilastele, seks määratud aineis kogu koolikursuse ulatuses;

3) küpsuseksamid keskkooli lõpetajaile selleks määratud aineis kogu kooli kursuse ulatuses (VNFSV-s näiteks 7 aines, kokku 10 eksamit).

Keskkooli lõpetaja, kel kõik õppeained on „viied“, autasustatakse kuldmedaliga. Kuldmedal annab õiguse eksamita sisse astuda igasse Liidu kõrgemasse kooli.

Lõpetaja, kel kõik eksamiained on „viied“, ja muudest ainetest on mitte enam kui kolmes „4“, saab hõbemedali. Hõbemedali omanik võetakse kõrgemasse kooli vastu esimeses järjekorras, võrreldes teiste sisseastujatega, kellega koos tal tuleb õiendada eksamid.

Kuna lõpp- ja küpsuseksameil nõutakse õppeaine tundmist kogu koolikursuse ulatuses, on õpilaste töökoormus märksa tõusnud, võrreldes eelmiste aastatega, mil eksameil küsiteldi peamiselt viimase õppeaasta kursuse ulatuses. Kogu õppeaasta vältel tuleb pidevalt teostada möödunud õppeaastate materjali kordamist, neljandal veerandil aga pühenduda kordamisele täielikult. Kuidas toime tulla materjali suure hulgaga?

Probleemi lahendamiseks VNFSV hariduse rahvakomissar andis 27. dets. 1944. a. käskkirja Nr. 888 „Õppematerjali kordamise käigust alg-, seitsmeaastaste ja keskkoolide lõppklassides“. Käskkirja kohaselt aruteldi küsimust õpetajate jaanuari-nõupidamistel. Pedagoogilise akadeemia õppemeetodite instituut töötas välja metoodilised kirjad kordamise kohta üksikuis õppeaineis. Koostati ja trükiti vihikutena eksami-piletid. Nende alusel on õpetajail kordamist teostada hõlpsam.

Pole kahtlust, et kirjeldatud eksamid, millede eksamiainete arv on kõrge, õpilastele on õige suureks koormaks ning pingutustele õhutamajaks. Eksamite süsteemi laialdane rakendamine just sõja-aegsete raskuste kiuste on üheks abinõuks, millega nõukogude kool võitleb kasvatus- ning õppetöö taseme edasise tõusu eest.

Eksameil läbikukkunud õpilased õiendavad eksamid uuesti sügisel.

Läbikukkunud õpilaste suvine järeleaitamine viimasel ajal üha enam jäetakse õpetaja enda äranägemisele. Varem nõuti rangelt, et õpetaja suvevaheajal, samuti kooliaja vältel järjekindlalt töötaks nõrgemate õpilastega täiendavalt väljaspool õppetunde (nn. täiendavad õpingud)

rühmiti. Nüüd aga enam ja enam kuulub häáli täiendavate õpingute massilise rakendamise vastu. Kuidas nõrku õpilasi abistada, on jäetud õpetaja otsustada.

V. Õppealaliste taotluste põhisuunad.

Kõige eeltoodu põhjal peaksid täiesti selged olema nõukogude kooli tänapäeva-taotlused õppetöö alal.

Õppekavade ja õpikute ümbertöötamine, sotsialistliku võistluse lõpetamine, tihendatud õppetöö kontroll — need abinõud kasvavad välja tendentsist rõhutada õppematerjali kindlamat omandamist.

Praktiliste tööde, tööõpetuse sissetoomine ja oskuste esiletõstmine teadmiste kõrval avaldab nõukogude kooli tendentsi veelgi enam kohaneda elunõudele. Sedasama tegeliku elu vajadustega painduvat kohanemist peegeldab lahusõpetuse sisseseadmine.

Ja kolmandaks — õpilaste edasijõudmise hindamise rangestamine, õpetajaile täie vastutuse ja sellega vabaduse jätmise hindamises ja laiaulatuslikud ning rasked eksamid — kõik need abinõud peegeldavad selgesti ka tendentsi nõudlikkuse tõusule õppetöös. See tendents teenib kindla omandamise nõuet. Ühenduses sellega kõvendatakse õppetöö järelevalvet direktorite (koolijuhatajate) ja inspektuuri poolt. Direktor peab päeva jooksul viibima 2-es tunnis. Inspektor peab iga kooli külastama vähemalt kord õppeveerandis, korraldama kontrolltöid, juhtima õpetajaid edasiharimisele. Viimasele aitab kaasa metoodiliste asutuste süsteem — kohalikud metoodilised ringid, rajooni ja linna pedagoogilised kabinetid, oblasti (krai) õpetajate täiendusinstituudid ja hariduse rahvakomissariaadi koolide teadusliku uurimise instituudid (ka Pedagoogiline akadeemia), õpetajate ja pedagoogilised instituudid jt. mitmesugused instituudid ning asutused (ms. parteikabinetid).

C. NÕUKOGUDE KOOLI TEEST.

Tagasi vaadates nõukogude kooli taotluste ülevaatele seame endale küsimuse: kuhu läheb nõukogude kool?

Hämmastavaid, pedagoogika ajaloos ennenägematuid uuendusi pole märgata, pole uue taotlemist uue enese pärast. Omaaegsed katsetused dalton-plaaniga, projekt-meetodiga, laboratoorse ja brigaad-laboratoorse tööviisiga kui universaalmeetodiga jne. on ammu ületatud.*) Nõukogude kool oma väga tormisel arenguteel on välja jõudmas teatavale stabiliseerumisele. Pealiskaudsel otsustusel mõnede väliste tunnuste

*) Samuti on ületatud „vaba kasvatuse“ teooria mõjud.

(nagu küpsuseksamite ja kuld- ning hõbemedali sisseseadmine jm.) järgi võib nõukogude kooli olemusse vähe süvenenud vaatelejal jääda mulje, nagu toimuks tsaariaegse vene kooli restaureerimise protsess. 1944-l aastal ei saa muidugi taastada 1914. a. olukorda. Pealegi on nõukogude kooli printsiibid ja kooli ajalooline ümbritsus niivõrd erinevad, et äärmisel juhul võib rääkida vaid mineviku-kooli mõju kasvamisest kaasaegses koolis. Selles pole midagi iseäralikku. Me teame, et vana vene kool ja eriti pedagoogide ning metoodikute (Ušinski, Bunakovi, Kapte- revi jt.) pärand sisaldab endas palju väärtuslikku, mille mittekasuta- mine oleks suureks eksituseks.

Juba Lenin juhtis tähelepanu mineviku pärandi ärakasutamisele. Ta kirjutas: „Marksism võitis endale maailma-ajaloolise tähenduse kui revolutsioonilise proletariaadi ideoloogia sellega, et tema, marksism, põrmugi ei heitnud ära kodanliku ajastu väärtuslikemaid saavutusi, vaid, vastupidi, omandas ning töötas läbi kõik, mis oli väärtuslikku inimliku mõtte ning kultuuri enam kui kahetuhanda-aastases arengus... Ainult edasine töö sel alusel ja selles suunas... võib tunnistatud saada tõelise proletaarset kultuuri arendamiseks.“ (Teosed, XXV, lk. 409—410).

Tsaariaegse kooli kui ka kaasaegse kapitalistliku kooli elementide julgema kasutamise heaks kuulub hääli viimaste aegade ni.

Nii N. K. Gontšarov kirjutas hiljuti: „Ei tule peljata kriitiliselt kasu- tada meie nõukogude koolis seda, mida kasutati vanas koolis ja kasu- tatakse kaasaegses kapitalistlikus koolis“ (artiklis „Nõukogude peda- googika filosoofiliste aluste küsimusest“. „Sovetskaja Pedagogika“ 1944, nr. 7, lk. 11).

Sõja-aastail ühenduses üldise patriotismi tõusuga on austus oma suure mineviku vastu nõukogude rahvastel veelgi süvenenud. Elavalt uuritakse kooli ja pedagoogika ajalugu. Nii on uut hoogu saanud Ušinski pedagoogika ja vene metoodikute uurimine. Ušinski sele- tava lugemise meetod on kooli laialt sisse toodud. Algkooli lugemik on koostatud Ušinski lugemiku „Rodnoje slovo“ alusel. Nagu vene nii ka teiste nõukogude rahvaste pedagoogikas on elav rahvuslike päri- muste väljaselgitamine. Nii näiteks uuritakse kazahhi pedagoogi E m e n o v i t, gruusia pedagooge O s e š v i l i t, G o g e b a š v i l i t jt.

Nõukogude kool ei kasuta ainult nõukogude rahvaste kooli ja peda- googika progressiivset mineviku-pärandit ja kaasaegset loomingut, vaid arvestab ka kapitalistlike maade kooli saavutusi. Esikohal endiselt on huvi ameerika pedagoogika vastu, eesjoones metoodilistes küsimustes.

Mitmesugused laenu kasvatuse- ning õppetöö üksikute võtete alalt sulandatakse ühtseks nõukogude pedagoogikaks ning koolitööks, mis moodustavad omalaadse, seniolematu vormi ning sisu — esmakordselt inimsoo ajaloos teoks saanud sotsialistliku pedagoogika ning kooli, mis üha edasi arenevad.

Õpetuse põhimõtted nõukogude koolis.

B. P. JESSIPOV.

Pedagoogilises teaduses on püstitatud rida üldisi põhimõtteid (printsippe), mida tuleb õpetajal järgida, et õpetus oleks õige ning edukas. Need printsiibid on järgmised:

1. *Õpetus peab kasvatama.*
2. *Õpetus peab olema vaatlik, viima konkreetselt abstraktsele.*
3. *Õpetus peab rajanema lapse teadlikkusele ning aktiivsusele.*
4. *Teadmiste omandamine peab olema praktikaga seotud.*
5. *Õpetuses tuleb silmas pidada järjekindlust ning süstemaatilisust.*
6. *Õpetus peab lastes äratama huvi ning armastust teadmiste omandamise vastu.*
7. *Õpetus peab olema arusaadav ja arvestama õpilaste vanuselisi iseärasusi.*

Vaatame lähemalt, millised nõuded õppeprotsessi korraldamisele seab igaüks neist printsiipidest.

1. Õpetus peab kasvatama.

Teadmised on elus niisama tarvilikud nagu lahingus püss, õpetas Nadežda Konstantinovna Krupskaja.

Õpetus, mis varustab meie lapsi teadmistega, on kasvatus peavahendiks. Kasvatada — see tähendab ju plaanikindlalt ning sihilesuundunult välja töötada lastel teatavad vaated, õpetada neid õigesti, teaduslikult seletama loodusnähtusi, õigesti aru saama ühiskondliku elu nähtustest, õpetada neid käituma vastavalt kommunistliku moraali nõudeile. Lenin oma tähelepanuväärse kõnes kommunistliku noorsoo ühingu III kongressil (1920. a.) kriipsutab tungivalt alla põhimõtetele, et teadmisi omandamata ei saa kommunistiks. Teadmiste omandamine on hädavajalik eeldus selleks, et kommunism oleks juhendiks meie praktilises töös. Nii tihedasti seob Lenin hariduse ülesanded ülesehituse ülesannetega, võitlusega kommunismi eest. ÜK(b)P KK oma määrustes koolitöö kohta samuti on korduvalt alla kriipsutanud just niisugust õpetusala korraldust.

Me peame õpetust kommunistliku kasvatus tähtsaimaks vahendiks. Tung teadmistele, teadmiste täielik ning kindel omandamine, oskus neid kasutada, neid lakkamatult laiendada, tung uute teadmiste avastamisele — see peab olema iseloomustav uuele inimesele, keda kasvatatakse Nõukogude riik.

Õppe- ning haridustöö viib kommunistliku maailmavaate kujunemisele faktide teadmise, tõsielu esemete ning nähtuste tundmaõppi-

mise põhjal. Seejuures õpilased tunnetavad neile arusaadavaid ühiskondliku elu ja loodusnähtuste seaduspärasusi: näiteks Punaarmee edu põhjusi, aastaajaliste muutuste seaduspärasusi, sidet maakoha kliima ja taimeistiku iseloomu vahel, inimese aktiivset osa looduse ümberkujundamises, ta jõudude ning rikkuste vallutamises. Samm-sammult peavad õpilasel kogunema ta kujuneva materialistliku maailmavaate elemendid.

Õppetöö sisu tekitab õpilasil teatavaid elamusid, kutsub näiteks esile oma kodumaale ustavuse kuuma tunnet, vihatunnet töötava rahva vaenlaste vastu, imetlust silmapaistvate inimeste ees, loob erkse ning elurõõmsa meeleolu.

Õppeaine ülesandeks on anda ka teatav arv oskusi, mis tekivad harjutuste tulemusena. Meie kool harjutusmaterjali valikul samuti läh-
tub kommunistliku kasvatuses eesmärkidest. Aabits, lugemik ja matemaatika-ülesannetekogu nõukogude koolis teksti sisult erineb teravasti vastavatest vana kooli õpikutest. Ka õpetaja ise tingimata valib materjali igapäevase õppetöö protsessis. On täiesti arusaadav, kui suurt tähtsust evib ta oskus seda tööd sooritada täielikus kooskõlas kommunistliku kasvatuses eesmärkidega.

Õppetöö protsessis kujunevad lastel sellised tähtsad omadused käitumises, nagu püsivus töös, harjumus asi lõpule viia, saavutada eesmärki, korralikkus, oskus säästa aega, täpsus jne. Iga õppeaine toob endaga selles suhtes midagi omapärast. spetsiifilist: nii näiteks loodusõpetus eriti harjutab tähelepanelikkusele, kujundab harjumust pöörduda teadmiste saamiseks kogemuse enese poole; matemaatika harjutab täpsusele, loogilisele rangusele mõtlemises, järjekindlusele; keeleõpingud harjutavad tarvitama kultuurset, õiget keelt mitte ainult tundides, vaid ka avalikus ning koduses elus; tutvumine ajalootundides silmapaistvate revolutsioonivõitlejatega, väejuhtidega, kultuuri-, teaduse- ning kunstitegelastega aitab kasvatada selliseid positiivseid iseloomujooni, nagu valmisolek täieliselt anduma patriootilisele ideele, avaldama püsivust sihtide taotlemisel, arendama endas ülisuurt töövõimet jne.

Õpetades lapsi harjutab õpetaja neid töötama. Eeskätt just igapäevases töös, tundides tuleb õpilasil kasvatada kommunistlikku suhtumist töösse, kindlat teadlikku tahet, bolševistlikke iseloomujooni. Siin on avar tööpõld igale õppeainele. Õpetades ükskõik millist ainet, peab õpetaja praktiliselt kasvatama ausa, sihipüüdliku, oma töös parimaid tagajärgi taotleva tööinimese omadusi.

Õppeprotsessis õpilased tunnetavad kommunistliku moraali põhimõtteid, sotsialistliku kooselu reegleid. Tähtsaim ülesanne siin on selles, et õpilased mitte ainult tunnevad neid põhimõtteid ning reegleid, ainult räägivad, näiteks, armastusest sotsialistliku kodumaa vastu, eri rahvusest töötajate sõpruse kõrgest tähendusest, distsipliini tähtsusest, sõprusest poiste ja tüdrukute vahel, õiglusest ning aususest jne., vaid et

nad kõik need põhimõtted teostaksid tegelikult omas elus. Igas õppeaines tuleb õpetada lapsi, et neil sõnad ei läheks lahku tegudest.

Käitumisreeglid ja kommunistliku moraali nõuded ei pea olema valmis kujul pähe õpitud tõdedeks, vaid veendumusteks, mis põhinevad faktide ning näidete tundmaõppimisel.

Õpetus on kasvatuslik ka ses mõttes, et ta parimal viisil aitab kaasa lapse mõtlemise arengule, ta taju täiuslikustamisele, ta rikastumisele üha uute ning uute kujutluste ning mõistetega, ta tähelepanu ja mälu, ta loova fantaasia arenemisele, ta huvide kujunemisele, ta tundmuste kasvatamisele ja tahte kõvendamisele.

Niisiis kasvatus töö, mis teostub õppeprotsessis, on iseloomulik oma keerukuse ning mitmekesisuse poolest.

Kogu õpetust tervikult läbib kasvatus töö. Seda tööd ei tule endale kujutella mingite „üksikute momentidena“, mingi ripatsina teadmiste andmisele. Niisugune lihtsustatud arusaamine kasvatava õpetuse printsiibist viib ta labastamisele, igasugu kunstlikele „seongutele“.

2. Õpetus peab olema vaatlik, viima konkreetselt abstraktsele.

Looduse ja ühiskonna esemete ning nähtuste õige, teadusliku tunnetamise teed määritleb Lenin järgmiselt: „Elavalt kaemiselt abstraktsele mõtlemisele ja sellelt praktilisele.“¹⁾ Vastavalt sellele tulebki lapsi juhtida kooli poolt pakutavate teadmiste omandamise teel. See teadmiste omandamise tee konkreetselt abstraktsele vastab ka lapse loomusele. Abinõuks, mis aitab lapse õpetamist juhtida sel teel, on vaatlikkus.

K. D. Ušinski määritleb vaatlikku õpetust järgmiselt: „See on õpetus, mis ei ehitu abstraktseile kujutlusile ning sõnule, vaid konkreetseile kujudele, mida laps vahetult tajub, kusjuures need kujud on tajutud õpetuses endas kasvataja juhatusel või varem lapse enda tähelepanekutes, nii et kasvataja leiab lapse hinges juba valmis kuju ees ja sellele rajab õpetuse.“²⁾

„Lapse loomus selgesti nõuab vaatlikkust. Õpetage lapsele mõni viis talle tundmatut sõna, ja ta vaevleb nende kallal kaua; kui aga seote kakskümmend sellist sõna piltidega — omandab laps nad lennul. Te selgitate lapsele väga lihtsat mõtet, kuid ta ei mõista teid; te seletate samale lapsele keerulist pilti, ja ta saab ruttu aru. Tehke katset üht ning sama juhtumit jutustada kahelõ võrdselt andekale lapsele: ühele — piltide järgi, teisele ilma piltideta, — ja te näete siis, milline tähtsus on piltidel lastele.“³⁾

1) Lenin, Filosoofilised vihikud. Partizdat, 1936, lk. 166.

2) K. D. Ušinski, Valitud pedagoogilised teosed, k. II, Utšpedgiz, M., 1939, lk. 155.

3) Sealsamas, lk. 156.

Kõik silmapaistvad pedagoogilised mõtlejad on omistanud suurt tähtsust õppeprotsessis vaatluse momendile, mis vahetult annab täieliku vaatlikkuse.

Ušinski kirjutas sellest järgmiselt: „Igasugune mitte-surnud, mitte-sihitu õpetus peab silmas laste ettevalmistamist elule; ja miski ei või olla elus tähtsam kui osata näha eset igast küljest ja nende suhete ümbritsuses, milledesse ta on asetatud...“

„Meie järelduste tõepärasus ja meie mõtlemise õigsus olenevad: esiteks, andmete tõepärasusest, millede alusel teeme loogilise järelduse, ja teiseks, järelduse enese tõepärasusest. Kui õiged loogiliselt ka oleksi me järeldused, kui aga välisilmast meie poolt tajutud andmed on valed, siis ka järeldused on valed. Siit tuleneb kohustus algõpetuses — õpetada last vaatlema tõepäraselt ja rikastada ta hinge võimalikult täiuslike, tõepärase, eredate kujudega, mis siis saavad ta mõtlemisprotsessi elementideks.“¹⁾ Vaatlikkuse kasutamise vajadus õppetöös on ilmne. Korduvalt on see tõestatud ka eksperimentaalsete andmetega, mitte ainult lihtsa kogemusega. Huvitavaid andmeid toob selles küsimuses V a h t e r o v, kes juba 1897. a. korraldas eksperimentaalseid uurimusi Tveri (nüüd Kalinini) koolides: „Seletused, mida saatsid katsed klassis, jäid meelde ja olid märgitud oma vihikuis 91% õpilastel; samad seletused ilma katseteta, aga illustreeritud piltidega, olid meeles ja jutustatud 50% õpilastel; 3) neidsamu seletusi, mis aga polnud illustreeritud ei katsetega ega piltidega, pidas meeles ja kirjutas üles ainult 24% õpilast.“²⁾

Ülitähtis on vaatlikkuse printsiipi õigesti mõista. Ei tule arvata, et vaatlikkus iseendast on küllaldane, et vaatlus annab juba kõik.

Tuleb tähendada, et pedagoogika klassikud, omistades väga suurt tähendust vaatlusele kui tundmaõpitavate nähtuste tunnetamise algmomendile, samal ajal kriipsutavad alla vaatluse ja mõtlemise lahutamatu, viitavad vajadusele vaatlust juhtida mõistuse poolt, viitavad üldistuste tähtsusele, mis saavutatakse inim mõistuse jõuga.

Niiviisi J a n A m o s K o m e n s k y, omistades väga suurt tähtsust meeleliste tajudele teadmise saamise protsessis, seab kõrgele ka mõistuse töö:

„Nägemine piirdub ainult taevavõlvi kõrgusega; mõistusele ei saa panna piire ei taeval ega kusagil taeva taga; niisama kui tõuseb ta üle taevaste taeva, nõnda laskub ta sügavike sügavikku, ja olgu nad tuhat korda kõrgemad ja sügavamad kui nad on, ikkagi s ü ü v i k s ta neisse uskumatu kiirusega.“³⁾

Komensky nõuab, et noorsoo harija peab tegelema peamiselt „tead-

1) K. D. Ušinski, Käsiraamat õpetamiseks „Rodnoje Slovo“ järgi, I osa. Peterburis, 1906, lk. 26—28.

2) V. P. Vahterov, Näitlik õppemeetod, 3. tr., 1911, lk. 82.

3) Jan Amos Komesky, Suur didaktika, peatükk V, 4.

mise juurega“, s. t. „tunnetusvõimega.“¹⁾ Välismeeled olgu suunatavad mõistuse poolt. Nad on vaid hinge kuulekad teenrid. Kui „kõrgeim vaateleja — aru“ ei ole välvel, võivad välismeeled kokku kanda igasugust, igalt poolt kahmatud korrutat materjali, mis suuremalt jaolt on sisuta: „Tera ning jahu asemel — aganaid, õlgi, liiva, saepuru jms.“²⁾

„Kõik, mis õpetatakse, peab olema selliselt toetatud aru argumentidega, et ei jääks kergesti kohta kahtlusele ning unustamisele.“³⁾

Suur šveitsi pedagoog H. Pestalozzi oma teostes kriipsutab alla et peaasi on vaimsete jõudude arendamine. Kogu selle protsessi algus aga on vaatlemises. Kujutlused on meie teadmiste aluseks. Seejuures Pestalozzi teeb vahet vaatluse kahe viisi vahel: lihtne, esialgne vaatlemine ja vaatlus — kunst, organiseeritud, korrastatud vaatlus. Kunst kogub kitsamasse ringi, õigesse järjekorda seda, mis looduses on hajutatud. Ta esitab vaatlusobjektid selleks vajalikul ajal, vajalikul hulgal ning korras. Pestalozzi muidugi hindab kõrgemalt vaatluskunsti, organiseeritud vaatlust.

Laste vaatlusi tuleb tingimata juhtida. Last ei tohi jätta juhuse hooldeks. Siis tekiks hiiglasuur jõu- ning ajakaotus, kuid teadmisi laps ikkagi ei saaks.

Omapead jäetud laps hakkab peatuma mitte esemete olulistel, vaid juhuslikel tunnustel ja läheb eksituselt eksitusele. Et saavutada õpetuse lõppeesmärki — mõistete selgust, on vajalik juba vaatluste juures mõistlik juhtimine.

Ja edasi vaatluste kaudu saadud muljete tunnetamisel avaldub töö esemete kõrvutamises, nende liigitamises ning võrdlemises, õiges otsustamises nende oluliste ning teisejärguliste omaduste üle.

Meil tuleb oma õpetuslikus praktikas saavutada õppeprotsessi õige ehituse kaudu õpilaste juures mõtlemise selgust, sügavust, põhjalikkust ning taibukust. Tuleb meeles pidada, et vaatlikku või abstraktset-sõnalist õpetust saanud laste mõtlemise omadustes ilmneb väga suur vahe.

Tuntud vene pedagoog V. P. Vahterov oma raamatus „Vaatlik õppeviis“ toob väga huvitavaid andmeid, mis näitavad seda vahet. Kahes talle tuttavas algkoolis kogusid õpetajad oma õpilasilt kord nädalas sedeleid küsimustega, millele lapsed võisid saada õpetajalt vastused. Nii ühes koolis õpilaste küsimused nende sedeleil olid seda laadi: Mis on ärkel? — Mis on eksemplar? — Mis on oblast? — Kuidas ning millest tehakse suhkrut? värve? klaasi? jne.

Teises koolis õpilaste küsimused sedeleil kandsid hoopis teist iseloomu: Miks visatud kivi kukub maha, aga ei lenda üles? — Miks vesi laudlinal jookseb piiskadena? — Miks lubi külmast veest süttib? — Kui

1) Sealsamas, peatükk XVI, Postulaat V, 35.

2) Sealsamas, peatükk XX, 4.

3) Sealsamas, peatükk XVIII, 35.

süüdata peerg ja pista ta samovari torusse, siis ta põleb; kui aga kohe selle järele süüdata teine peerg ja pista sinna, siis ta kustub. Miks on see nii?

Me näeme, et esimeses koolis lapsed paluvad vaid neile tundmata (raamatuis kohatud) sõnade seletusi või paluvad kirjeldada teatavaid protsesse. Teises koolis soovivad lapsed tungida nähtuste põhjustesse; nad räägivad sellest, mida ise on vaadelnud ja mis neis sügavat huvi tekitas. Nende mõtlemine on märksa sügavam.

Millega seletada sellist erinevust laste vahel, kes õppisid naaber-koolides? Nimelt sellega, et esimeses koolis õpetaja ei kasutanud vaatlikkust, ta õpetas vaid raamatu järgi ning ainult sõnaliselt. Teises koolis aga kasutati tõsiselt vaatlikku õpetust.

Vaatlik õpetus on nõutav mitte ainult seepärast, et näitlike õppevahendite abil on hõlpsam koondada õpilaste tähelepanu, hõlpsam selgitada ja kergem kinnistada teadmisi laste mälus, vaid ta on nõutav ka sellepärast, et teadmine, mis on rajatud vaatlustele, on sügavam teadmine, et vaatlikkus õpetuses aitab arendada õpilaste mõtlemist. Tõe allikaks meile on materiaalne tegelikkus ise. Ja siit tuleb nõue, et tundmaõpitavate esemete ning nähtuste tunnetamise protsessis tuleb kõigepealt lähtuda just asjadest enestest, faktidest. Selleta on võimatu ka mõistete loomine, üldistuste täiesti teadlik omandamine. Me peame last juhtima abstraktssele mõtlemisele, kuid lähtudes elavast kaemisest, ehitama ta järeldused konkreetsele alusele. Selle järele tuleb organiseerida lapse poolt omandatud üldistuste reeglite, seaduste, teoreemide — kinnistamist nende kasutamise teel õpilase edasises praktikas: ülesandeis, harjutustes, iseseisvais loovais töis, elulisis juhtumeis.

3. Õpetus peab olema rajatud lapse teadlikkusele ja aktiivsusele.

Oli aeg, mil õpetus koolides kandis dogmaatilist iseloomu. Päheõpivad väited võeti usu peale, õpiti pähe mehaaniliselt, mõttesse tungimata. Õppimine oli tuupimine..

Sellise skolastilise, mehaanilise õppimise vastu astusid väga teravalt välja juba XV—XVI sajandi kirjanikud-humanistid. Näiteks ütleb prantsuse humanist Michel Montaigne: „Me töötame ainult selleks, et täis tuupida mälu, kuid mõistust ja südametunnistust ei täida sugugi... Mis kasu on toidust, mida ei seedita, mis ei muutu seedepudruks ega omandata meie organismi poolt?“

Rääkides noormehest, kes on naasnud pärast 15—16-aastast koolis viibimist, kirjutab Montaigne: „Ta pidi tooma täidetud, kuid tõi täispuhutud hinge, ta puhus hinge täis, selmet teda täita.“

„Lakkamata karjutakse õpilasele kõrvu, nagu valatakse lehtrisse, ja õpilase kohustuseks on vaid öeldu kordamine. Tahaksin, et õpetaja

parandaks asja selle külje, et ta päris algusest peale vastavalt kasvan-
diku vaimuannetele annaks talle võimaluse end avaldada, arendades
temas huvi asjade vastu, sundides teda neid eristama ja lahutama, et
ta mõnikord näitaks õpilasele teed, teinekord aga laseks tal endal seda
leida . . .”

K o m e n s k y, olles vaatliku õpetuse eestvõitleja, taotles samal ajal
tajumuste korrastamist, organiseerimist ja nende teadlikustamist, nende
läbitöötamist mõistuse abil. Selles näebki Komensky tagatist, et noor-
sugu ei saaks näiva, pinnalise, vaid tõelise, põhjaliku hariduse.

„Et mõistlik olend, inimene, ei talitaks võõra, vaid oma enese
a r u järgi ja õpiks mitte ainult lugema raamatuid ja mõistma võõraid
vaateid asjadele või isegi neid meeles pidama ja ümber jutustama, vaid
õpiks iseseisvalt tungima asjade juurteni ja omandama nende tõelise
tähtsuse ning tarvitusviisi.“¹⁾

Järgnevatel aegadel kõik silmapaistvad pedagoogid on alati esinenud
terava kriitikaga ülesannete mehaanilise, ilma arusaamiseta päheõppi-
mise vastu, on välja astunud tuupimise, aga samuti laste mälu ühe-
kõrgse täistoppimise vastu, ja lapse iseseisva aktiivse mõtlemise arenda-
mise ülesande ignoreerimise vastu.

Nõukogude kool tegi õpilaste teadliku suhtumise omandatavasse
materjali ja kogu töösse õpetuse üheks tähtsamaks printsiibiks. Oma
kõnes komsomoli III kongressil (1920. a.) ütles Lenin, et kommunismi
õppida on tarvis nii, et „kommunism poleks meil midagi äraõpitud, vaid
teie eneste poolt läbi mõeldud . . .“

„Kui kommunist mõtleks hoobelda kommunismiga oma valmis kujul
saadud järelduste põhjal, teostamata suurt, kõige tõsisemat, kõige ras-
kemat tööd, selgusele jõudmata faktides, millesse ta peab kriitiliselt
suhtuma, siis selline kommunist oleks väga hädine.“²⁾

Juba algaastaist peale peavad meie õpilased omandama neile aru-
saadavaid teadmisi täie teadlikkusega. Nende teadmised, olgu kõige ele-
mentaarsemadki, peavad ühtlasi olema kindlad ning kõigutamatud. Iga
õpilane kasutab kõhklemata ning täiesti õigesti tema poolt omandatud
järeldusi, reegleid jne. praktikas ainult siis, kui ta on nende järelduste
peremeheks, kui ta omandab nad teadlikult.

Selleks peab ta täie arusaamisega kuulama õpetaja seletusi, teostama
ülesantud vaatlusi, õppima õpiku järgi ja tegema kõik teised tööd, mis
on vajalikud teadmiste ning oskuste omandamiseks. Õpilase poolt õpi-
tava materjali arusaamist peab õpetaja kontrollima varieeritud küsi-
muste ning ülesannete kaudu ja täieliku iseseisvuse tõelise tagamise teel
õpilase töödes, mis nõuavad omandatavate teadmiste rakendamist.

Teadlikkuse printsiip õpetuses eeldab õpilase teadlikku suhtumist

1) Jan Amos Komensky, Suur didaktika, peatükk XII, 2, V.

2) Lenin, Teosed, k. XXX, lk. 407—408.

õpinguisse, tema vastutust oma kohuste täitmises. Oma töösse teadliku suhtumise puhul saavad õpilased aru ülesandeist, mis seisavad nende ees õpetuse üksikutel etappidel; nad oskavad ratsionaalselt valida abinõusid ning võtteid, oskavad kontrollida ja kriitiliselt hinnata iga oma tööd, iga oma vastust ja tarmukalt taotleda oma edusammude tõusu.

Õpetaja peab hoolitsema selle eest, et õpilased kõik tajusid ning teeksid mõtestatult, peab tundi pidama nii, et sundida õpilasi endid mõtlema, kaalutlema, arutlema, tulema järeldustele iseseisvalt.

Teisest küljest tuleb arvestada, et lapsele on omane liikuvus, tal on orgaaniline vajadus motoorse tegevuse järele; kui siduda õpetust motoorse tegevusega, annab ta häid tulemusi; seepärast on kasulik õppeaine õppimine ühendada kujutava tegevusega: joonistamisega, aplikatsiooniga, maketite ning mudelite valmistamisega jne.; on tulus kasutada tundides niisugust õppematerjali, mille tarvitamisel mõtte iseseisev töö ühineb liigutusega (näiteks materjal kaardikeste kujul grammatiliste ning aritmeetiliste harjutuste tarvis, aritmeetilise kasti materjal jm.); tuleb enam tähelepanu pöörata ekskursioonidele, laste poolt iseseisvalt teostatavaile katseile ning vaatlusile. Nii näiteks auru paisumisest ja vetruvusest, samuti nende nähtuste kasutamiseks auru- masinatsiooni õpetaja lastele jutustada väga kaasakiskuvalt, kuid ta teeb valesti, kui piirdub ainult küsimuse sõnalise esitamisega. Ta toimib valesti ka sel puhul, kui algul jutustab kõik, ja alles siis teeb vastavad katsed.

Lastel tekivad märksa selgemad ning kindlamad teadmised, kui nad ise teevad järeldusi nende vaatluste alusel, mis neil tekivad õpetaja poolt näidatud katsete juures. Nende teadmiste kindlus suureneb veel enam, kui lapsed kordavad neidsamu katseid iseseisvalt, joonistavad nad üles ja siis vaatlevad auru- masinat ennast. Valesti teeb ka see õpetaja, kes näiteks teema „Loomade elu“ (IV klass) läbivõtmisel loomade- dega, keda on võimalik vahetult vaadelda, hakkab õpilasi tutvustama ainult oma jutustuse, õpiku ja piltide näitamise kaudu. On selge, et neil juhtudel aluseks tuleb võtta laste vaatlused kodus ja õpetaja juhatusel elavail objektidel loodusnurgas: putukate, lindude, kalade, väikeste imetajate kallal. Mõningaid loomi võivad õpilased vaadelda ekskursioonidel.

Teades, milline hiiglasuur tähtsus on õpilaste aktiivsusel niihästi kasvatuslikust kui ka edukuse seisukohast teadmiste omandamisel, organiseerib õpetaja õpetuse protsessi selliselt, et õpilased oleksid aktiivsed teadmiste seletamisel õpetaja poolt ning kordamisel ja et neil oleks küllaldaselt mitmekesisest iseseisvat tööd, mis avaks avarad võimalused iga lapse vaimsete jõudude, algatusvõime ja loovate võimete arendamiseks ja omandatavate teadmiste ning oskuste kasutamiseks praktikas.

4. Teadmiste omandamist tuleb praktikaga siduda.

Nõukogude kool nõuab, et õpilased mitte ainult saaksid hästi aru ja hästi peaksid meeles õpitut, õigesti ning täpselt väljendaksid teadmisi suulises ja kirjalikus vormis, vaid et nad oskaksid ka saadud teadmisi rakendada praktikas, kasutada neid elus.

See printsiip väliendub esiteks selles, et õnitav materjal ise ammuntakse elulisest praktikast, kogemusest, tegelikkusest, ja teiseks selles, et õpilased õpivad iseseisvalt kasutama saadud teadmisi niihästi ümbritsevate nähtuste seletamiseks kui ka praktilistes ülesandeis ning toiminguis. Saadud teadmiste kasutamine praktikas annab võimaluse kontrollida teadmiste olemasolu ja viib tundmaõpitavate esemete ning nähtuste sügavamale tunnetamisele ja samuti teadmiste kinnistamisele.

Teooria praktikaga sidumise printsiibi rikkumine viib sellele, et õpetus muutub ühekülseks, õpilaste teadmised omandavad raamatulis-sõnalise, abstraktse iseloomu.

Kui õpilased tutvuvad taimede eluga, kuid saadud teadmisi ei kontrolli ega kinnista praktikaga taimede kasvatamises ning nende eest hoolitsemises; kui nad tutvuvad kompassiga, kuid ei oska teda tarvitada suuna määramiseks; kui nad õpivad tundma näiteks inimese organismi, kuid ei tea, kuidas hoolitseda ta organite eest; kui nad on vaimustatud mõne iutu tegelase vaprust, aususest ning õiglusest, kuid ise lubavad oma käitumises argust, kohusetruudusetust, pettust, — siis selline õpetus muntub kõige puhtamaks formalismiks, mille vastu tuleb otsustavalt võidelda.

Kool, mis valmistab sotsialistliku ülesehituse aktiivseid osavõtjaid, ei või leppida niisuguse õppekorraldusega. Õpetust tuleb anda sel viisil, et õpilased mõistaksid ning tunneksid omandatavate teadmiste orgaanilist sidet sotsialistliku ülesehituse praktiliste ülesannetega. Õpetus peab kandma niisugust iseloomu, et õpilased oskaksid iga omandatud reegli, tunnetatud seadust iseseisvalt kasutada mitte ainult spetsiaalsetes õppeharjutustes, vaid ka isiklikus ning avalikus elus, et nad tõepoolest oskaksid kasutada saadud teadmisi praktiliste toimetuste paremaks täitmiseks.

5. Õpetuses tuleb silmas pidada järjekindlust ning süstemaatilisust.

Teadmiste kindel omandamine on tagatud ainult range järjekindlusega nende esitamisel. Teadmise iga uus element saab lapsel kindlaks omandiks, kui ta põhineb sellel, mis on juba teada, kui ta hõlpsasti liitub sellega, mis on juba omandatud. Raskuste samm-sammulise suurenemise silmaspidamine — see on kindel tagatis lapse eduks õpinguis. Selles küsimuses võime palju õppida pedagoogika klassikutelt. Nii näi-

teks ütleb Komensky: „Kõik õpingud peavad olema jaotatud selliselt, et järgnev alati põhineks eelneval, et eelnevat kindlustaks järgnev.“¹⁾

Midagi ei tohi jääda vahele ega saada moonutatud. Komensky viitab korduvalt sellele, et õpetuses ei tohi rutata, ei tohi lennata ülepeakaela, vaid tuleb kinnistada ning põhjalikult iga raas teadmisi.

Süsteemaatilisus eeldab teatava korra loomist faktide vaatlusse ning tundmaõppimisse ja kord-kordset nende üldistuste omandamist, mis on õppeaine sisus kõige olulisem.

Süsteemi tähtsust selgitab väga piltlikult Ušinski, tarvitades järgmist võrdlust: „Pea, mis on täidetud katkendlike, omavahel sidumata teadmistega, on sarnane sahvriga, milles on kõik korratuses, ja kus ka peremees ise midagi ei leia.“²⁾

Süsteemaatiliselt omandatavate üldistuste rida korrastab fakte. Kuid faktide eneste teadmine on samuti tarvilik. „Pea, milles on ainult süsteem, ilma teadmisteta, on sarnane poega, kus kõigil kastidel on pealkirjad, kuid kastid ise on tühjad.“³⁾

Õigesti ehitatud õpetuse puhul materjal antakse õpilasile selles järjekorras, et ta kogunedes alaliselt korraldatakse süsteemi.

Kui õpilased omandavad teadmisi ranges süsteemis, oskavad nad teatava mõtte pingutuse juures neid vabalt tarvitada, hõlpsasti meenutavad seda, mis on ununenud. Eraldades peasja teisejärguliset, kindlalt omandanud peasja, suudavad õpilased vajalisel momendil taastada ükskõik millise osa läbivõetud materjalist. See loobki nende teadmiste tõelise kindluse.

Õpetuse algastmel kogu oma jõus kerkib meie ette vajadus silmas pidada õpetuses niisugust järjekindlust, mille juures „iga uus mõiste on väike, peaaegu märkamatu lisand senistele teadmistele, mis on väga hästi omandatud ja saanud sulle kustumatuiks“ (Pestalozzi). Mingugi teadmiste juurdekasv esialgu aeglaselt. Kui on omandatud kindel alus, siis edaspidi teadmisi omandatakse hõlpsamini ning kiiremini. Pestalozzi kirjeldab väga kujukalt järjekindluse printsiibi range tarvitamise tulemusi ta kasvandike algõpetuses: „Lastes hakkas varsti arenema teadvus jõududest, milledest neil seni polnud aimugi, eriti ilu ning korra tundmus. Nad hakkasid tundma oma hinda... soovisid — võisid — kannatlikult püüdsid — omandasid ja naersid.“⁴⁾ Kui ilus on see rõõm lastel, kes tundsid rahuldust sellest, et nad nüüd midagi kindlalt teavad, midagi võivad hästi ning õigesti teha!

Ehitades õpetuse sidumisele järgneva ning eelneva vahel, teeme teadmiste omandamise protsessi katkestamatuks. See asjaolu annabki

1) Jan Amos Komensky, Suur didaktika, peatükk XVIII, 33.

2) K. D. Ušinski, Valitud pedagoogilised teosed, köide II, Utšpedgiz, M., 1939, lk. 19.

3) Sealsamas, lk. 19.

4) Pestalozzi, Kuidas Gertrud oma lapsi õpetab. 1. kiri, § 15.

teadmiste ja harjumuste kindluse. Näidates uue ja vana, varem omandatu seose olemust, kriipsutab U š i n s k i alla, et on tähtis silmas pidada mitte ainult seda, et uus tuleb tingimata siduda eelnevaga, vaid ka seda, et varem omandatud teadmisel on omadus endale ligi tõmmata uusi teadmisi ja neile edasi anda oma kindlust. Näiteks on raske omandada 6 geograafilist nime, millel pole veel kindlaid seoseid. Kuid nii või teisiti, me omandasime nad. Kui nüüd neile lisame veel 2-3 nime, mis on nendega seotud, jäävad nad meelde vaevata ning kindlalt. Tihti vilunud pedagoog, seletades õpilasile midagi uut, juhib neid sellele uuele neile tuntult niiviisi, et lapsed ise aimavad seda uut teadmise elementi ja näo särades sõnastavad järelduse, mis järgneb õppejutu käigust. Lapsed lähenevad uuele raskusele suure huviga, kui nende teadmised võimaldavad tõsta eesriiet, mille taga on varjul teadmiste järgmine aste. Omandatud teadmised tõmbavad endale külge uusi ja aitavad neid lülitada teadvusse. „Sel teel, vahetpidamata korrates vana, ja igal kordamisel lisades juurde veidi uut, omandab laps kindlalt hiiglasuure hulga fakte, mida ta ei suudaks kunagi vallutada, kui ta peaks omandama ühe fakti teise järel, mitte ehitades uut vana kindlale vundamendile.“¹⁾

See side uue ja vana vahel peab niisiis tekkima niihästi liikumises vanalt uuele kui ka uelt vanale. Ušinski kujutab endale seda harjutuse suhtes järgmiselt: „Iga uus harjutus peab olema ühenduses eelnevatega, peab neile toetuma ja astuma sammu edasi; nii näiteks, vaadeldud lastega mingit eset, ei tule, üle minnes teisele esemele, jätta see, mis oli vaadeldud, vaid tuleb vaadeldud eset tarvitada abinõuna selleks, et täielikumalt omandada uus. Minnes üha ja edasi, ei tule jätta kasutult enda taha seda, mis on omandatud...“²⁾

Õpetaja peab alati silmas pidama, et laps tajub uut omamoodi — vastavalt sellele, kuidas oli arenenud ta teadvus seni. Kui uus ühineb ebatäpsete või väärade kujutluste ja mõistetega, siis ta jääbki moonutatult lapse teadvusse. Tal hakkavad kogunema ekslikud teadmised, võõrad harjumused. Teda tuleb ümber õpetada. See on märksa raskem kui õppida uuesti. On tarvilik veel enne üleminekut uuele veenduda, et läbivõetud ainet lapsed teavad hästi ja saavad temast aru õigesti, selgesti, tuleb parandada väärad ning ebatäpsed mõisted, korrigeerida oskused ja alles siis anda uut. Seda reeglit tuleb rangelt silmas pidada. Ta sage rikkumine viib sellele, et koolis esineb veel palju juhtumeid, kunas omandatud teadmised on lastel segased, lapsed kogu aeg teevad vigu oma tõis ning vastustes. Need moonutused ning ebatäpsused kuhjuvad üksteisele. Laps satub segadusse, lakkab aru saamast, lakkab töötamast, satub „rasket“, kaugele mahajäänute kilda. Niisuguse lapsega tuleb alata uuesti sellest kohast, kus tal kujutlused ning mõis-

1) K. D. Ušinski. Valitud pedagoogilised teosed, köide I, Utšpedgiz, M., 1939, lk. 338.

2) K. D. Ušinski. Valitud pedagoogilised teosed, köide II, Utšpedgiz, 1939, lk. 8.

ted on selged ning õiged, ja süstemaatiliselt temaga töötades tuleb taastada ta teadvuses kogu ahel omavahel seotud lülidest ta teadmiste ning oskuste süsteemis selles aines.

Uus saab meie teadvuse püsivaks omandiks ainult sel juhul, kui ta lülitub orgaaniliselt teadmiste ning oskuste süsteemi, kui õpetaja arvestab seda, milliseis annustes võib juurde tulla see uus, et ta täiesti süüviks lapse teadvusse, saaks talle selgeks ja võiks olla instrumendiks edasises töös teadmiste uute elementide omandamisel.

Järjekindluse printsiibist õpetuses tulenevad järgmised õppetöö reeglid:

a) **Last tuleb juhtida lähedasele kaugemale.** Väikesele õpilasele on arusaadav see, mis teda ümbritseb; õppetööd temaga alustada tuleb tutvustades teda nende esemete ning nähtustega, mida ta vahetult vaatab, millega tal endal on tegemist — koolis, kodus, oma kodu ümbruses, ja siis minna edasi. Ei või aga seda reeglit täita sõnasõnalt. Ei või, näiteks, sel põhimõttel kauaks edasi lükata laste tutvustamist kaugete palavate ja külmade maade loomadega. Need teadmised on lapsele nii huvitavad ja lähedased oma vaimult, et neid tuleb anda ühtaegu teadmistega last ümbritsevate loomade kohta.

Reeglit „lähedalt kaugemale“ tuleb siduda teiseiga:

b) **Tuttavalt tundmatule.** Kui kaugem ja keerulisem osutub tuttavamaks, kui lähedane ja lihtne, siis tuleb alata kaugemast, mitte aga lähedasest. Sidudes tundmatut tuntuga, me tõukame last võrdlustele ning kõrvutamistele, aidates teda omandada tundmatut ja muuta see tuntuks.

c) **Kergemalt raskemale.** Lapsed omandavad teadmisi, oskusi ja harjumusi hõlpsasti ning kindlalt, kui raskused suurenevad järkjärgult, rangelt silmas pidades astmelisust. Seepärast, õpetades lastele näiteks lugemistehnikat, võetakse esialgu vähima raskusega tekstid: kanesübisid sõnad lahtiste süüpidega k a n a -tüüpi ja ühesübisid sõnad kepp -tüüpi; selle järele keskmise raskusega tekstid — kahe-sübisid sõnad kinnise silbiga k a t s e -tüüpi ja kolmesübisid sõnad lahtiste silpidega m i n e m a -tüüpi; edasi raskeimad tekstid — kahe-sübisid sõnad konsonantühenditega (kotkas, metsad) jne. Aritmeetikas omandatakse algul esimene kümme, siis teine, edasi aritmeetilised tehned täiskümnelistega 100 piires, liitmine ja lahutamine 100 piires jne.

Õppekavades ja metoodikates harilikult näidatakse ära see järk-järguline üleminek ühelt raskuselt teisele. Selline astmelisus teeb õpetuse lastele niivõrd kättesaadavaks, et nad täie arusaamisega omandavad suure hulga teadmisi ning oskusi ja mida kaugemale, seda kiiremini liiguvad edasi. Ometi ei tule seda liikumist kergemalt raskemale mõista nõnda, et lapse teel ei pea olema mingeid takistusi, millede ületamine nõuaks pingutusi. Õpetuse liigne kergekstegemine lapsele nõrgestaks ta tahet, ei arendaks ta mõtlemisvõimet. Püüdes kergendada lastele

teadmiste arendamise protsessi, me peame samal ajal tegema õpetuse niivõrd raskeks, et ta nõuaks lastelt mõttepinget, kõvendaks õpilaste taht, sundides neid raskuste lahendamisele.

Sellest seisukohast peame tunnustama ebaõigeks näiteks niisuguse töökorralduse aritmeetikas, et õpetaja õpetab lapsi lahendama ülesandeid ainult analoogia kaudu seletatud tüüp-ülesannetega ega sunni lapsi millegi üle järele mõtlema. Õppeprotsessis ei tule õpetajal kõike uut tingimata kohe endal seletada; sageli võib ta järgmise raskuse asetada laste ette ja sundida neid endid järele mõtlema, kuidas seda ületada. Kui õpilased näiteks õppisid juba ära kolmekohaliste arvude liitmise ning lahutamise, oskavad nad suuremate arvude liitmise ning lahutamise õpetamisel teotseda juba tunduval määral iseseisvalt; õpetaja piirdugu juhtivate küsimustega, laskumata üksikasjalistesse seletustesse, kuid esitades õpilasile enam harjutusi.

Tuleb tuua õppetöö praktikasse ka ülesannete koostamine õpilaste poolt, omade näidete koostamine, raskete ülesannete lahendamine, igasuguste ülesannete täitmine, mis nõuavad suurt taibukust ning püsivust sihi saavutamises (nende seas ka praktilist laadi ülesanded: näiteks, niisugused, milledes bioloogiliste ja matemaatiliste teadmiste rakendamine on vajalik põllumajanduslikus töös). Tuleb vaid silmas pidada, et sellised ülesanded oleksid jõukohased, et nad ei sunniks lapsi vahele jätma raskusi, mis neile on ilmselt üle jõu.

6. Õpetus peab lastes tekitama huvi ning armastust teadmiste omandamise vastu.

Juba Komensky nõudis oma „Suures didaktikas“, et „õpetada tuleb nii, et see poleks koormav ega igav õpetajaile ega õppijaile“, et „õpilasi juhitaks teaduse kõrgeimate piirideni ilma raskusteta, vastumeelsuseta, kisata ja hoopideta, otsekui mängides ning naljatades.“ See hõlpsus toob õpilastele selle vaatlikkuse, mis lubab „ühendada kuulumist nägemisega, sõna käetegevusega.“ Edasi „õpilase tööd kergendatakse sellega, et õpetades talle midagi, näidatakse, millist tulu toob õpitav igapäevases elus.“¹⁾ Komensky soovib lastega vestelda sõbralikul ning meeldival viisil, laialt kasutada õpetuses mõistatusi, legende, valme; ta vihjab samuti võimalusele õpetada mängu abil. Õpetust ei tohi muidugi muuta paljaks ajaviiteks, lõbuks lastele, kuid on tähtis, et õpilane armastaks oma tööd, armastaks õppida. Armastama hakata aga võib seda, mis toob rahuldustunnet, rõõmu. Rahuldus võib tekkida ka otseselt õpingute ainst, nende sisust, ka kohusetäitmise teadvusest, töö eesmärgi kujutlusest, teadlikust soovist saavutada töös vajalisi tagajärgi.

1) Jan Amos Komensky. Suur didaktika, peatükk XVII, 44.

Täiesti põhjendatud on Ušinski nõuanne: „Esimestest tundidest peale harjutage last armastama oma kohustusi ja leidma rahuldust nende täitmises.“

„Muidugi, tehes oma tundi huvitavaks, teil pole karta, et tüütate lapsi, kuid pidage meeles, et õppimises kõik ei saa olla huvitav, vaid tingimata on ja peavadki olema igavad asjad. Harjutage last tegema mitte ainult seda, mis teda paelub, vaid ka seda, mis ei kõida — tegema heameelest oma kohustuse täitmise üle. Te valmistate last ette elule, kuid elus pole kõik kohustused huvitavad, ja kui teie 10-nda eluaastani õpetate last mängides, siis valmistate talle hirmsat piina, kui ta hiljem kohtab tõsiseid õppekohustusi, tihti hoopis ebahuvitavaid.“¹⁾

Nõnda liitub õppetöös meeltlahutav ja tõsine, vabatahtlikkus ning kohustus. Õpetaja ees seisab niisiis kasvatuslik ülesanne: tekitada õpilases huvi ka tõsise tegevuse vastu, tekitada huvi raskuste ületamise vastu.

Huvi olemasolu kõrgendab tähelepanu. Edukaim töö aga on töö täie tähelepanuga.

Õpetaja peab püüdma õpetust teha selliseks, et ta ärataks ning hoiaks alal õpilaste huvi teadmiste ning oskuste omandamise vastu õppetöös. Seda saavutatakse:

- kasvatades lastes teadlikku suhtumist õpinguisse;
- osavalt laste ette asetades eelseisva töö konkreetse sihi;
- valides kaasakiskuvat, huvitavat materjali jutustamiseks või lugemiseks;

- tarvitades mitmekesiseid õppemeetodeid, näitlikke õppevahendeid, didaktilist materjali;

- luues sidet uue ning selle vahel, mis on lastele juba tuttav (eriti esile kutsudes lastel uue ootamise tunnet);

- laste kiitmisega, sisendades neisse usku oma jõududesse, pöördudes rahuldustundele oma saavutustest;

- laste tööde oskusliku analüüsiga, virgutades lapsi võitlema puudustega oma teadmistes, alalisele teadmiste parandamisele ja vastastikule abistamisele;

- ergutades lapsi loovale tegevusele;

- kasvatades lastes kõrgemaid tarvidusi: tarvidust laiendada ning süvendada oma teadmisi, iseseisvalt lugeda; tarvidust mõista sidet teadmiste ja elu vahel ja selle alusel tarvidust kõrgendada huvide väärtust.

Mõnikord õpilasel tuleb töötada võib-olla ka vastu oma rahulduspüüdele, näiteks sellistel juhtudel, kui teatav osa tööst ei tekita otsest huvi või kui on nõutavad tugevad pingutused ülesande täitmiseks, või kui õpingute huvides tuleb keelduda tungist millelegi kergele ning huvita-

¹⁾ K. D. Ušinski. Valitud pedagoogilised teosed, köide II, Ušpedgiz, 1939, lk. 146.

vale, mingile meelelahutusele. Neil juhtudel ei või lasta lapsel teha otsust, mida ta tahab. On tähtis kasvatada lastes vastutustunnet iseenese ning sotsialistliku kodumaa ees. Nad peavad ise oskama ja ise sundima end ületama vastumeelsust tarvilikule tööle asumisel, peavad arendama endas kindlust ning püsivust õpinguis, teadmiste omandamises, selle kindluse vallutamises, mida kutsutakse teaduseks. Meie kodumaa vajab teadjaid ning oskajaid inimesi. Lastes tuleb kasvatada huvi takistuste ületamise, konkreetsete sihtide saavutamise vastu. On väga väärtuslik, et õpilasele oleksid meeldivad need momendid, millede puhul ta kokkuvõtteid tehes näeb, kuidas ta ületas kõik raskused, kõik takistused ja saavutas õpinguis tagajärgi.

7. Õpetus peab olema arusaadav ja arvestama õpilaste vanuselisi iseärasusi.

Õppetöö edukus on võimatu, kui õpetus ei arvesta lapse iseärasusi. Lapsed töötavad suurema huvi ning innuga, kui töö on neile jõukohane: siis on nad endas kindlad, ja see annab neile energiat ning soovi saavutada üha suuremaid tagajärgi.

See ei tähenda, et õpilasel ei jää üldse mingeid raskusi töös, et tal pole vaja ületada mingeid takistusi. Hea õpetaja juhib õpilasi takistuselt takistusele, kuid asetab nende ette ületatavaid takistusi, tõstes õpilasi igakord sellisele astmele, mis on neile saavutatav, millelt nad tagasi ei lange, mille eest nad ei põgene hirmul, vaid mille ületamine neid huvitab, kaasa kisub.

Kui aga lastele esitatakse materjali, mis neile on liiga tuttav, liiga elementaarne nende vanuse kohta, siis ei paku see mingit uut toitu laste mõistusele ega tundmustele, ei too värskest, uudsust töösse. See teeb töö lastele igavaks, ja siis kaob neil huvi töö vastu.

Õpetajale on tähtis teada mitte ainult neid iseärasusi, mis on antud vanuses üldised, vaid on tingimata tarvilik, et õpetaja juhtimine ulatuks kogu klassile kui tervikule, kuid et õpetaja näeks iga üksiku õpilaste teadmiste seisundit ja ta töö ning käitumise iseärasusi. Ei tohi vaadata klassile kui mingile hallile õpilasmassile. „Õpetaja peab õppeprotsessi vältel tähelepanelikult tundma õppima iga õpilast,“ — see ÜK(b)P KK nõudmine¹⁾ on sellise juhtimise nõudmine õpetajalt, mille puhul õigel ajal märgatakse iga raskust, iga lünka üksikute õpilaste töös, mille puhul õpetaja suudab orienteeruda klassis niihästi uue materjali seletamisel kui ka iseseisva töö ja organiseerimisel ja teadmiste kontrollimisel

¹⁾ Vt. ÜK(b)P KK määrus „Alg- ja keskkooli õppekavadest ja töökorraldusest“ 25. aug. 1932. a.

Õpetaja M. teab, et ta õpilastel Nadja G-l ja Ira S-l on kehv sõnavara ja seetõttu tunnevad raskusi vastamisel ja jutustavad suuri vaevu. Neid õpilasi küsitleb ta sagedasti, pannes neile ette vastata üksikuile küsimustele. Ta püüab valida hoolega niisugust materjali, milles esineksid uued sõnad mitmesugustes variantides, et lastel oleks võimalus neid sõnu oma mälus paremini kinnistada.

Valja T. lugedes neelab mitmesilbistel sõnul esimesed või viimased silbid. Seepärast valmistab õpetaja talle alati mitu rida teksti selliste sõnadega. Peale selle ka muudes tundides püüab ta Valjat sagedamini küsida, et õpetada teda rääkima.

Ziina N. on kartlik ja avaldab seda kartlikkust omamoodi: hakkab vastamisel naeratama, väärade vastuste puhul aga naerab valjult. Läheneda talle on raske. Õpetaja püüdis talle olla karm, jättis pärast tunde, ja kui siis, jäänud lapsega kahekesi, püüdis selgitada ta imeliku käitumise põhjusi, puhkes tütarlaps nutma. Siis otsustas õpetaja mõjutada teda kiitusega. Kui tütarlaps vastamisel naeratleb või isegi naerab, ei pööra õpetaja sellele tähelepanu, vaid ütleb: „Tubli laps, Ziina, hästi õppisid tunni ära.“ Tütarlaps vabanes järkjärgult oma puudusest ja omandas enesekindluse.

Kirill L. on õpilane-oivik, ta ei tülita millegagi õpetajat, klassis ja koolis ei panda ta käitumises tähele midagi halba. Kuid ilmneb äkki, et ta on kodus jäme ema vastu, põikleb kõrvale ülesandeist, mis talle antakse kodus, suhtub üleolevalt oma nooremasse õekesse, ei aita teda õpinguis. Esimesel pilgul näis, et Kirilliga on kõik korras. Tõepoolest aga ta sügavamal tundmaõppimisel selgub, et ta vajab individuaalset kohtlemist.

Individuaalset kohtlemist õigupoolest vajab iga laps. Õpilast tunda — see ei tähenda muidugi ainult ta puudujääkide nägemist töös, vaid mõista karakterseid jooni ta käitumises, ära tunda, millest võib kinni haarata, et välja kutsuda õpilases püüet edasijõudmise parandamiseks, aktiivsuse tõusuks, ta positiivsete omaduste kinnistamiseks ning edasiseks arenguks.

Selline võime mõista õpilase karakterseid jooni, seesugune peen arusaamine, mis põhineb sügaval armastusel lapse vastu, on see, mida kalliks peab iga tõeline pedagoog, tõeline õpetaja-kasvataja.

Käesolev kirjutus on peatükk B. P. Jessipovi raamatust: „Õppetund algkoolis“, 1944 (vene keeles).

Geograafia õpetamisest Suure Isamaasõja tingimustes.

Suur Isamaasõda sunnib kontrollima möödunud aastate koolitööd, esitab koolile omad nõudmised, püstitab uusi ülesandeid, toob muudatusi koolitöö sisulisse ja metoodilisse külge.

Koolipingilt rindele väljunud Punaarmee võitlejad näitavad, et kool ei ole neid küllaldaselt varustanud sõjaasjanduses vajalike teadmistega. Rõhuva osa selliseist teadmistest võib anda kool õieti korraldatud koolitöö puhul, eriti geograafia õpetamisel. Juba 1937. a. „Pravda“ oma juhtkirjas „Väga hästi tunda geograafiat“ väidab: „Maakoha, tema omapära ja reljeefi täpne ja täiuslik tundmine on nüüdisaja rinnetele, kogu nende uusima ja mitmekesise tehnikaga, üheks eduka tegevuse tähtsaimaks tingimuseks. Punaarmee võitleja peab väga hästi tundma geograafiat. Kuivõrd kergendab tema sõjalist ettevalmistust juba koolipingis saadud põhjanev geograafiliste teadmiste kogum, eriti füüsilise geograafia alalt! Kuid ses mõttes ei mõista meie kool veel täieliselt kaasa aidata kodumaa kaitsjaile.“

Rindel on iga väeosa edasilükkumine, iga üksik võitleja samm maastikuga seotud, sõltudes maapinna kujust, üksikute kaitsevööndite paigutusest, antud maa-ala läbitavusest, jõgede ja jõekeste omadustest; võitleja vajab teadmisi maakoha geograafiast, mitte raamatulikke, vaid selliseid, mis on tuletatud ümbritseva looduse sügavast tundmisest. Nii-suguseid teadmisi ei suudeta luua ainuüksi erilise sõjalise ettevalmistuse perioodi jooksul, vaid neid tuleb arendada pikema aja kestel. Oskused, mida võitleja kasutab oma sõjalises tegevuses, tuleb luua mitmeaastase koolitöö tulemusena. Igasuguseid praktilisi oskusi võib omandada ainult mitmekesiste ja süstematiseeritud tööde ning praktiliste harjutuste teel klassis, kooliõuel ja ekskursioonil looduses. Kuid just selles suunas teeb kool vähe. Koolitöö üldiseks puuduseks on raamatuline — sõnaline õppeviis. Nimetatud puuduse all kannatab ka geograafia õpetamine. Alg- ja keskkoolide geograafiaõpetajad korraldavad õpilastele vähe iseseisvaid töid väljaspool klassipiire, ei kasuta õppeotstarbeks koolile kuuluvat maaala, ei korralda geograafilisi vaatlusi looduses, ekskursioone jne. Sageli õpetajad taganevad praktiliste tööde organiseerimisega seotud väikeste raskuste ees, valivad kergema tee ja kōnēlevad klassis sellest, mida tuleks näidata, väljudes koolimajast kas või kooliõuele. Sel kombel ainult formaalselt „võetakse läbi, kuid ei leia tegelikku täitmist riiklik õppekava.“

Palju tähtsaid oskusi võib anda füüsilise geograafia kursuse läbitöötamine.

Nimetatud kursus võimaldab rohkete iseseisvate tööde korraldamist, millede tulemusteks on rindevõitlejale kasulikud oskused.

Teemat „Plaan ja kaart“ on võimata õieti käsitleda, väljumata koolimajast, organiseerimata õpilasile iseseisvaid töid; ei tohi piirduda ilmakaarte loeteluga ja kompassi „mõiste“ selgitamisega: suulise õppetöö tulemusena jäävad kõik esitatud nimed ja kompass ise täiesti võõraks, elust eemaldatuks: lapsed küll teavad kompassist, s. o. võivad temast jutustada, kuid nad ei ole kasutanud kompassi kunagi, ei ole millalgi tundnud vajadust orienteerumiseks, ning ei mõistagi teha seda, kui see osutub kord vajalikuks.

Klassis töötades tuleb tutvuda kompassi ehitusega, märkida magnetnõela omadus püsida alati samas suunas. Peab õpetama lastele õiget kompassi asetamist (orienteerimist), juhtida nende tähelepanu ilmakaarte märkimisele tähtede abil. Klassis tulevad läbi viia esimesed suunamääramise harjutused („näidake kirde poole“ jne., „määrake, millise ilmakaare poole on klassi aknad, millise poole uks“). Selle tööga seoses joonistatakse pea- ja vahekaared klassitahvlile ja vihkudesse. (Oleme arvamisel, et geograafia-vihk peab olema igal õpilasel. Ainult suulise-raamatulise õppeviisi juures õpetajal ja õpilasel ei tärka vajadust vihu järele. Igasugune praktiline töö klassis ja väljaspool klassi aga väljendub jooniste, joonestuste ja skeemide näol. Millise hoole ja armastusega õpilased teevad omi töid vihkudesse ja kuidas nad hindavad neid vihke, kui neisse on koondunud huvitavate tööde tulemused!)

Edasiseks tuleb väljuda koolimajast: kooliõues või lähemas pargis on ülesandeks määrata kompassi abil kohapeal esinevate esemete suunad ja kanda need joonisele vihku (linnas võib määrata naabruses asuvate tänavate suunda; maal võivad ülesanded olla mitmekesisemad ja huvitavamad).

Need püsitööd kompassiga õpetavad lastele viimase kasutamist, kuid ei pruugi arvata, et neist jätkub kindlate oskuste omandamiseks. Ainult sel juhul, kui õpetaja ka edaspidi laseb korduvalt töötada kompassiga, — ainult siis muutub kompassi kasutamine oskuseks. Kompass peab olema õpilasil käes igal geograafilisel ekskursioonil. Orienteerumisülesandeid võib anda teel ekskursiooni sihtkohale (tee või mingi eseme suuna määramine, määratud teeosa ära käimine antud suunas) kui ka seoses vaatlustega sihtkohas (määrata veeru, sätkoru või jõesängi suund jne.).

Tuleb harjutada ekskursioonidel ilmakaarte määramist ka kompassita: päikese, taskukella ja kohalikkude esemete abil (puuokste, sambla, samblikkude järgi tüvedel jms.). Neid võtteid on vaja kontrollida, kõrnutades nad kompassi näitamisele. Väga vajalik on ka õhtul kooliõue minnes leida Suure Vankri tähtkuju ning Põhjanaan. Kõik need oskused võivad osutada üpris tulusaiks ning päästa võitleja kriitilisel silmapilgul.

Õige vaevaliselt leiab teed koolitöö praktikasse silmamõõdulise plaani valmistamine; see oskus on sõjalisest seisukohast väga suure tähtsusega. Rännakul või luurel olles kerkib Punaarmee võitlejail sageli vajadus kiirelt koostatud maakoha plaani järele: jaotada plaan, näidata sellel tähtsamate esemete asukohad, kujutada maaala lahinguülesande läbiviimiseks.

Märksa lihtsam on valmistada itineraar (teekonna plaanistus), s. o. kujutada plaanile tee ja kanda sinnasamasse mõlemal pool teed asuvad ja sealt nähtavad kohalikud esemed. Itineraar valmib kiiremini ega ilmne tema tulemustes sobimatusi.

Enne plaanistamise alustamist on vaja läbi viia õpilastega järgmised eeltööd:

1. Iga õpilane peab teadma oma sammu pikkust. Selleks tuleb välja mõõta (meetripuu või mõõtpaela abil) kooliõues piki majaseina või aeda 50—10 m pikkune vahemaa. Teeme ettepaneku kahele-kolmele õpilasele käia ühtlase rahuliku sammuga kaks korda läbi märgitud vahemaa ning seejärel arvutada oma sammu keskmine pikkus. Arvestuse tulemused peavad olema märgitud vihku. Teistele õpilastele soovitame toimida samuti märgitud vahemaal väljaspool kooliaega. Kontrollime nende sissekandeid vihkudesse.

Üpris tähtis on peale selle läbi teha mõningad harjutused silmamõõduga kauguse hindamiseks. Laske lastel määrata silma abil mõningad vahemaad kooliõuel või naabertänaval: kontrolligu nad hiljem oma hinnanguid sammudega mõõtmise teel. Juba mõningate harjutuste järele muutuvad sellised silma abil saadud mõõtmiste tulemused ikka enam ja enam täpsemaks. Korrates edaspidigi ekskursioonel sarnaseid harjutusi, omandavad õpilased väga väärtusliku oskuse.

2. Vaja õigeaegselt valmistada kõik plaanistamiseks vajalikud lihtsad vahendid. Planšetid võivad olla paksust papist või vineerist, mõõdetega 25×25 cm; planšeti ühte nurka kinnitatakse tugeva niidi abil kompass nii, et ta N—S suunaline diameeter asuks rööbiti planšeti servaga. Kolmest-neljast õpilasest koosneval grupil peab olema üks planšett. Plaanistamiseks on vajalik kolmetahuline, sentimeetriteks jaotatud viseerimisjoonlaud. Sellise joonlaua puudumisel võib teda asendada kuuetahuline teritamata pliiats. Peale selle on vaja teravat pliiatsit ja kustutuskummit.

3. Õpilased peavad õppima aegsasti selgeks õpetaja poolt plaanistamiseks väljavalitud maaala iseloomu kujutamisel vajalikud topograafilised tingmärgid. Viimased tuleb joonistada korralikult vihkudesse. Seejuures peetagu silmas sõjaliselt seisukohalt tähtsaid tingmärke: mitmesuguseid teede, tarade, orienteerumiseks sobivate kohapealsete esemete jm. kujutusi. Vajalike tingmärkide teadmise taset õpilaste hulgas võib kontrollida õpilastele huvitava — topograafilise

etteütluse abil: õpetaja loeb ette teekonna kirjelduse, mille järgi õpilased koostavad maakoha plaani.

Esitame kaks sellist harjutust:

a) Rändur läks 200 m põhjasuunas, pöördus siis läände ja käis 500 m. Edasi suundus rändur 200 m võrra lõunasse, ning pöördus lõpuks itta ja käis veel 500 m. Joonistada ta teekond ja ütelda, kuhu rändur jõudis.

b) Kaks pioneeri liikusid vastuvett piki tundmatut oja ja avastasid rikkalikud vase-maagi lademed.

Joonistada pioneeride üleskirjutuste põhjal nende poolt käidud teekonna plaan.

... „Alul meie teekond kulges piki oja kaku. Esimese jõekäänakuni tegime 600 sammu (nende keskmine samm pikkus oli 0,5 m). Edasi pöördus oja itta, kust sai järgmise käänakuni 1000 sammu. Seal pöördus oja järsult edelasse ja selles suunas käisime meie 180 sammu. Järgnevalt siirdus oja uuesti itta. Nüüd liikusime edasi 300 sammu ning jõudsime allikani, kust voolas välja oja. Ja just allika lähedal järsakul leidsimegi vasemaagi lademe avamuse.“

Kujutada omal joonisel leiukoht. Kaardimõõt on vabalt valitav.

4. Silmamõõdulise plaanistuse põhimised võtted olgu õpilastele aegsasti kätte näidatud. Neid tuleb õpetada asetama planšetti kompassi järgi nõnda, et magnetnõel ühtlasi N—S diameetriga ning nõela põhjaots asuks tähe N juures. Vaja pöörata õpilaste tähelepanu paratamatusele, et kogu plaanistamistö tuleb läbi viia täpselt orienteeritud planšetil. Edasi tuleb õpetada viseerimist ümbritsevaile esemeile. Viseerida võib klassitoas ja kooliõues. Selleks märgitakse planšetile „asukoht“, mille juurde asetatakse viseerimisjoonlaud; planšett orienteeritakse, õpilane sihhib viseerimisjoonlauaga näidatud esemele (klassis toanurka, klassitahvli servale, õues majanurgale, puule jms.) ja planšetile joonistatakse vastava eseme suund. Kui üks õpilasist, istudes oma klassipingis viseerib, jälgib tema naaber selle järele, et planšett jääks täpselt orienteerituks.

5. Lõpuks, plaanistamiseks valmistatud planšetile tuleb joonistada mõõt. Mõõdu valik tuleb viia läbi koos õpilastega. Õpetaja märgib, et plaanistatava maaala ulatus on 1 km. See vahemaa tuleb kujutada paberile, mille laius üle 20 cm. Järelkult kujutab 1 cm plaanil 50 m vahemaad looduses ($1000 \text{ m} : 20 = 50 \text{ m}$). Plaanistamisel me mõõdame sammudega, seepärast tuleb meil anda planšetil mõõt sammudes. Et meie mõõtmiste põhjal 50 m annab 75—80 sammu, siis võtame mõõduks: $1 \text{ cm} = 75 \text{ sammu}$. Säärase joonmõõdu joonestamegi planšetile.

Nagu eelpool tähendatud, valib õpetaja, ette valmistudes plaanistamiseks, varakult selleks vajaliku maaala. Viimane peab olema tasane või väikese kallakuga, läbistatud oma suunda paar-kolm korda muutvast teest. Tee ääres olgu ehitisi, metsatukki, üksikuid puid või põõsaid jne. Et juhtida edukalt õpilasgruppide tööd ja vältida ootamatusi, selleks peab õpetaja varem tegema läbi kogu plaanistamistö.

Plaanistamistöö järjestus on järgmine:

1. Märkida planšetile asukoht, kust algab plaanistamine.
2. Orienteerida planšett, viseerida piki teed kuni esimese käänakuni ja kanda saadud suund plaanile.
3. Viseerida ja kanda plaanile kahel pool teed asuvate esemete suunad; varustada suunad esemete järgi pealkirjadega.
4. Mõõta sammudega tee pikkus esimese käänakuni, asetada saadud vahemaa kaardimõõdu järgi varem tõmmatud tee suunale, märkida plaanile asukoht (teekäänak).
5. Tähistada tingmärkidega mõlemal pool käidud teed asuva maastiku iseloom (juurviljaaiad, heinamaa, põld, võsa jms.).
6. Viseerida ja märkida plaanile suunad teekäänakult samade esemete, millisteni võeti suunad juba esimesest asukohast. Nimetatud suunade ristlemispunktidesse märkida esemed vastavate tingmärkidega.
7. Viseerida ja kanda plaanile uus tee suund esimesest teekäänakust teiseni.
8. Viseerida ja kanda plaanile esimese teekäänaku taga kahel pool teed asuvate esemete suunad jne.

Pärast kohapeal tehtud plaanistamistöid jätkub töö kodus: kõik plaanile kantud tingmärgid olgu hoolega välja töötatud. Õpilasilt tuleb nõuda täpsust plaanistamistööl, korralikku ja hoolsat plaani valmistamist. Nimetatud töövõtted peavad saama meie õpilaste kindlaks harjumuseks.

Maa- ja väikelinnade koolides ei teki plaanistamistöö läbiviimiseks õpilastega mingisuguseid raskusi: sobiva maaala võib leida koolimaja läheduses. Varustus on lihtne. Suurtes linnades muutub olukord raskemaks, seoses väljasõiduga linnast. Kuid me teame Moskva õpetajate kogemusi, kes viisid läbi plaanistamistööd linnas: nad valmistasid linnatänavate plaani või töötasid linnapargis. Kuigi nimetatud tööd oma sisult ei ole üheväärtuslikud maal läbiviidud töödega, on tutvustatud siingi õpilasile töö põhimisi võtteid, ning tööd linnas tuleb hinnata otstarbekohaseks, kui esimest tööd, eeldusega, et plaanistamistöö korraldub edaspidi ekskursioonidel loodusesse. Üldse selleks, et omandada oskusi silmamõõduliseks plaanistamiseks, ei tohi piirduda ühekordse tööga, tuleb harjutada mitu korda selleks, et vajalik oskus oleks tõeliselt loodud. Igal geograafilisel ekskursioonil, ükskõik, millise klassiga see ka toimuks, tuleb teha ülesandeks tee, künka, oru, jõeosa või mõne muu maaala plaani valmistamine. Kõrduva töö tulemusena muutub plaanistamine harilikuks ja lihtsaks, töö täidetakse kiiresti ja täpselt. See oskus osutub paljudele õpilasile väga kasulikuks nende teenistusajal Punaarmees või muul tööal teistel erialadel. Peale selle on plaanistamine, iseseisev maaala plaani valmistamine hinnatav ka selle poolest, et ta kõige paremini lähendab meid teadlikule kaardilugemisele.

Mitte vähem ei oma tähtsust töö topograafilise kaardiga. Selle kaardi lugemise oskus on üks vajalikumaid oskusi lahingtegevuses kõigile väelikele. Üpris tähtis on ta ka paljudel teistel aladel.

Õpilaste geograafilisel ettevalmistamisel on topograafilise kaardi lugemine samuti suure tähtsusega: nimelt võimaldab see kaart, suure kaardimõõdu tõttu, saada kaardil kujutatud maaalast säärase ettekujutuse, nagu asuks nimetatud maaala tõeliselt meie silmi ees. Suuremõõduliste kaartide lugemise oskus hõlbustab märksa väikesemõõduliste kaartide mõistmist. Vaatamata aga topograafilise kaardiga tegelemise suurele tähtsusele ei leia meie üheski olemasolevas geograafia meetodika õpikus mingisuguseid juhiseid selle töö läbiviimiseks.

Kool oli raskes olukorras, kuna tal puudusid töö teostamiseks, kasuliku oskuse omandamiseks vajalikud topograafilised kaardid. Ei ole neid kaarte ei õpikuis ega atlastes.

Topograafilise kaardi abil korraldatagu järgmisi harjutusi: orienteerumine kaardi järgi, antud paiga, suuna, tee leidmine ning tähtsamate tingmärkide tundmaõppimine. Edasi juba: reljeefist arusaamine samakõrgusjoonte põhjal, kõrguste määramine ja profiili joonistamine.

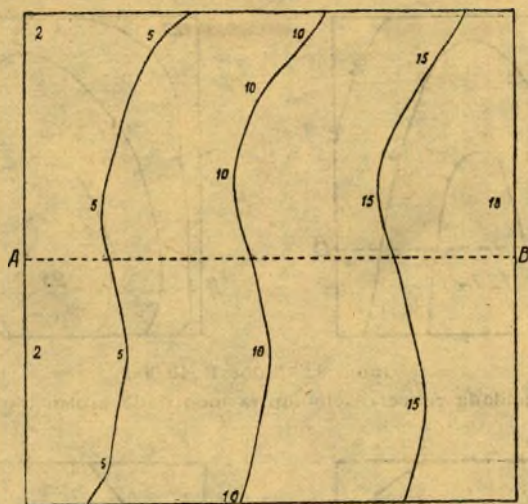
Kõigepealt tuleb õppida kaardi orienteerimist kompassi abil ja, kui on olemas oma koduümbruse topograafiline plaan või kaart, siis ka kohalike esemete järgi. Tuleb taotleda kindlat ja kiiret suunamääramist kaardil, harjutada kaardimõõdu kasutamist, mõõta kaugusi kaardil sirkli abil ja ilma sirklita (tikkude, paberi või koguni sõrmede abil).

Tuleb mõõta sirgjoonelist vahemaad (lühim vahemaa), aga ka tee pikkust, käänakuid jne.

Kõik loendatud harjutused topograafilise kaardiga on vajalikud selle kaardi lugemise oskuse omandamiseks, samal määral aga ka tarvilikud geograafilise kaardi mõõtmiseks.

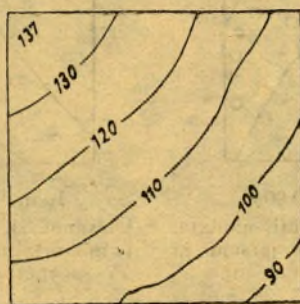
Niisuguseid töid võib esitada õpilasile huvitavate kergesisuliste sõjaliste ülesannetena, kandes näit. kaardile kahe sõdiva poole positsioonid ja tehes ülesandeks õpilasgruppidele märkida vastaspoole tegevus, võttes arvesse maakoha iseloomu: selline sõjamäng kaardil huvitab lapsi ja sunnib neid hoolega kaarti vaatlema.

On täiesti arusaadav, et meie iga pinnavormi tundmaõppimisel peame tutvuma selle märkimise viisiga suuremõõduliste kaartidel ja plaanidel, mida paraku aga koolides peaaegu kunagi ei tehta. Tavaliselt kasutab õpetaja ainult geograafilist kaarti, s. o. väga väikesemõõdulist kaarti, millel ei saa olla mingisuguseid peenusi. Kuid tööd on võimalik teostada koguni vajaliku hulga suuremõõduliste kaartide puudumisel. Näiteks: olles tutvunud tasandiku, lauskmaa mõistega ning sellega, millistena nad esinevad, asume otsekohe harjutuste juurde. Alustame tasandikuga, millel on kerge kallak mingis suunas (lõunasse, kirdesse jne.). Olgu langus 5 m 1 km-le. Õpetaja joonistab tahvlile tasandiku plaani ja märgib kõrgused (joon. 1). Ühendades võrdse kõrgusega

Joon. 1. Mõõt 1 : 50.000.

Läände kallaku tasandiku plaan ja profiil (joone AB suunas).

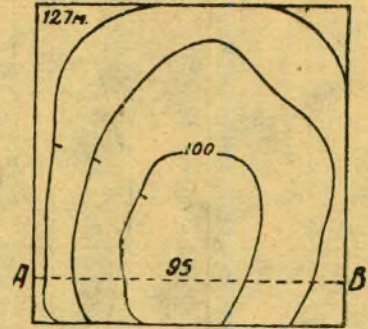
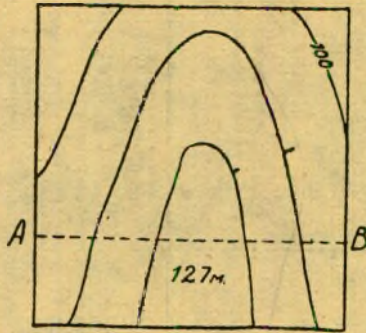

Joon. 2. Mõõt 1 : 100.000.

Kagu poole kallaku tasandiku plaan.

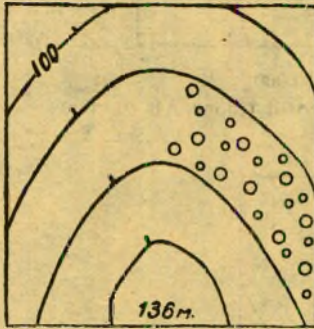
punktid omavahel, ta loob samakõrgusjoonte mõiste. Joonisel paistab kergesti silma samakõrgusjoonte kulg kallakut tasandikku kujutaval plaanil. Suurema selguse saamiseks tõmbab õpetaja veel sirgjoone piki kallakut (risti samakõrgusjoontele) ja joonestab selle põhjal tavalise maakoha profiili. Seejuures võetakse vertikaalmõõt suuremana horisontaalmõõdust.

Kui õpilasil on tekkinud küllaldane arusaamine asjast, annab õpetaja neile iseseisva ülesande: joonistada ruudukujulise, 4 km küljepikkusega maaala plaan. Kujutagu nim. ala lõuna poole kallakut tasandikku, kaldega 5 m 1 km-le. Muutes vastavalt ülesannet laseb õpetaja kujutada

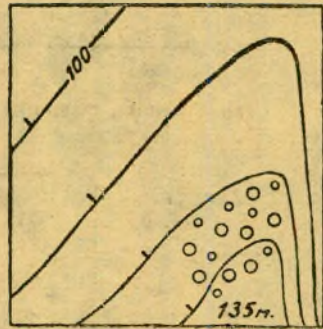
Joon. 3. Mõõt 1 : 10.000.

Ülesanne: Kirjeldada reljeefi iseloomu ja joonistada profiil joone AB suunas.

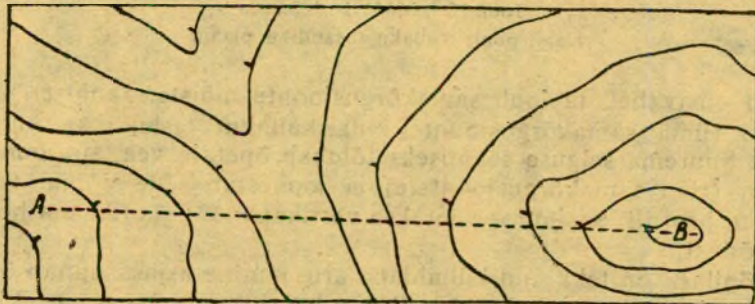
Joon. 4. Mõõt 1 : 50.000.

Ülesanne: Kirjeldada reljeefi, näidata, kust kaudu kulgeb kõige järsem ja kõige lausem tee alt metsani.

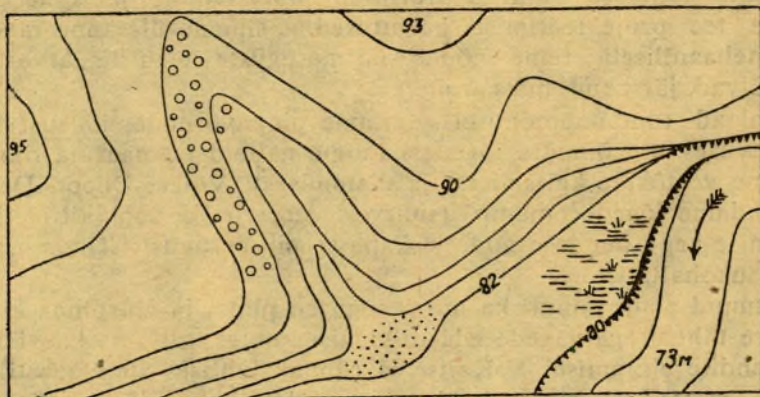
Joon. 5. Mõõt 1 : 50.000.

Ülesanne: Kirjeldada reljeefi iseloomu ja määrata metsa all oleva nõlva asend ja metsa kõrgus merepinnast.

Joon. 6. Mõõt 1 : 50.000.

Samakõrgusjoonte vahe 10 m.

Joon 7. Mõõt 1 : 50.000.

Ülesanne: Kirjeldada maastiku iseloomu plaanil (veed, taimestik jne.).

samakõrgusjoonte abil tasandikke kallakuga põhja, kagu ja mõne teise ilmakaare suunas. Järkjärgult tuleb minna üle lohkjate tasandike ning lauskaade kujutamisele. Iga uue vormi esiletoomisel tulevad joonistada selle profiilid antud suundades (joon 2, 3, 4, 5).

Neile lihtsaile harjutustele võib järgneda keerulisema reljeefiga kaartide lugemine. Näit. õpetaja teeb tahvlile sellise joonise (joon. 6) ja esitab järgmised ülesanded: 1) Leida kujutatud maaala kõrgeim punkt ja paigutada sinna tuuleveski (tingmärk). 2) Madalaimad kohad märkida soona. 3) Loodepoolseile nõlvadele märkida mets. 4) Joonistada maaala profiil sirgjoone AB alusel (mõõdu järgi). Veelgi keerulisemate kaartide puhul on kasulik anda lisaks järgmised ülesanded: 5) Märkida kaardile vihmavee vooluteed. 6) Leida parim roobastee punkt A-st punkti B-ni (metsaraiumisega ja metsata).

Jooniste ja ülesannete muutmise ja täiendamise teel juhime järkjärgult õpilasi suuremõduliste, samakõrgusjoonte abil reljeefi kujutavate, tõeliste kaartide lugemisele. On endast mõistetav, et eelpoolnimetatud ülesandeid ei anta korraga, vaid järkjärgult, pinnavormidega tutvumise korras. „Tasandiku“ mõiste puhul antakse ühed ülesanded, „kingu“, „kõrgustiku“, „mägede“ puhul teised, „uuristusoru“, „jõeoru“, „järve“, „raba“, „barhaani“, „luite“ puhul kolmandad jne. Lühidalt, pinnavormide kujutamise harjutused samakõrgusjoonte abil võivad olla seoses mitmesuguste teemadega geograafia kursusest. Need harjutused ei anna mitte ükski oskusi suuremõdulise kaardi kiireks lugemiseks, vaid võimaldavad ka pinnavormidest sügavamat arusaamist. Töötamine suuremõduliste (ka omatehtud) kartidega annab konkreetsemad ettekujutused kinkude, uuristusorgude, jõeorgude jne. mõtudest, kui aga õpetaja ise suhtub asjasse täie andumusega.

Määratu tähtsuse omavad profiilide joonistamine ja kahe punkti vahelise tee projekteerimise harjutused. Esimene ülesanne lahendatakse mehaaniliselt, teine nõuab mitmesuguste tegurite arvestamist (soo, nõlvad, järsakud, metsad jne.).

Pinnalaadi tundmaõppimisel selgitame pinnavormide tähtsust sõjalises tegevuses. Kõneldes jõgedest toome näiteid Isamaasõja rinnetelt, kõneleme veetõkete kaitsmisest ja ületamisest (Volga, Dnepr, Desna j. jt.). Hindame jõgede omadusi (suurvesi, sügavus ja voolukiirus, kinnikülmumise aeg), nende orgude ja kallaste mitmesugust iseloomu sõjaliselt seisukohalt.

Soostunud alad, samuti ka mitmesugused pinna ja aluspinna kivimid on suure tähtsusega vägede edasiliikumise suhtes, niisama kaevikute ja ja varjendite ehitamisel. Kaitse ja rünnak lahtises stepimaastikus ja tihedais metsades erinevad üksteiset põhjalikult. Kõiki füüsilisgeograafilisi elemente tuleb hinnata ka nende tähtsuse järgi sõjaliselt seisukohalt.

Raske on loota sellesuunalise töö edusse raamatliku-suulise õppeviisi juures. Selleks, et nimetatud teadmised teeniksid vajalikul momendil võitlejat, peavad nad olema konkreetsed kujutlused, seotud vaatlustega looduses, mitte aga abstraktsed — raamatulised mõisted (mis on org, astang jne.).

Õpilase sõjalise ettevalmistuse ülesanded nõuavad meilt tungivalt sõnalis-raamatulise õppeviiside hülgamist. Sellele peab olema suunatud õpetaja tähelepanu, energia ja algatusvõime, selleks peab talle osutama igasugust abi. Geograafia meetodikud peavad ise valdama praktilise töö meetodeid looduses, nad peavad abistama õpetajat, murdma tema kõhklemise, inertsuse, näitama temale, kuidas kooskõlastada neid töid õpilaste vanusega. Direktorid ja haridusosakondade inspektorid peavad hindama samalt seisukohalt geograafiaõpetaja tööd. See asi tuleb otsustavalt viia välja surnud punktist.

Kool ei pea varustama oma kasvandikke mitte üksi teadmistega, vaid kasvatama ka tulist armastust oma sotsialistliku isamaa vastu, valmisolekut ennastalgavaks võitluseks tema vabaduse ja sõltumatus eest, valmisolekut pingutavaks tööks nõukogude rahvaste õnneks ja õitsenguks. Nõukogude patrioodi kasvatamine on olnud alati kooli ülesandeks, eriline tähtsus on niisugusel töösihil aga käesoleval silmapilgul. Suure osa sellest tööst on alati geograafia õpetajad võtnud endi kanda, kuna geograafias sisuliselt leidub suuri võimalusi selle läbiviimiseks. Suure Isamaasõja taustal tuleb maateaduse õpetamisele anda teine sisu. Varem, kasvatades õpilases armastust kodumaa vastu, näitasime talle meie kodumaa rikkust, mitmekesisust ja ilu, kirjeldasime sotsialistliku ülesehituse hiiglasaavutusi, näitasime nõukogude rahvaste õnneliku elu ja armastust Stalini Konstitutsiooni päikese all. Nüüd õhutavad kodumaa armastust üle kõige Suure Isamaasõja sündmused. Ei ole või-

malik kasvatada käesoleval silmapilgul nõukogude patriotismi, käsitamata nõukogude rahvaste heitlust. Seepärast peame meie geograafia-tundides lisaks endisele kõnelema veel nõukogude inimeste — Puna-armee võitlejate ja partisanide kangelaalikust võitlusest loomastunud fašismiga. Juba sõja algul oli selge, et võitlus tuleb karm, et ses karmis võitluses otsustatakse „Nõukogude riigi elu või surma küsimus, NSV Liidu rahvaste elu või surma küsimus, küsimus — kas jääda vabadeks Nõukogude Liidu rahvasteks või langeda orjaikkesse“.¹⁾ Kahe esimese rahuaegse ülesehitustöö aastakümne kestel loodi Nõukogude Liidu sõjaline võimsus. Üle kolme miljoni fašistliku sõduri tungis meie pinnale, kuid Nõukogude maa, tema Punaarmee kannatasid välja vastase surve ja ületasid selle. Mitte ükski teine maa ja mitte ükski teine armee ei oleks suutnud kannatada sellist loomastunud saksa-fašistlike röövlite ja nende liitlaste bandede rünnakut.

Sõjaolukorras me hindame teisiti oma maa industrialiseerimise ja põllumajanduse sotsialistliku ülesehitustöö tulemusi.

Sõda mõjustab tugevasti NSV Liidu geograafia sisu. Hitlerlaste poolt ajutiselt okupeeritud rajoonid langesid välja Nõukogude Liidu majandussüsteemist. Neist rajoonest evakueeriti enamik elanikest ning paigutati ümber enamik tööstuste seadmeist Uurali ja Siberisse, kus nad alustasid mitmekesisest tööd rinde tagalas. Fašistid hävitasid kõik, mis jäi okupeeritud maaaladele, purustasid linnad ja asulad, tapsid nõukogude inimesi või küüditasid Saksamaale sunnitöödele.

Samal ajal edeneb idas maa tagalarajoones tormiline tööstuse kasv: tekivad uued tehased, šahtid, kaevandused, ehitatakse uusi elektri-jaamu, raudteeliine, luuakse uusi tööstuskeskusi. Laienevad külvi-pinnad, tuuakse sisse uusi kultuurtaimi, tõuseb põldude viljakus, suureneb kariloomade arv. Eriti hoogsalt arenes ja areneb praegugi elu Uuralis ja Lääne-Siberis.

Geograafia õpetamine tuleb alati siduda tänapäeva elu küsimustega. Geograafia omalt olemuselt loob suuri võimalusi sidemete loomiseks tänapäevaga. Selline side tõstab meie õppeaine tähtsust, teeb ta enam aktuaalseks ja huvitavaks õpilasile. Ainult säärasel kujul võib geograafia teostada oma õppe- ja kasvatustöö ülesanded koolis täiel määral.

Side tänapäevaga käesoleval silmapilgul — see on side sõjaküsimustega fašismi vastu. Selgitada küsimusi, mida annab Suur Isamaasõda nõukogude koolile, kokkukõlastada oma õppetöö nende küsimustega, — see on iga õpetaja kohuseks.

Kirjandust: Terehhov, P. Maateaduse õpetamisest Suure Isamaasõja tingimustes, 1944.

Geograafia koolis, 1944 (vene keeles).

¹⁾ Stalin, Nõukogude Liidu Suurest Isamaasõjast, lk. 10.

Õppetunni tüübilisi puudusi.

(Koolide inspektori märkmeid).

Kuulates õpetajate tunde ühes ja samas aines, peab vaheb imestuma, kui võrd üks tund teisega sarnaneb. Sageli korduvad ühed ja samad vead paljudel õpetajatel või ühel ja samal õpetajal eri tundides.

Enamasti algab tund algkoolis eelmises tunnis käsitletud aine ja koduseks tööks antud ülesannete kontrollimisega. See osa tunnist osutub tavaliselt šablooniliseks. Õpilane kutsutakse õpetaja laua juurde; ta kordab õpitud pala õpperaamatu teksti järgi. Vahel õpetaja piirdub ainult õpilase ümberjutustuse kuulamisega, vahel esitab ka mõne küsimuse varemõpitud aine kohta. Harvemini võib kuulda, et šabloonilise ümberjutustuse asemel õpetaja esitab õpilasele küsimusi, millele vastamine tõepoolest näitaks õpilase tõelisi teadmisi. Õpetaja nagu ei aimagi, et õpperaamatu järgi peaaegu sõna sõnalt ümberjutustatud pala veel sugugi ei näita, kas õpilane ka on aine omandanud: ta võis ju teksti lihtsalt pähe õppida. Pealegi lastakse üht ja sama jutustust korrata 3—4 korda, kuigi esimene vastus sai hinde 4 või 5. Siis juba ei näita teise, kolmanda õpilase jutustus sugugi, kuidas nad kodus töötanud, sest hea mäluga laps (ja lastel ongi üldiselt tugev mehaaniline mälu) võib korrata eelmise õpilase jutustuse ka siis, kui ta pole üldse raamatut kodus lahti teinud. Seesugune kontrollimisviis ei erguta õplasi, vaid muutub igavaks ja hajutab tähelepanu.

Niisama igavalt, trafaretselt kinnistatakse sageli uut ainet ajaloo, maateaduse, loodusõpetuse tundides. Juba õpetaja jutustuse ajal püüavad õpilased vargsi lugeda raamatust seda pala, mida õpetaja seletab, et siis, kui õpetaja, lõpetanud oma vähenõudliku jutustuse, küsib traditsiooniliselt: kes teab? — võiks tõsta käe ja hea ümberjutustuse eest saada kõrge hinde. Mis väärtus on niisugusel kinnistamisel, kui see ei erguta õpilase mõtet ega sunni teda kaaluma, arutlema? Niiviisi omandatud aine jääb õpilase teadvuses võõrkehaks, seisab seal mõnda aega kasutult ja siis haihtub.

Peab tunnistama, et mitte harva ka õpetaja enese jutustus ei küüni kaugemale õpperaamatu kordamisest, kuid jääb raamatust maha esituse selguse, ilmekuse, loogilisuse ja näitlikkuse poolest. Seda võime märgata ajaloo, maateaduse, loodusõpetuse tundides, isegi siis, kui on olemas mitmesuguseid näitlikustamisvahendeid.

Õpetaja peab palju ja hoolikalt ise töötama, et tund oleks täisväärtuslik, rikastaks õpilaste vaimu ja liigutaks nende tundeid. Hea tahtmisega leiab õpetaja alati ainet, mis elustaks ta jutustust. Ent peamine viga on selles, et ettekanne on vormilt puudulik. Jutustatakse ükskõikselt, monotoonselt, kujusid ja pilte välja töötamata. Siis ei tule imestuda, et pärast

niisugust ettekannet ka kordamine osutub õppepala lihtsaks ümberjutustuseks.

Suuline küsitlus õpitu kontrollimiseks olgu niisama üksikasjalikult läbi mõeldud kui uue aine seletamine. Tegelikult aga õpetajad tunnile ettevalmistusel seda ei tee, piirdudes vaid uue aine otsimise ja prepareerimisega. Peetakse kõige lihtsamaks kontrollimisvõtteks lasta õpilastel õppepala ümberjutustada. Muidugi tuleb ka seda teha, kuid ei või ainult selle võttega piirduda. Õpetaja peab juba enne tundi läbi mõtlema ja tunnikavva kirjutama kontrollküsimused, mis aitaksid selgitada, kuidas aine on omandatud. Küsimused olgu sõnastatud arusaadavalt, selgelt, aga nõnda, et nad nõuaksid õpilastelt mõttetööd. Näiteks õpilane jutustab tundrast; loomulikult tuleb ka küsida, mispärast tundras ei kasva metsa, mispärast seal nii vähe loomi jne. Kui õpilane kõneleb metsa kasust, on väga õpetlik küsida, mis on andnud mets meie klassile. Hea vastuse niisugusele lihtsale küsimusele annab ainult see õpilane, kes on harjunud vaatlema, arutlema, järeldama.

Alati leidub metoodilisi võtteid, mis nõuavad õpilastelt järelemõtlemist ega luba neil mehaaniliselt vastata. Lugemispalade ümberjutustamisel võib anda uue kava, kirjutades selle tahvlile. Jõgede, järvede, linnade näitamisel lastagu kaardil liikuda teatavas suunas (põhjast lõunasse, läänest itta või ümberpöörduvalt) või nõutagu näitamist suuruse järgi, alates kõige suuremast jne.

Tavaline küsitlemine, kui üht ja sama kordavad 3—4 õpilast, on kahjulik ka selle poolest, et viib õpetaja enda eksitusse. Õpilased jutustavad küll ladusalt, ometi ei anna see õiget pilti nende teadmistest.

Paljud õpetajad tarvitavad ohtralt küsimust: Kes teab? Kes võib vastata? Kogu küsitlus rajatakse „vabatahtlikkusele“ ja isegi tundi alustatakse küsimusega: Kes ütleb mulle, mis tänaseks üles antud? Sel viisil vastavad õpilased ainult nendele küsimustele, mida nad paremini teavad. Küsimused: Kes teab? jne. on kohased ainult siis, kui vastuse teadmine ei ole õpilastele kohuslik.

Sagedaseks puuduseks tundides on uute, tundmata sõnade puudulik seletamine, eriti lugemispalade käsitusel. Õpetajad püüavad vabandada seda nõrkust ajapuudusega. See vabandus on naiivne. Peab seletama ja hästi seletama kõik sõnad ja väljendid, mis mõnedele õpilastele pole arusaadavad. Suureks abiks on siin kaasõpilased ise.

Õpetajad jätavad uued sõnad harilikult seletamata, sest et nad ei tea, kuidas sõnu seletada. Tunnile ette valmistudes tuleb õpetajal tõsiselt läbi mõelda, missugused sõnad tekstis vajavad seletamist. See on esimene samm sõnade seletamiseks. Teine samm on — jõuda selgusele, kuidas teha tundmatud sõnad õpilastele arusaadavaiks. Kolmas samm — leida sünonüüme ja näiteid, mis aitavad sõna õigesti mõista. Kõik kolm sammu nõuavad õpetajalt suurt hoolikust. Annab õpetaja seletusi juhuslikult, kasutades sõnu või võrdlusi, mis tunnis pähe tulevad, siis

võib see seletus kasu asemel kahju tuua. (Uute sõnade ja mõistete seletusel peatume daspidises pikemalt. Toim.)

Enamasti puudub tundidel seos tegeliku eluga. Sel põhjusel jääb palju käsiteldavast ainest õpilastele võõraks, arusaamatuks. Eriti eluvõõraks osutub ajaloo ja maateaduse materjal ja nimelt siis, kui õpetaja ise seda puudulikult valdab. Mõnikord õpetaja lihtsalt ei näe teed selleks, et siduda õppematerjali tegelikkusega. Näiteks: III klassis kõneldakse metsasaadustest — küttepuidest, ehitusmaterjalist, aga unustatakse kõik see, mis mets annab võitlejale rindel. Niipea kui esitatakse niisugune küsimus, jutustavad õpilased ise, et, puitu on tarvis püssi valmistamiseks, puidust on tehtud paber võitleja märkmikus, pliiaats; puud on vaja punkrite, teede, sildade ehitamiseks; mets annab head varju vaenlase eest jne. Niisuguseid tunde, kus meie tuline tänapäev otse „tikub“ klassituppa, on siiski kahjuks üsna vähe.

RK „Poliitiliselt Kirjanduselt“ toimetusele saabunud kirjandus:

- Eesti Tallinna Laskurkorpuse võitlustee. Punaarmee Eesti Rahvuskorpuse ajaloost, 99 lk., piltidega. Hind 5 rbl.
- Stalin, J. Punaarmee kolmest iseärasusest. Kõne Punaarmee 10-dale aastapäevale pühendatud Moskva Nõukogu pidulikul pleenumil, 11 lk. Hind 30 kop.
- Stalin, J. Kõrgema Ülemjuhataja Käskkiri Nr. 5 — 23. veebruaril 1945; 58 lk. Hind 20 kop.
- Kalinin, M. Nõukogude riigi võimsus, 2. trükk; 51 lk. Hind 80 kop.
- Vorošilov, K. J. Stalin ja Punaarmee. 39 lk. Hind 80 kop.
- Spektorov, A. S. Valvsus — sõja raudne seadus, 35 lk. Hind 80 kop.
- Kovpak, S. A. Sõjaretk Karpaatidesse, 27 lk. Hind 80 kop.
- Kružkov, V. Nõukogude Liidu hümn (tekst seletustega), 31 lk. Hind 50 kop.
- Nõukogude Sotsialistlike Vabariikide Liidu Konstitutsioon (Põhiseadus), 40 lk. Hind 50 kop.
- Nõukogude naised Isamaasõjas. Materjale kõnedeks ja vestlusteks Naistepäeva puhul 8. märtsil 1945, 63 lk. Hind 1 rbl. 20 kop.
- Eesti Bolševik. EK(b)P Keskkomitee ajakiri. Jaanuar 1945. Hind 3 rbl.
- Eesti Bolševik. Veebruar 1945, nr. 2. Hind 3. rbl.
- Eesti Bolševik. Veebruar 1945, nr. 3. Hind 3 rubla.
- Nõukogude Kaubandus. Riikliku ja kooperatiivse kaubanduse teooria ja praktika ajakiri. 1945, nr. 3. Hind 3 rubla.
- Eesti Tööline. Eesti NSV Ametiühingute Kesknõukogu häälekandja. 1945, nr. 3 (5). Hind 2 rubla.

Väljaandja: ENSV Hariduse Rahvakomissariaat. Kirjastaja RK „Pedagoogiline Kirjandus“. Vastutav toimetaja J. Seidental. Tegev toimetaja Joh. Käis. Toimetuse aadress: Tallinn, Tõnismägi 11. Ladumisele antud 5. veebruaril 1945. MB-01663. Trükkimisele antud 19. märtsil 1945. Trükipoognaid 6. Lisalehti 1. Trükiarv 3700. Trükikoja tellimise nr. 150. Trükikoda „Punane Täht“, Tallinn.

На эстонском языке „Ныукогуде Коол“ (Советская Школа),
орган Наркомпроса ЭССР.

Ilmub üks kord kuus. Üksiknumbri hind 5 rubla. Tellimishinnad: 6 kuud — 30 rubla, 12 kuud — 60 rubla.

Rbl. 10.—